

Biblioth.
Λογ. Θεολογίας
Αριστοτελίου

M. Well
14

NATURAL

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ
Περιπέτειον
Ἰ Παιδαγωγικόν
τῆς Κομματίας

ων.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΕΜΜ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΜΑΡΜΑΡΕΛΙΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ

NATURAL

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

ΚΑΤΑ ΤΑ ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΩΝ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΠΡΟΣ ΧΡΗΣΙΝ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΕΥΟΝΤΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ Α'

(Βιβλιοθήκη δρ. 0, 35)
Πιπτάται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ δρ. 1, 70
ἀριθ. κατ. 117 γιὰ ἐγκριτ. ἀποφάσεως 117
13 Σεβρίου 1917

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Χ. ΚΟΡΝΑΡΟΥ

28—ΕΝ ΟΔΩ ΣΤΑΔΙΟΥ—28

1917

[Κατὰ τὸ τελευταῖον Βασιλικὸν Διάταγμα τῆς 31 Ὀκτωβρίου 1914 περὶ παραγράμματος τῶν μαθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου καὶ τοῦ γυμνασίου ἐν τῇ Α' καὶ τῇ Β' τάξει τοῦ γυμνασίου ὀρίζεται ἀνάγνωσις μετὰ τῶν ἀναγκαιοτάτων μόνον διασαφήσεων ἀνά μίαν ὥραν καθ' ἑβδομάδα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἐκ τῶν παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου τῶν σχετιζομένων πρὸς τὴν ἐν ταῖς τάξεσι ταύταις διδασκομένην ἱστορίαν ἐπειδὴ δὲ ἐν μὲν τῇ Α' τάξει κατὰ τὸ αὐτὸ Διάταγμα διδασκεται «Ἑλληνικὴ ἱστορία ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῆς ἐν Ἰψῷ μάχης», ἐν δὲ τῇ Β' «ἱστορία ἑλληνικὴ καὶ ῥωμαϊκὴ ἀπὸ τῆς ἐν Ἰψῷ μάχης μέχρι τοῦ θανάτου Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου», εἶναι φανερὸν ὅτι οἱ διδάσκοντες τὰ ἑλληνικὰ τῆς μὲν Α' τάξεως ἔχουσι νὰ ἐκλέξωσι πρὸς ἐφαρμογὴν τῆς ἀνωτέρου διατάξεως μετὰ τῶν βίων Θησέως, Λυκούργου, Σόλωνος, Θεμιστοκλέους, Ἀριστείδου, Κίμωνος, Περικλέους, Νικίου, Λυσάνδρου, Ἀγησιλάου, Ἀλκιβιάδου, Δημοσθένους καὶ Πελοπίδου, τῆς δὲ Β' μετὰ τῶν λοιπῶν βίων. Ἐκ τῶν βίων δὲ τούτων ἐκλέξας τοὺς προσφορωτάτους εἰς τὴν ἐν τοῖς σχολείοις διδασκαλίαν ἐκδίδω αὐτοὺς συμπῶνως πρὸς τὸ νέον πρόγραμμα. Ἀφ' οὗ δηλαδὴ ἡ διδασκαλία ἐπὶ μίαν ὥραν καθ' ἑβδομάδα θὰ περιορίζηται εἰς τὰς ἀναγκαιοτάτας μόνον διασαφήσεις, προέταξα μὲν μακρὰ προλεγόμενα περὶ τοῦ βίου, τῶν συγγραμμάτων καὶ τῆς ἀξίας τοῦ συγγραφέως, διήρησα δὲ τὸ κείμενον εἰς τμήματα, ὧν διὰ βραχυτάτων τὸ περιεχόμενον ἐδήλωσα, προσέθηκα δὲ ἱκανὰς σημειώσεις ποικίλου περιεχομένου, ὅπως διὰ τούτων κινηθῆ μὲν ζῶηρον τὸ διαφέρον τῶν μαθητῶν ὑπὲρ τοῦ συγγραφέως, διευκολυνθῆ δὲ ἐπαρκῶς ἢ κατ' οἶκον μετ' αὐτενεργείας μελέτη αὐτῶν, ὥστε κατὰ τὰς 25—30 ὥρας, εἰς ἃς κατ' ἀνάγκην θὰ περιορισθῆ ἡ ἐν τῷ σχολείῳ ἀνάγνωσις, νὰ ἡμποροῦν νὰ διεξέρχωνται ὀλόκληρον ἓνα τοῦλάχιστον βίον.

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗΣ.]

Τύπος Π. Α. Πετράκου ἐν Ἀθήναις

Α'. Βίος τοῦ Πλούταρχου.

Ὁ Πλούταρχος ἐγεννήθη ἐν Χαιρωνείᾳ τῆς Βοιωτίας πιθανῶς τῷ 46 μ. Χ. ἐξ οἴκου ἐπιφανοῦς καὶ εὐπόρου.

Διακούσας τὰ πρῶτα γράμματα ἐν τῇ ἰδιατέρᾳ αὐτοῦ πατρίδι καὶ ἰσχυρὰν ἀγάπην προῶτως αἰσθανθεὶς πρὸς τὸ μέγα παρελθὸν τοῦ ἔθνους αὐτοῦ καὶ τὰ πνευματικὰ αὐτοῦ προϊόντα, ἀπεδήμησεν ὁ Πλούταρχος τῷ 66 μ. Χ. εἰς Ἀθήνας· ἐκεῖ δὲ ἠκροάσθη μὲν φιλοσοφικῶν καὶ φιλολογικῶν μαθημάτων ἐν τῇ σχολῇ τοῦ ἐπιφανοῦς φιλοσόφου Ἀμμωνίου τοῦ Ἀλεξανδρέως, συνῆψε δὲ φιλικὰς σχέσεις πρὸς πολλοὺς διαπρεπεῖς ἄνδρας, ὧν πολλοὶ καὶ ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις διετέλεσαν φιλικῶς ἐπικοινωνοῦντες πρὸς αὐτόν.

Ἰκανὰ ἐκ τῆς ἐν Ἀθήναις διατριβῆς πνευματικὰ ἐφόδια παραλαβὼν ὁ Πλούταρχος μετέβη κατόπιν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, τὴν ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου περιδοξὸν ἔδραν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν σπουδῶν, ἐν τοῖς ἀκμάζουσι δὲ τότε παιδευτηρίοις τῆς πόλεως ταύτης ἐπήυξησε τὸν πλοῦτον τῶν φιλολογικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν αὐτοῦ γνώσεων.

Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας ἔπειτα εἰς τὴν Χαιρωνεῖαν ἐπανακάμψας ὁ Πλούταρχος καὶ εἰς τὰς προσφιλεῖς αὐτῷ μελέτας ἀσχολούμενος ἐστάλη ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ ὡς πρεσβευτῆς πρὸς τὸν ἐν Κορίνθῳ ἀνθύπατον τῆς Ἀχαΐας ὑπὲρ ὑποθέσεως ἀφορώσης εἰς τὰ συμφέροντα τῆς ἰδίας πατρίδος.

Καὶ εἰς τὴν μητρόπολιν δὲ τοῦ τότε κόσμου, τὴν Ῥώμην, πολλάκις μετέβη ὁ Πλούταρχος καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν αὐτῇ ἔζησε καὶ μετὰ πολλοῦ ζήλου τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν ἐμελέτησε καὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν γλῶσσαν ἐσπούδασε καὶ φιλίαν δὲ πρὸς πολλοὺς ἐπιφανεστάτους ἐν τοῖς γράμμασι, ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τῇ πολιτείᾳ Ῥωμαίους συνῆψε. Καὶ παρὰ τῇ αὐτοκρατορικῇ δὲ αὐτῇ τῆς Ῥώμης τῶσαύτης ἡξιοῦτο τιμῆς καὶ ἀποδοχῆς ὁ Πλούταρχος, ὥστε ὁ αὐτοκράτωρ Τραϊανὸς τῷ ὑπατικῷ ἀξιώματι ἐτίμησεν αὐτόν καὶ προσέταξε περὶ πολλοῦ νὰ ποιῶνται τὴν γνώμην αὐτοῦ μάλιστα ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς πράγμασιν οἱ ἐκάστοτε ἀνθύπατοι τῆς Ἀχαΐας.

Ἐτιμᾶτο δὲ καὶ τοσοῦτου ὑπὸ τοσοῦτων ἐπιφανῶν Ῥωμαίων ἡξιοῦτο σεβασμοῦ καὶ ἀγάπης ὁ Πλούταρχος οὐ μόνον διὰ τὴν εὐρυτάτην πολυμάθειαν, τὴν εὐγενῆ φιλανθρωπίαν καὶ τὸ ἀξιάγαστον ἦθος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ ταῦτα μάλιστα· πρῶτον μὲν διότι, καίτοι ἀνυποκρίτως ἐθαύμαζε τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ μεγαλεῖον τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας, ὅμως οὐδέποτε οὔτε ἑαυτὸν οὔτε τὴν πατρίδα πρὸ τῶν Ῥωμαίων ἐταπείνωσεν, ἀλλὰ θερμοῶς καὶ ἐντόνως,

μετά παρρησίας και αξιοπρεπείας τὰ δίκαια αὐτῆς ὑπεστήριξεν ἔπειτα δὲ διότι εἰς τοὺς δουλεύοντας τῇ Ῥώμῃ συμπολίτας αὐτοῦ συμβουλευὼν πάντοτε ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς μάλιστα ἱστορίας ν' ἀρῶνται σωτήρια διδάγματα ὑπομονῆς, σωφροσύνης καὶ ἐν τοῖς δεινοῖς ἐγκατεργήσεως ὑπεδείκνυε συγχρόνως ὅτι ὄφειλον νὰ παρέχουσιν ἑαυτοὺς καὶ τὴν πατρίδα πρὸς τοὺς δεσπότης ἀνάιτιον καὶ πάσῃ τέχνῃ καὶ μηχανῇ νὰ ἐπιδιώκωσι τὴν φιλίαν τῶν ἐν τῇ Ῥώμῃ δυνατωτάτων, ὅπως ἐν ταῖς ποικίλαις συμφοραῖς τῆς δούλης πατρίδος ἀνακούφισιν τινα τῶν δεινῶν αὐτῆς παρ' αὐτῶν ἐκπορίζονται.

Ἄλλὰ καίπερ τοσοῦτον ἐν Ῥώμῃ τιμηθεὶς, εἰς τὴν ἰδιαιτέραν ὁμως πατρίδα αὐτοῦ καὶ τὴν ὅλην Ἑλλάδα τὸν πολυμερῆ καὶ δραστήριον βίον αὐτοῦ μετ' ἐνθουσιᾶδους ἀγάπης ὁ Πλουτάρχος ἀφίερωσε. Καὶ δὴ ἐν μὲν τῇ Χαίρωνείᾳ ἤρξεν οὐ μόνον τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐπωνύμου ἄρχοντος (ἴσως δὲ καὶ βοιωτάρχης ἐγένετο), ἀλλὰ καὶ τὴν ταπεινὴν ἀρχὴν τοῦ ὁδοποιοῦ (!), ἐν δὲ ταῖς Ἀθήναις τιμῆς ἔνεκεν πολίτης ἐνεγράφη καὶ ἐν προβεβηκυῖα ἡλικίᾳ ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος γενόμενος περιῆλθεν εἰς οἰκειοτάτας σχέσεις πρὸς τὸ ἐν Δελφοῖς πανελλήνιον μαντεῖον καὶ τὸ ἱερατεῖον τῶν Δελφῶν καὶ τοὺς Ἀμφικτύονας.

Ὁ οἰκογενειακὸς καὶ κοινωνικὸς βίος τοῦ Πλουτάρχου ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον ἀξιοζήλευτον καὶ ἀξιολίμητον κατὰ τοὺς τότε χρόνους τῆς παρακμῆς τῆς Ἑλλάδος. Νυμφευθεὶς τὴν συμπολίτιδα αὐτοῦ Τιμοξέναν, κόρην ἐμβριθῆ καὶ εὐπαιδευτον ἐξ ἐπιφανοῦς καὶ καλῶς ἀνατετραμμένης οἰκογενείας, ἔζησε μετ' αὐτῆς ἐν πλήρει ἀρμονίᾳ καὶ ἔσχεν ἐξ αὐτῆς τέσσαρας υἱοὺς καὶ ἐν θυγάτριον, εἰς ὧν τὴν ἀνατροφὴν καὶ παιδείαν πολλὰ ἔτη τοῦ βίου αὐτοῦ ἀφίερωσε καὶ πολλὰ ὑπὲρ τῆς προκοπῆς καὶ εὐδοκίμησεως αὐτῶν μετὰ ζήλου ἐμόχθησε.

Κατὰ τὰς συχνάς δ' αὐτοῦ ἀποδημίας, ἃς χάριν ἐρεύνης καὶ μελέτης ὁ ἀκαταπόνητος Πλουτάρχος εἰς Ἀθήνας καὶ Δελφούς, εἰς Αἰδηψὸν καὶ Ἴοθμίαν καὶ Ὀλυμπίαν καὶ ἄλλαχοῦ ἐπεχειρεῖ, μετὰ πολλῶν ἐπιφανῶν Ἑλλήνων συνάψας φιλίαν καὶ γνωριμίαν ἐξηκολούθει ἔπειτα διατηρῶν καὶ τακτικὴν πρὸς αὐτοὺς δι' ἐπιστολῶν ἐπικοινωνίαν καὶ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν

(1) «Πολιτείας δ' οἱ μὲν εἰς ἅπαν ἐνδύονται μέρος, ὥσπερ ὁ Κάτων, οὐδεμίᾳς ἀξιοῦντες εἰς δύναμιν ἀπολείπεσθαι φροντίδος οὐδ' ἐπιμελείας τὸν ἀγαθὸν πολίτην καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδαν ἐπαινοῦσιν, ὅτι φθόνῳ καὶ πρὸς ὕβριν ἀποδειχθεὶς τελευτᾶρχος ὑπὸ τῶν Θηβαίων οὐκ ἠμέλησεν, ἀλλ' εἰπὼν, ὡς οὐ μόνον ἀρχὴ ἀνδρα δείκνυσιν, ἀλλὰ καὶ ἀρχὴν ἀνδρῶν, εἰς μέγα καὶ σεμνὸν ἀξίωμα προήγαγε τὴν τελευτάρχίαν. οὐδὲν οὖσαν πρότερον ἀλλ' ἢ περὶ τοὺς στενωποὺς ἐκβολῆς κοπιῶν καὶ θειμάτων ἀποτροπῆς ἐπιμελείαν τινα κἀγὼ δ' ἀμέλει παρέχω γέλωτα τοῖς παρεπιδημοῦσιν, ὀρώμενος ἐν δημοσίῳ περὶ τὰ τοιαῦτα πολλάκις ἀλλὰ βοηθεῖ μοι τὸ τοῦ Ἀντισθένης μνημονευόμενον» θαυμάσαντος γάρ τις, εἰ δι' ἀγορᾶς φέροι τάρῃς ἐμαυτὸν γ. εἶπεν ἔγὼ δ' ἀνάπαλιν πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, εἰ κερᾶμῳ παρεστηκα διαμετρομένῳ καὶ φεράμασι καὶ λίθοις παρακομιζόμενοις, οὐκ ἐμαυτὸν γέ φημι οἰκονομεῖν ἀλλὰ τὴν πατρίδα ἐν Ἠθικοῖς S11 β.

εἰς Χαιρώνειαν πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ἀφικνουμένους ἐν φαιδρᾷ ὁμιλίᾳ ἐδέχετο πάντας δὲ τούτους κατέπληττεν ἡ εὐρεῖα καὶ πολυμερῆς πολυμάθεια, τὸ γνησίως Ἑλληνικὸν φρόνημα καὶ τὸ ἀγαστὸν ἦθος τοῦ ξενίζοντος αὐτοῦς εὐκλεοῦς Ἑλληνοῦ. Ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα τοῦ Πλουτάρχου κατέστη πασίγνωστον ἀνά τὸν Ἑλληνικὸν καὶ τὸν Ῥωμαϊκὸν κόσμον καὶ μετὰ Ἰωηροτάτου διαφέροντος ἐπεξετητετο ὑπὸ λογίων καὶ πολιτικῶν ἀνδρῶν, Ἑλλήνων καὶ ξένων, ἡ προσωπικὴ γνωριμία πρὸς αὐτὸν ὡς τὸν γνησιώτατον ἀντιπρόσωπον τῆς Ἑλληνικῆς ἀρετῆς καὶ σοφίας.

Οὗτο δ' εὐδαιμόνα βίον ζήσας ὁ Πλούταρχος καὶ εἰς βαθὺν καὶ λιπαρὸν γῆρας ἀφικόμενος, κατὰ τὸ ὁποῖον τὴν ἐκ τῶν ἐξόχων τιμῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν χαρὰν αὐτοῦ ἐπηύξανεν ἡ τῶν ὑπολειφθέντων αὐτῷ δύο υἱῶν καὶ τῶν πολυαριθμῶν συγγενῶν προκοπὴ εἰς ἀρετὴν καὶ παιδείαν, ἐτελεύτησεν ἄγων τὸ ὀγδοηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, μετὰ τὸ 120 καὶ 127 ἔτους μ. Χ.

Ἡ μνήμη τοῦ Πλουτάρχου παρέμεινεν ἐν Ἑλλάδι προσφιλεῖς καὶ ἠυλογημένη καὶ τὸ γένος αὐτοῦ ἐπὶ μακρότατον χρόνον μεγάλου ἡξιοῦτο σεβασμοῦ, εὐθύς δὲ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ Δελφοὶ εὐγνωμονοῦντες ἴδρυσαν αὐτῷ κατὰ δόγμα τῶν Ἀμφικτυόνων μνημεῖον, οὗ μέχρι τῆς σήμερον διασωθῆ τὸ ἐπίγραμμα τοδε:

*Δελφοὶ Χαιρωνεῦσιν ὁμοῦ Πλούταρχον ἔθηκαν
τοῖς Ἀμφικτυόνων δόγμασι πειθόμενοι.*

Β'. Συγγράμματα τοῦ Πλουτάρχου.

α'. Βίοι.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Πλουτάρχου διαιροῦνται εἰς δύο κατηγορίας, τὰ ἱστορικά καὶ τὰ φιλοσοφικά· καὶ εἰς μὲν τὰ ἱστορικά ἀνήκουσιν οἱ *Βίοι* ἐπιφανῶν ἀνδρῶν Ἑλλήνων καὶ Ῥωμαίων, εἰς δὲ τὰ φιλοσοφικά τὰ καλούμενα *Ἠθικά*, ἧτοι φιλοσοφικά, θρησκευτικά, πολιτικά, φυσικά, φιλολογικά καὶ ἠθικά πραγματεῖαι.

Καὶ οἱ μὲν *Βίοι* ἢ *Βίοι παράλληλοι* εἶναι βιογραφίαι τῶν ἐπιφανεστάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης πολιτικῶν ἀνδρῶν, ἡγεμόνων καὶ νομοθετῶν καὶ αὐτοκρατόρων, οἵτινες κατὰ ζεύγη ἐξετάζονται, ὡς λ. χ. ὁ Λυκοῦργος καὶ ὁ Νομᾶς ὡς οἱ παλαιότατοι νομοθέται, ὁ Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Καῖσαρ ὡς οἱ ἐξοχώτατοι στρατηγοί, ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Κικέρων ὡς οἱ διασημώτατοι πολιτικοὶ ῥήτορες, ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Κάτων ὡς οἱ χρηστό-

πατοι πολιτικοί, εις τὸ τέλος δὲ 19 ἐκ τῶν περιελθόντων εἰς ἡμᾶς 23 (1) τοιούτων ζευγῶν Βίων προσετέθη καὶ σύγκρισις, ἐν ἣ καταδεικνύονται αἱ πολλὰ ὁμοιότητες καὶ αἱ μικραὶ ἀπ' ἀλλήλων διαφοραὶ τῶν βιογραφουμένων προσώπων.

Καὶ ὠρμήθη μὲν ὁ Πλούταρχος εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν Βίων τούτων παρακληθεὶς ὑπὸ φίλων(2), ἐπειδὴ δ' ὁμοῦς ἤθελε νὰ διαπαιδαγωγῆσθαι τὸ ἔθνος αὐτοῦ εἰς ἀρετὴν καὶ πρακτικὴν δεξιότητα καὶ πρὸς τοῦτο ἔκρινε τὸν βίον τῶν μεγάλων ἀνδρῶν ἀριστον μέσον ὡς πρὸς παρὰδειγμα, πρὸς ὃ ὄφειλον νὰ μετακοσμῶσι καὶ νὰ ἀφομοιωῶσι τὸν βίον αὐτῶν οἱ ὁμοεθνεῖς του(3), δὲν ἤρκεσθη εἰς μόνον τὸ θαυμάσιον ἱστορικὸν παρελθὸν τοῦ ἔθνους του, ἀλλ' ἀναγνωρίζων προθύμως καὶ τὴν ὑπερέτεραν δύναμιν τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας, προσέφυγε καὶ εἰς τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν, ἀπ' οὗ διὰ τῆ πολυετοῦς αὐτοῦ ἐν Ῥώμῃ διατριβῆς, τῆς πρὸς πολλοὺς ἐπιφανεῖς Ῥωμαίους γνωριμίας καὶ φιλίας καὶ τῆς ἐκμαθήσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς γλώσ-

(1) Τὰ ζεύγη ταῦτα εἶναι τὰ ἀκόλουθα· Θησεύς—Ῥωμύλος, Λυκούργος—Νομάς Σόλων—Ποπλικόλας, Θεμιστοκλῆς—Κάμιλος, Περικλῆς—Φάβιος Μάξιμος, Ἀλκιβιάδης—Γάτος Μάρκιος ὁ Καριολανός, Τιμολέων—Αἰμίλιος Παῦλος, Πελοπίδας—Μάρκελλος, Ἀριστείδης—Κάτων ὁ πρεσβύτερος, Φιλοποίμην—Τίτος Κοϊντίος Φλαμίνιος, Πύρρος—Μάριος, Λύσανδρος—Σύλλας, Κίμων—Λούκιουλλος, Νικίας—Κράσσος, Εὐμένης—Σερτώριος, Ἀγησίλαος—Πομπήτιος, Ἀλέξανδρος—Καῖσαρ, Φωκίων—Κάτων ὁ νεώτερος, Ἄγις καὶ Κλεομένης—Τιβέριος καὶ Γάτος Γράγχος, Δημοσθένης—Κικέρων, Δημήτριος ὁ πολιορκητής—Ἀντώνιος, Δίων—Βροῦτος. Μονήρεις δὲ εἶναι οἱ βίαι Ἀρταξέρξου, Ἀράτου, Γάλβα καὶ Ὄθωνος, ἄλλοι δ' ἀπωλέσθησαν, ὡς οἱ τοῦ Ἐπαμεινώνου, τοῦ Λεωνίδου, τῶν Σκιπιάων.

(2) «Ἐμοὶ μὲν τῆς τῶν βίων ἀψασθαὶ μὲν γραφῆς συνέβη δι' ἑτέρους, ἐπιμένειν δὲ καὶ φιλοχωρεῖν ἤδη καὶ δι' ἑαυτόν, ὥσπερ ἐν ἐσοπτρῷ τῇ ἱστορίᾳ πειρώμενον ἀμῶς γέ πως κοσμεῖν καὶ ἀφομοιοῦν πρὸς τὰς ἐκείνων ἀρετὰς τὸν βίον... ἡμεῖς δὲ τῇ περὶ τὴν ἱστορίαν διατριβῇ καὶ τῆς γραφῆς τῇ συνηθείᾳ παρασκευάζομεν ἑαυτοὺς τὰς τῶν ἀρίστων καὶ δοκιμωτάτων μνήμας ὑποδεχομένους αἰεὶ ταῖς ψυχαῖς, εἴ τι φαῦλον ἢ κακὸν ἦεν ἢ ἀγεννὲς αἰ τῶν συνόντων ἐξ ἀνάγκης ὁμιλίαι προσβάλλουσιν, ἐκκρούειν καὶ διωθεῖσθαι πρὸς τὰ κάλλιστα τῶν παραδειγμάτων ἴσως καὶ πρᾶξιαν ἀποστρέφοντας τὴν διάνοιαν» ἐν β. Τιμολέοντος κεφ. 1.

(3) Καὶ εἰς κακίαν ἐπιφανῶν ἀνδρῶν βιογραφίας δὲν ἀπηξίωσε νὰ γράψῃ δι' οὗς λόγους ἀναφέρει ἐν τῷ βίῳ τοῦ Δημητρίου κεφ. 1. «Οἱ μὲν παλαιοὶ Σπαρτιάται τοὺς εἰλωτας ἐν ταῖς ἑορταῖς πολλὴν ἀναγκάζοντες πίνειν ἀκρατον εἰσηγον εἰς τὰ συμπόσια τοῖς νέοις οἷον ἔστι τὸ μεθῆναι ἐπιδεικνύντες» ἡμεῖς δὲ τὴν μὲν ἐκ διαστροφῆς ἐτέρων ἐπανόρθωσιν οὐ πάνυ φιλόανθρωπον οὐδὲ πολιτικὴν ἡγοῦμεθα, τῶν δὲ κερημένων ἀσκεπτότερον αὐτοῖς καὶ γεγονότων ἐν ἐξουσίαις καὶ πράγμασι μεγάλοις ἐπιφανῶν εἰς κακίαν οὐ χεῖρον ἴσως ἔστι συζυγίαν μίαν ἢ δύο παρεμβαλεῖν εἰς τὰ παραδείγματα τῶν βίων, οὐκ ἐφ' ἠδονῇ, μὰ Δία, καὶ διαγωγῇ τῶν ἐντυγχανόντων ποικίλλοντας τὴν γραφὴν, ἀλλ' ὥσπερ Ἰσμηνίας ὁ Θηβαῖος ἐπιδεικνύμενος τοῖς μαθηταῖς καὶ τοὺς εὐ καὶ τοὺς κακῶς αὐλοῦντας εἰώθει λέγειν «οὕτως αὐλεῖν δεῖ» καὶ πάλιν «οὕτως αὐλεῖν οὐ δεῖ», ὁ δὲ Ἀντιγενίδας καὶ ἥδιον φρετο τῶν ἀγαθῶν ἀκροᾶσθαι τοὺς νέους αὐλητῶν, ἐάν τινα καὶ τῶν φαύλων πείραν λαμβάνωσιν, οὕτω μοι δοκοῦμεν καὶ ἡμεῖς προθυμότεροι τῶν βελτιῶν ἔσεσθαι καὶ θεαταὶ καὶ μιμηταὶ βίων εἰ μὴδὲ τῶν φαύλων καὶ ψευδομένων ἀνιστορητῶς ἔχομεν».

σης ἐκτίσατο ἐπαρκῆ ὁπωσδήποτε πρὸς τοιοῦτον ἔργον ἐφόδια (1).

Βιογραφῶν δὲ τοὺς ἄνδρας τούτους ὁ Πλούταρχος δὲν μεταξίριζεται αὐστηρῶς καὶ ἀποκλειστικῶς τὴν μέθοδον τοῦ ἱστοριοδίδου, ὅστις ἀναζητῶν καὶ κριτικῶς ἐξετάζων τὰ γεγονότα διὰ πιστῶν τεκμηρίων περιῶται νὰ βεβαιώσῃ αὐτὰ, ἀλλὰ προέκρινε μᾶλλον τὴν μέθοδον τοῦ φιλοσοφούντος ἠθογράφου (2), ὅστις ἐκ πληθύς πληροφοριῶν περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ τοῦ δημοσίου βίου τοῦ βιογραφουμένου ἀνδρός, ἐκ χαριεντισμῶν, παιδιῶν, λογοπαιγνίων, ἐπικαιρῶν καὶ εὐτραπέλων ῥημάτων καὶ φράσεων αὐτοῦ χαρακτηρίζει αὐτὸν καὶ ἐκ τούτων εἶτα συνάγει ἠθικὰς σκέψεις καὶ κρίσεις ἀφορώσας εἰς τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀναγνώστου. «Οὔτε γὰρ ἱστορίας γράφομεν ἀλλὰ βίους», λέγει αὐτὸς οὗτος ὁ Πλούταρχος βιογραφῶν τὸν Ἀλέξανδρον, «οὔτε ταῖς ἐπιφανεστάταις πράξεσι πάντως ἔνεστι δὴλωσις ἀρετῆς ἢ κακίας, ἀλλὰ πρῶγμα βραχὺ πολλάκις καὶ ῥῆμα καὶ παιδιὰ τις ἔμψασιν ἡθους ἐποίησε μᾶλλον ἢ μάχαι μυριόνεκροι καὶ παρατάξεις αἱ μέγισται καὶ πολιορκίαι πόλεων. Ὡσπερ οὖν οἱ ζωγράφοι τὰς ὁμοιότητας ἀπὸ τοῦ προσώπου καὶ τῶν περὶ τὴν ὄψιν εἰδῶν, οἷς ἔμψαίνεται τὸ ἦθος, ἀναλαμβάνουσιν, ἐλάχιστα τῶν λοιπῶν μερῶν φροντίζοντες, οὕτως ἡμῖν δοτέον εἰς

(1) «Ἡμεῖς δὲ μικρὰν οἰκοῦντες πόλιν, καὶ ἵνα μὴ μικροτέρα γένηται, φιλοχωροῦντες, ἐν δὲ Ῥώμῃ καὶ ταῖς περὶ τὴν Ἰταλίαν διατριβαῖς οὐ σχολῆς οὐσης γυμνάζεσθαι περὶ τὴν Ῥωμαϊκὴν διάλεκτον ὑπὸ χειρῶν πολιτικῶν καὶ τῶν διὰ φιλοσοφίαν πλησιαζόντων, ὀψέ ποτε καὶ πόρρω τῆς ἡλικίας ἠρξάμεθα Ῥωμαίκοις γράμμασιν ἐντυγχάνειν. Καὶ πρῶμα θαυμαστὸν μὲν, ἀλλ' ἀληθὲς ἐπάσχομεν· οὐ γὰρ οὕτως ἐκ τῶν ὀνομάτων τὰ πράγματα συνιέναι καὶ γνωρίζειν συνέβαινε ἡμῖν, ὡς ἐκ τῶν πραγμάτων, ὧν ἄμῶς γέ πως εἶχομεν ἐμπειρίας, ἐπακολουθεῖν διὰ ταῦτα καὶ τοῖς ὀνόμασι. Κάλλους δὲ Ῥωμαϊκῆς ἀπαγγελίας καὶ τάχους αἰσθάνεσθαι καὶ μεταφορᾶς ὀνομάτων καὶ ἁρμονίας καὶ τῶν ἄλλων, οἷς ὁ λόγος ἀγάλλεται, χαρίεν μὲν ἡγούμεθα καὶ οὐκ ἄτερπές· ἢ δὲ πρὸς τοῦτο μελέτη καὶ ἄσκησις οὐκ εὐχερῆς, ἀλλ' οἷσισι πλείων τε σχολῆ καὶ τὰ τῆς ὥρας ἔτι πρὸς τοιαύτας ἐπιχορεῖ φιλοτιμίαις» ἐν βίῳ Δημοσθένους κεφ. 2.

(2) «Ἐκείνοι μὲν οὖν (οἱ Χαιρωνεῖς) οἱ τότε σωθέντες εἰκόνα τοῦ Λουκουλλοῦ λιθίνην ἐν ἀγορᾷ παρὰ τὸν Διόνυσον ἀνέστησαν, ἡμεῖς δ', εἰ καὶ πολλαῖς ἡλικίαις λειπόμεθα, τὴν μὲν χάριν οἰόμεθα διατείνειν καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς νῦν ὄντας, εἰκόνα δὲ πολὺ καλλίονα νομίζοντες εἶναι τῆς τὸ σῶμα καὶ τὸ πρόσωπον ἀπομιμουμένης τὴν τὸ ἦθος καὶ τὸν τρόπον ἐμφανίζουσαν, ἀναληψόμεθα τῇ γραφῇ τῶν παραλλήλων βίων τὰς πράξεις τοῦ ἀνδρός, τάληθῃ διεξιόντες ἀρετὴν γὰρ ἢ τῆς μνήμης χάρις· ἀληθοῦς δὲ μαρτυρίας οὐδ' ἂν αὐτὸς ἐκεῖνος ἠξίωσε μισθὸν λαβεῖν ψευδῆ καὶ πεπλασμένῃ ὑπὲρ αὐτοῦ διηγῆσθαι ὥσπερ γὰρ τοὺς τὰ καλὰ καὶ πολλὰ ἔχοντα χάριν εἰδὴ ζωγραφούντας, ἂν προσῆ τι μικρὸν αὐτοῖς δυσχερές, ἀξιοῦμεν μῆτε παραλίπειν τοῦτο τελείως μῆτε ἐφαρικβοῦν· τὸ μὲν γὰρ αἰσχρὰν, τὸ δ' ἀνομοίαν παρέχεται τὴν ὄψιν· οὕτως, ἐπεὶ χαλεπὸν ἔστι, μᾶλλον δ' ἴσος ἀμήχανον, ἀμεμφῆ καὶ καθαρὸν ἀνδρὸς ἐπιδείξει βίον, ἐν τοῖς καλοῖς ἀναπληρωτέον ὥσπερ ὁμοιότητα τὴν ἀλήθειαν· τὰς δ' ἐκ πάθους τινὸς ἢ πολιτικῆς ἀνάγκης ἐπιτρεχούσας ταῖς πράξεσιν ἀμαρτίας καὶ κήρας ἐλλείμματα μᾶλλον ἀρετῆς τινος ἢ κακίας πονηρῆματα νομίζοντας οὐ δεῖ πάνυ προθύμως ἐναποσημαίνειν τῇ ἱστορίᾳ καὶ περιττῶς, ἀλλ' ὥσπερ αἰδουμένους ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, εἰ καλὸν οὐδὲν εἰλικρινές οὐδ' ἀναμφισβήτητον εἰς ἀρετὴν ἡθὺς γεγονὸς ἀποδίδωσι» ἐν βίῳ Κίμωνος κεφ. 2.

τὰ τῆς ψυχῆς σημεῖα μᾶλλον ἐνδύεσθαι καὶ διὰ τούτων εἰδοποιεῖν τὸν ἐκάστου βίον, ἔασαντας ἑτέροις τὰ μεγέθη καὶ τοὺς ἀγῶνας».

Ὁ Πλούταρχος, λέγει ὁ Γάλλος φιλόσοφος Rousseau, ἔξέχει ἀκριβῶς μνημονεύον λεπτομερείας τινάς, ἃς ἡμεῖς σήμερον ἀπαξιοῦμεν νὰ μνημονεύωμεν. Ἄμιμητον ἔχει χάριν, ὅταν ζωγραφῆ μεγάλους ἄνδρας διὰ μικρῶν λόγων ἢ πράξεων, ἐκλέγει δὲ τοσοῦτον εὐστόχως τὰς χαρακτηριστικὰς γραμμὰς, ὥστ' ἐνίοτε διὰ μιᾶς λέξεως, δι' ἐνὸς μειδιάματος, δι' ἐνὸς σχήματος χαρακτηρίζει ἐπαρκῶς τὸν ἥρωά του. Δι' ἐνὸς εὐφυολογήματος ὁ Ἀννίβας θαρρύνει τὸν κατεπτοημένον στρατὸν καὶ ποιεῖ αὐτὸν νὰ βαδίξῃ μετὰ γέλωτος εἰς τὴν μάχην, ἣτις ἦνοιξεν αὐτῷ τὴν εἰς Ἰταλίαν ἄγουσαν (1). Ὁ Ἀγησίλαος μετὰ τῶν παιδίων συμπαίζων καὶ ἐπιβαίνων καλάμου ὥσπερ ἵππου καθίσταται ἡμῖν συμπαθῆς, ὁ νικητῆς τοῦ μεγάλου βασιλέως (2). Ὁ Καῖσαρ παρερχόμενος πολίχνιον βαρβαρικὸν καὶ διαλεγόμενος τοῖς φίλοις ἄκων ἀποκαλύπτει τὸν δόλιον σκοπὸν αὐτοῦ νὰ ἐξισωθῆ πρὸς τὸν Πομπήϊον (3). Ὁ Ἀλέξανδρος σιγῇ πῶν τὸ φάρμακον πρόπτει τὴν καλλίστην τῶν πράξεών του (4). Ὁ Ἀριστείδης γράφων τὸ ἴδιον ὄνομα ἐπὶ δστράκου δικαιολογεῖ τὴν τοῦ δικαίου ἐπωνυμίαν του (5). Ὁ Φιλοποίμην

(1) «Ἀννίβας δὲ τὴν δύναμιν ἐξοπλίξασθαι κελεύσας αὐτὸς ἱππότης μετ' ὀλίγων ὑπὲρ λόφου τινὸς μαλακοῦ κατεκόπει τοὺς πολεμίους ἤδη καθισταμένους εἰς τάξιν. Εἰπόντος δὲ τινος τῶν περὶ αὐτὸν ἀνδρῶν ἰσοτίμου, τοῦνομα Γίσκωνος, ὡς θαυμαστὸν αὐτῷ φαίνοιο τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, συναγαγὼν τὸ πρόσωπον ὁ Ἀννίβας «ἔτερον», εἶπεν, «ὦ Γίσκων, λέληθέ σε τούτου θαυμασιώτερον». Ἐρομένου δὲ τοῦ Γίσκωνος «τὸ ποῖον;» «ὅτι», ἔφη, «τούτων ὄντων τοσοῦτων οὐδεὶς ἐν αὐτοῖς Γίσκων καλεῖται» ἐν βίῳ Φαβίου Μαξίμου κεφ. 15.

(2) «Ἦν δὲ καὶ φιλότεκνος ὁ Ἀγησίλαος διαφερόντως» καὶ περὶ ἐκείνου τὸ τῆς παιδείας λέγουσιν, ὅτι μικροῖς τοῖς παιδίοις οὖσιν κάλαμον περιβεβηκῶς ὥσπερ ἵππον οἴκοι συνέπαιζεν, ὀφθεις δὲ ὑπὸ τινος τῶν φίλων παρεκάλει μηδενὶ φράσαι, πρὶν ἂν καὶ αὐτὸς πατὴρ παῖδων γένηται» ἐν βίῳ Ἀγησιλάου κεφ. 25.

(3) «Λέγεται δὲ, τὰς Ἀλπεις ὑπερβάλλοντος αὐτοῦ καὶ πολίχνιον τι βαρβαρικὸν οἰκοῦμενον ὑπὸ ἀνθρώπων παντάσῃν ὀλίγων καὶ λυπρῶν παρερχομένου, ταὺς ἑταίρους ἅμα γέλῳτι καὶ μετὰ παιδείας «ἦπου, φάναι, κἀνταῦθ' ἂν τινὲς εἰσιν ὑπὲρ ἀρχῶν φιλοτιμίαι καὶ περὶ πρωτείων ἀμιλλαι καὶ φρόνοι τῶν δυνατῶν πρὸς ἀλλήλους;» τὸν δὲ Καῖσαρα σπουδάσαντα πρὸς αὐτοὺς εἰπεῖν «ἐγὼ μὲν ἐβουλόμην παρὰ τούτοις εἶναι μᾶλλον πρῶτος ἢ παρὰ Ῥωμαίοις δεύτερος» ἐν βίῳ Καίσαρος κεφ. 11.

(4) «Ἐν τούτῳ δὲ Παρμενίων ἐπεμψεν ἐπιστολὴν ἀπὸ στρατοπέδου διακελευόμενος αὐτῷ φυλάσασθαι τὸν Φίλιππον ὡς ὑπὸ Δαρείου πεπεισμένον ἐπὶ δωρεαῖς μεγάλαις καὶ γάμῳ θυγατρὸς ἀνελεῖν Ἀλέξανδρον. Ὁ δὲ τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνοὺς καὶ μηδενὶ δεῖξας τῶν φίλων ὑπὸ τὸ πρασκεφάλαιον ὑπέθηκεν. Ὡς δὲ τοῦ καιροῦ παρόντος εἰσῆλθε μετὰ τῶν ἑταίρων ὁ Φίλιππος τὸ φάρμακον ἐν κύλιαι κομίζων, ἐκείνῳ μὲν ἐπέδωκε τὴν ἐπιστολὴν, αὐτὸς δὲ τὸ φάρμακον ἐδέξατο προθύμως καὶ ἀνυπόπτως, ὥστε θαυμαστὴν καὶ θεατρικὴν τὴν ὄψιν εἶναι, τοῦ μὲν ἀναγινώσκοντος, τοῦ δὲ πίνοντος, εἶτα ἅμα πρὸς ἀλλήλους ἀποβλεπόντων οὐχ ὁμοίως...» ἐν βίῳ Ἀλεξάνδρου κεφ. 19.

(5) «Γραφομένων οὖν τότε τῶν δστράκων λέγεται τινα τῶν ἀγραμμάτων καὶ παντελῶς ἀγροίκων ἀναδόνα τῷ Ἀριστείδῃ τὸ δστράκον ὡς ἐνὶ τῶν τυχόντων παρα-

ἀπορρίψας τὴν γλαμύδα σχίζει ξύλα εἰς τὴν παρασκευάζουσαν δειπνον ξένην Μεγαρικὴν (1). Ἴδου ἀληθῆς καλλιτέχνης ζωγράφος. Ὡς ἡ φυσιογνωμία τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἐκφαίνεται ἐν ταῖς μεγάλαις γραμμαῖς, οὕτως οὐδ' ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ ἐν ταῖς μεγάλαις πράξεσι, μᾶλλον δ' ἐν τοῖς μικροῖς ἢ φύσις ἀποκαλύπτεται.

Τοιοῦτοι δὲ ὄντες οἱ Παράλληλοι βίοι τοῦ Πλουτάρχου καὶ ὑπὸ τῶν ἀρχαίων ἀπλήστως ἀνεγινώσκοντο καὶ ἐθαυμάζοντο καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων ὡς πρότυπα καὶ ἀφορμὴ πρὸς συγγραφὴν ὁμοίων βίων ἐχρησίμεισαν (2) καὶ εἰς ποιητὰς καὶ καλλιτέχνας ποικιλωτάτας ὑποθέσεις καὶ ὑπηρεσίας παρέσχον (3), πανταχοῦ δὲ τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου σήμερον ὡς τερπνότατον καὶ διδακτικώτατον ἀνάγνωσμα θεωροῦνται καὶ συνιστῶνται εἰς τοὺς βουλομένους νὰ ἐντρυφῶσιν ἐν τῇ μελέτῃ τῶν βίων τῶν ἐξοχωτάτων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ῥώμης.

β'. Ἡθικά.

Τὰ δὲ Ἡθικά εἶναι συλλογὴ 83 πραγματειῶν ἐν μορφῇ διαλογικῇ ἢ ἀφηγηματικῇ ποικιλωτάτου περιεχομένου, ἤτοι φιλοσοφικοῦ, θρησκευτικοῦ, πολιτικοῦ, κοινωνικοῦ, φιλολογικοῦ, φυσικοῦ καὶ μάλιστα ἠθικοῦ, ἐξ οὗ καὶ τὸ ὄνομα τῆς συλλογῆς. Ὡς εἰσαγωγή δὲ εἰς τὴν συλλογὴν ταύτην προτάσσονται αἱ πραγματεῖαι «Περὶ παιδῶν ἀγωγῆς», «Πῶς δεῖ τὸν νέον ποιημάτων ἀκούειν» (4) καὶ «Περὶ τοῦ ἀκούειν», περιέχουσαι διδακτικώτατα

καλεῖν, ὅπως Ἀριστείδην ἐγγράψει. Τοῦ δὲ θαυμάσαντος καὶ πυθμένου, μὴ τι κακὸν αὐτὸν Ἀριστείδης πεποίηκεν, «οὐδὲν, εἶπεν, οὐδὲ γινώσκω τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι πανταχοῦ τὸν δίκαιον ἀκούων». Ταῦτ' ἀκούσαντα τὸν Ἀριστείδην ἀποκρίνασθαι μὲν οὐδὲν, ἐγγράφαι δὲ τοῦνομα τῷ ὁσγράφῃ καὶ ἀποδοῦναι ἐν βίῳ Ἀριστείδου κεφ. 7.

(1) «Τὴν δὲ τῆς ξένης τῆς Μεγαρικῆς ἄγνοιαν συμβῆναι λέγουσι δι' εὐκολίαν τινὰ καὶ ἀφέλειαν αὐτοῦ. Πυνθανομένη γὰρ ἔρχεσθαι πρὸς αὐτοὺς τὸν στρατηγὸν τῶν Ἀχαιῶν ἐθορυβεῖτο παρασκευάζουσα δειπνον οὐ παρόντος κατὰ τύχην τοῦ ἀνδρός. Ἐν τούτῳ δὲ τοῦ Φιλοποίμενος εἰσελθόντος γλαμύδιον εὐτελὲς ἔχοντος, οιομένη τινὰ τῶν ὑπηρετῶν εἶναι καὶ πρόδρομον, παρεκάλει τῆς διακονίας συναφάσασθαι. Καὶ ὁ μὲν εὐθὺς ἀπορρίψας τὴν γλαμύδα τῶν ξύλων ἐσχίζεν' ὁ δὲ ξένος ἐπεισελθὼν καὶ θεασάμενος, «τί τοῦτο, ἔφη, ὦ Φιλοποίμη;» «Τί γὰρ ἄλλο, ἔφη δωρίζον ἐκείνος, ἢ κακὰς ὄψεως δίκας δίδωμι;» ἐν βίῳ Φιλοποίμενος κεφ. 2.

(2) Βιογραφίας «τῶν ἐπὶ τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος διαπρεφάντων ἀνδρῶν ἐν τῷ κληρῷ, τῇ παιδείᾳ, τῇ ἐμπορίᾳ, τῷ πλούτῳ καὶ ταῖς θυσίαις, τοῖς συνεταιρισμοῖς καὶ τῇ πολιτείᾳ» ἔγραψε κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὁ Ἀναστάσιος Γούδας ἐν ἐπτὰ τόμοις (ἐν Ἀθήναις 1869—1875), ἃς ἐπέγραψε *Παραλλήλους βίους χάριν τοῦ ἀπέιρου αὐτοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὸν πατέρα τῶν τοιαύτης φύσεως συγγραμμάτων Πλουτάρχου*.

(3) Ὁ μέγας δραματικός ποιητὴς τῶν Ἀγγλων Σαϊκσπῆρος (1564—1616) καὶ ἄλλως ὠφελήθη ἐκ τῆς μελέτης τοῦ Πλουτάρχου καὶ τὰς ὑποθέσεις δύο τῶν δραμάτων αὐτοῦ, τοῦ Κοριολανοῦ καὶ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος, παρὰ τοῦ Πλουτάρχου παρέλαβε.

(4) Μιμηθεὶς τὸν Πλουτάρχου ἔγραψε βραδύτερον καὶ ὁ Μ. Βασίλειος τὸ ὄρατον συγγραμμάτιον «Πῶς ἂν τις ἐκ τῶν ἑλληνικῶν ἀφελοῖτο λόγων», ἐν ᾧ ὁ περιελθὲς τῆς

παιδαγωγικά παραγγέλματα και διδάσκουσαι τούς νέους ποῖα ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν ποιημάτων νὰ μελετῶσι και πῶς νὰ κἀμνωσι συνετὴν χρῆσιν τῆς ἐλευθερίας και ν' ἀκούωσι μετ' ὠφελείας τὰ φιλοσοφικά ἀκροάματα. Μετὰ τὰς παιδαγωγικάς δὲ ταύτας πραγματείας ἔπονται αἱ μετὰ πολλῆς χάριτος γεγραμμένοι τρεῖς συμβουλευτικαὶ πραγματεῖαι «*Πῶς ἂν τις διακρίνει τὸν κόλακα τοῦ φίλου*», «*Πῶς ἂν τις αἰσθόιτο ἑαυτοῦ προκόπτοντος ἐπ' ἀρετῆς*» και «*Πῶς ἂν τις ἀπ' ἐχθρῶν ὠφελοῖτο*». Οἱ δὲ «*Περὶ σαρκοφαγίας*» δύο λόγοι αὐτοῦ και αἱ πραγματεῖαι «*Πότερα τῶν ζῴων φρονιμώτερα, τὰ χερσαῖα ἢ τὰ ἔνδρα*» και «*Περὶ τοῦ τὰ ἄλλοις λόγῳ χρῆσθαι*» περιέχουσι δριμείας μὲν ἐπιτιμήσεις τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους φιληθῶν ἀνδρῶν και κακῶς πρὸς τὰ ζῶα προσφερομένων, συνετὴν δὲ διδασκαλίαν ὅτι ἡ φύσις τῶν ζῴων μετέχει λόγου τινός και συνέσεως και κατ' ἀκολουθίαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ εἶναι φιλόζῳος.

Καθῆκον παντὸς χρηστοῦ πολίτου κρίνων ὁ Πλούταρχος οὐχὶ τὸ ἐλάθε βιώσας ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἀλλὰ τὸ μετέχειν τῶν πολιτικῶν πραγμάτων τῆς ἰδίας πατρίδος, οὐ μόνον και αὐτὸς μετέσχε τῶν πολιτικῶν και τοῖς φίλοις τοῦτο συνίστα, ἀλλὰ και ἔγραψε πέντε πραγματείας μεστὰς γενναίων πολιτικῶν παραινέσεων, τὰς ἐπιγραφομένας «*Ὅτι μάλιστα δεῖ τοῖς ἡγεμῶσι τὸν φιλόσοφον διαλέγεσθαι*», «*Πρὸς ἡγεμόνα ἀπαιδευτον*», «*Εἰς προβουτέρῳ πολιτευτέον*», «*Πολιτικά παραγγέλματα*» και «*Περὶ μοναρχίας, δημοκρατίας και ὀλιγαρχίας*». Εἰς τὰς πολιτικάς δὲ ταύτας πραγματείας εἶναι προσηρητημένη ἡ οικονομικὴ «*Περὶ τοῦ μὴ δεῖν δανεῖζεσθαι*», ἐν ᾗ ὁ φιλόσοφος συμβουλεύει τοὺς ἀναγνώστας νὰ προτιμῶσι νὰ ζῶσι μᾶλλον βίον λιτὸν και νὰ πωλῶσι πᾶν τὸ μὴ ἀπολύτως ἀναγκαῖον ἢ νὰ προστρέγῃσιν εἰς δανειστάς ζητοῦντες δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ.

Ὡς δ' ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ ὁ Πλούταρχος ὑπῆρξε πρότυπον χρηστοῦ πατρὸς και συζύγου και ἀδελφοῦ και φίλου, ὑπολαμβάνων ὅτι ἀρραγὴ θεμέλια πάσης εὐνομουμένης πολιτείας ἀποτελοῦσιν ἡ οἰκογένεια και ἡ κοινωνία, οὕτως ἀναδεικνύται θερμὸς συνήγορος τῶν ἀρετῶν τούτων ἐν ταῖς πραγματεῖαις αὐτοῦ ταῖς ἐπιγραφομέναις «*Περὶ φιλαδελφίας*», «*Περὶ τῆς εἰς τὰ ἔκγονα φιλοστοργίας*», «*Πῶς ἂν τις διακρίνει τὸν κόλακα τοῦ φίλου*», «*Περὶ πολυφιλίας*» και «*Γαμικά παραγγέλματα*».

Ἐκ τῶν φυσικῶν συγγραμμάτων δ' αὐτοῦ ἀρίστη βεβαίως εἶναι ἡ ἐπιγραφομένη «*Περὶ τοῦ ἐμφαινόμενου προσώπου τῷ κύκλῳ τῆς σελήνης*», ἐν ᾗ ἐκτίθενται αἱ θεωρίαι τῶν ἀρχαίων μαθηματικῶν και φιλοσόφων περὶ τῆς φύσεως τῆς σελήνης, περὶ τῆς θλάσεως τοῦ φωτός, περὶ τῆς ἐκτικτῆς δυνάμεως τοῦ κέντρου τῆς γῆς και περὶ τοῦ λόγου τῶν ἐκλείψεων τοῦ ἡλίου και

* Ἐκκλησίας πατὴρ πρῶτον μὲν παραινεῖ τοὺς Χριστιανόπαιδας νὰ μελετῶσι και τοὺς Ἑλληνας (ἔθνηκοὺς) ποιητάς και συγγραφεῖς, ἔπειτα δὲ ὀνομάζει ἐκείνους, οἵτινες δύνανται μάλιστα νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν ὠφέλειαν αὐτῶν.

τῆς σελήνης· πολλῆς δὲ προσοχῆς ἄξια εἶναι τὰ ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ ἀναφερόμενα περὶ τῆς μεγάλης ἀνακαλύψεως τοῦ ἀστρονόμου Ἀριστάρχου τοῦ Σαμίου, ὅστις τόσους αἰῶνας πρὸ τοῦ Κοπερνίκου ἐδίδαξεν ὅτι ἡ γῆ κινεῖται ἐν τῇ ἐκλειπτικῇ περὶ τὸν ἴδιον ἄξονα καὶ περὶ τὸν ἥλιον.

Ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ δὲ βίου τῶν ἀρχαίων ἔχουσι τὴν πηγὴν αὐτῶν τὰ ἐν ἐννέα βιβλίοις «*Συμποσιακὰ προβλήματα*» τῆς συλλογῆς. Εἶναι δηλαδὴ γνωστὸν ὅτι οἱ πάλαι πατέρες ἡμῶν κατὰ τὰ συμπόσια αὐτῶν μετὰ τὸ φαγητὸν παρέθετον τὰς καλουμένας *δευτέρας τραπέζας*, ὅτε οἱ συμπόται κατακειμένοι ἐπὶ κλινῶν ἐπεδίδοντο εἰς μετρίαν οἰνοποσίαν καὶ εἰς παντοίας ψυχαγωγικὰς συζητήσεις ἐν διαλόγοις. Περιγραφὴν θεσπεσίαν τοιούτων συμποσίων ἔχομεν ἐν τῷ «*Συμποσίῳ*» τοῦ Πλάτωνος καὶ τῷ τοῦ Ξενοφῶντος, οὗς μιμηθεὶς ἔγραψε καὶ ὁ Πλούταρχος τὰ «*Συμποσιακὰ προβλήματα*» αὐτοῦ. Μετὰ πόσης δὲ χάριτος καὶ πολυμαθείας εἶναι γεγραμμένοι αἱ πραγματεῖαι αὗται δύναται τις γὰ εἰκάσει καὶ ἐξ αὐτοῦ καὶ μόνου τοῦ τίτλου ἐνίων τῶν θεμάτων, ἅτινα συνεζητήθησαν ἐν τοῖς συμποσίοις τούτοις, ὡς λ. χ. :

«*Εἰ δὴ φιλοσοφεῖν παρὰ πότον.*»

«*Πότερον ἢ ὄρνις πρότερον ἢ τὸ φῶν ἐγένετο ;*»

«*Διατὶ πεύκη καὶ πίτυς καὶ τὰ ὅμοια τούτοις οὐκ ἐνοφθαλμίζεται ;*»

«*Διατὶ γυναῖκες ἤκιστα μεθύσκονται, τάχιστα δ' οἱ γέροντες ;*»

«*Εἰ ἢ ποικίλη τροφή τῆς ἀπλῆς εὐπεπτοτέρα.*»

«*Πότερον οἱ Ἰουδαῖοι σεβόμενοι τὴν ὕν ἢ δυσχεραίνοντες ἀπέχοντα τῶν κρεῶν ;*»

«*Τίς ὁ παρ' Ἰουδαίοις θεός ;*»

«*Διατὶ τὴν μηλέαν ἀγλαόκαρπον ὁ ποιητὴς εἶπεν ;*»

«*Διατὶ τοῦ μὲν οἴνου τὸ μέσον, τοῦ δ' ἐλαίου τὸ ἐπάνω, τοῦ δὲ μέλιτος τὸ κατώτατον γίνεται βέλτιον ;*»

«*Τίς αἰτία, δι' ἣν τὸ ἄλφα προτέτακται τῶν στοιχείων ;*»

Καὶ αἱ λοιπαὶ δὲ τῆς συλλογῆς πραγματεῖαι περιέχουσαι συνετὰς γνώμας καὶ ἀγγίνους παρατηρήσεις βεβαιουμένας δι' ἀφθόνων ποιητικῶν ῥήσεων καὶ διδακτικῶν παραδειγμάτων ἐκ τοῦ βίου τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ῥωμαίων ἀποδεικνύουσι τὸν Πλούταρχον ἀληθῆ ἱατρὸν τῶν ψυχῶν καὶ σεμνὸν τῆς τέχνης τοῦ βίου διδάσκαλον.

Γ'. Νεωτέρων Ἑλλήνων σοφῶν κρίσεις περὶ τοῦ Πλουτάρχου.

α') Κρίσις Δημητρίου Δούκα (1).

«Δημήτριος Δούκας ὁ Κρής τοῖς σπουδαίοις εὖ πράττειν.

Ἄλδος, ὁ σωτὴρ τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς, μήτε πόνου μήτε δαπάνης φεισάμενος, τὸν ψυχικὸν τοῦτον πλοῦτον ἡμῖν ἐδωρήσατο, τὸν Πλουτάρχον δηλαδή. Ὅσοφ δὲ ἡ ψυχὴ τιμιωτέρα τοῦ σώματος καὶ τῶν λοιπῶν ἀπάντων, τοσοῦτω καὶ τὰ τῆς ψυχῆς τῶν περὶ τὸ σῶμα καὶ ὁ Πλουτάρχος ἄρα παντὸς πανδήμου πλοῦτου πολλῶ τιμιώτερος, ἅτε δὴ βρῦων ψυχικῶν ἀγαθῶν. Τίς γάρ, εἰ μὴ παντελῶς ἀναίσθητος, τὴν Πλουτάρχου ταύτην ἡθικὴν βίβλον διελθὼν, οὐκ ἂν οἶός τε γένοιτο δεισιδαιμονίαν μὲν καὶ ἀθεότητα φεύγειν, εὐσέβειαν δὲ τηρεῖν, τῆς δ' ἄδολεσχίας ἀπέχεσθαι, πολλῶν κακῶν αἰτίας οὔσης; Πρὸς δὲ τούτοις πῶς μὲν φίλοις χρῆσθαι δεῖ, πῶς δὲ ἐχθροῖς, καὶ ὑπ' αὐτῶν ὠφελίσθαι πῶς ἂν τις ἔχοι, περιττὸν ἐκάστου τῶν συγγραμμάτων τὴν ὠφέλειαν παρεμφαίνοντα διατρίβειν. Ὅστις οὖν τὴν βίβλον ὑποδέδυνκε ταύτην, τὰ τοῦ βίου κύματα θαρσαλέως ποντοπορεῖτω. Κέκτηται γὰρ εὐσέβειαν μὲν πρὸς θεούς, πίστιν δὲ πρὸς φίλους, περὶ δὲ τὸν ἄλλον βίον εὐψυχίαν, φιλανθρωπίαν, ἐμπειρίαν, εὐτέλειαν, ἐγκράτειαν, ὁμιλίαν εὐάριστον, ἀψευδὲς ἦθος, εὐστάθειαν, ἐν βουλαῖς τάχος, καλλίστην ἐν ταῖς πράξεσιν προαίρεσιν, ἐν τῷ καλῷ τὸ τελειουργόν. Τοιαύτης οὖν ἡξιώθητε δωρεᾶς, Ἄλδου χορηγοῦντος ἡμῶν τε διορθούντων. Ὑμέτερον δ' ἂν εἴη τὸν ἡμέτερον κάματον εὐγνωμόνως ἀπεδέξασθαι. » Εἰρωσθε».

β') Κρίσις Ἀδαμ. Κοραῆ (2).

Ἐὸ Πλουτάρχου ἐχημάτισε μαθητὴς περιφήμου τὸν καιρὸν ἐκεῖνον διδασκάλου, τοῦ Ἀμμωνίου. Ἄλλ' ὅσην ἀπ' ἐκεῖνον ἀπέλαυσεν ὠφέλειαν, εἶναι ἴσως ὀλίγη, παραβαλλομένη πρὸς τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἀπ' ἑαυτοῦ ὠφελήθη. Καὶ τοῦτο φαίνεται ἀπὸ τὰ συγγράμματά του. Ἄπειρον, νὰ εἴπω οὕτως, εἶναι τὸ πλῆθος ὄσων εἰς αὐτὰ ἀναφέρει παλαιῶν ποιητῶν καὶ

(1) Πρῶτος ὁ ἐκ Κρήτης καταγόμενος Δημήτριος Δούκας ἐξέδωκε τὰ Ἡθικά ἐν τῷ περιωνύμῳ τυπογραφεῖῳ τοῦ Ἄλδου Μανουκίου τῷ 1509. Ἐκ τῆς ἐκδόσεως δὲ ταύτης παρελήφθη ἐνταῦθα ὁ ἀνωτέρω πρόλογος.

(2) Ὁ Κοραῆς ἐκδόσας ἐν Παρισίοις (1809—1814) εἰς 6 τόμους τοὺς Παραλλήλους βίους τοῦ Πλουτάρχου «φιλοτίμῳ δαπάνῃ τῶν ἀδελφῶν Ζωσιμαδῶν παιδείας ἕνεκα τῶν τὴν Ἑλλάδα φωνῆν διδασκομένων Ἑλλήνων» προέταξεν ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ βραχεῖαν βιογραφίαν τοῦ φιλοσοφου, ἐξ ἧς ἐσταχυολογήθησαν τὰ ἐνταῦθα παρατιθέμενα.

συγγραφέων μαρτυρίας. Τοῦτο ὁμως δὲν ἤθελεν ὑποθέσει παρὰ μόνην πολυμάθειαν, τὴν ὁποίαν εὐκολα δύναται ν' ἀποκτήσῃ ὅστις καταγίνεται εἰς συνεχῆ βιβλίων ἀνάγνωσιν. Ὅτι ἐξαιρέτως χαρακτηρίζει τὸν Πλούταρχον καὶ συνήργησεν εἰς τὸ νὰ ἀθανατίσῃ τὴν μνήμην του, εἶναι ἡ φρόνιμος χρῆσις τῆς πολυμαθεας. Τὰ ἄνθη περιέρονται, ὡς αἱ μέλισσαι, καὶ οἱ σφήκες, ἀλλ' εἰς μόνας τὰς μελίσσας ἐδόθη ἡ κατασκευὴ τοῦ γλυκυτάτου μέλιτος. Ὅσον εἶναι πράγμα κοινὸν ἡ φιλιαναγνωσία, τόσον εἶναι σπάνιοι οἱ ἔχοντες τὴν ἐπιστήμην ν' ἀπανθίζωσιν ἀπὸ τὰς ἀναγνώσεις των ὅτι δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς αὐτοὺς καὶ εἰς τοὺς ἄλλους. Ταύτην τὴν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν προξενεῖ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς φιλοσοφίας ὁ λύχνος, ἐγνώριζεν ἀκριβῶς ὁ φιλόσοφος Πλούταρχος.

Ὅτι ἦτο καὶ τὴν πράξιν καὶ τὴν θεωρίαν φιλόσοφος, τὸ μαρτυροῦν καὶ πάλιν ἱκανῶς τὰ σοφὰ του συγγράμματα, ἱκανῶς ἡ ζωὴ του ὅλη, ἦτις, ἂν δὲν ἦτον ἀληθῶς ἀξία φιλοσόφου, δὲν ἦθελε δοξασθῆ με δεκαεπτὰ ἑκατονταετηρίδων ἀδιάκοπον ἔντιμον μνήμην, σαραμένην εἰς παντὸς εἶδους ἀνθρώπους, ὅσοι σέβονται τὴν εὐεργέτιδα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους φιλοσοφίαν.

Εἶναι ἀναρίθμητα ὅσα δύναται τις νὰ συνάξῃ ἀπὸ τοῦ Πλουτάρχου τὰ συγγράμματα τῆς πραότητος, τῆς φιλανθρωπίας, τῆς φιλαληθείας καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν αὐτοῦ σημεῖα.

Τόση σοφία με τόσην ἀρετὴν ἐνωμένη δὲν εἶναι παράδοξον, ἐὰν ἐπροξένησε τόσην τιμὴν εἰς τὸν Πλούταρχον, κατ' ἐκείνην μάλιστα τοῦ χρόνου τὴν περίοδον, ὅποτε πολλῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἡ διαγωγὴ, ἐκ τῶν ὁποίων τινὲς ὀνομάζοντο καὶ φιλόσοφοι, ἐγέννησεν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν Ῥωμαίων τόσην τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος καταφρόνησιν, ὥστε ἀντὶ Γραικῶν τοὺς ὀνομάζαν Γραικύλους.

Ὁ χαρακτὴρ τοῦ λόγου τοῦ Πλουτάρχου, ὡς καὶ ἄλλοι πρὸ ἐμοῦ τὸ ἔκριναν, εἶναι ἀνώμαλος καὶ καμμίαν φορὰν ἀσυνάρτητος διὰ τὸ μᾶκρος τῶν περιόδων καὶ ἀσύντακτος. Ἡ τοιαύτη ἀνωμαλία γεννᾶται ἀπὸ δύο αἰτίας· ἡ πρώτη εἶναι ὅτι ἔγραφεν εἰς καιρὸν, ὅταν ἡ γλῶσσα παρήκμαζε· δευτέραν ἔμπορεῖ τις νὰ ὀνομάσῃ τὴν πολυμάθειαν, διὰ τὴν ὁποίαν συχνά ὁ καλὸς Πλούταρχος συγκλῶθει χαρακτῆρας λόγου διαφόρους, ἐπειδὴ ἡ μνήμη παρέδιδεν εἰς αὐτὸν ἐν ταύτῳ καὶ τὰς ἐννοίας καὶ τὴν ἔκφρασιν τῶν ἐννοιῶν τῶν διαφόρων ποιητῶν καὶ συγγραφέων.

Μ' ὅλα ταῦτα τὰ ἐλαττώματα πολλάκις ὁ χαρακτὴρ τοῦ Πλουτάρχου εἶναι πλούσιος ἀπὸ φράσεις καὶ λέξεις συμπλεγμένas εἰς τρόπον ὥστε νὰ γοητεύωσι τοῦ ἀναγινώσκοντος τὴν ἀκοήν. Ἡ γοητεία θεωρεῖται μάλιστα εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη, ὅπου ζωγραφεῖ με ζωηρότατα χρώματα καὶ τῆς ἀρετῆς τὸ κάλλος καὶ τὴν ἀσχημίαν τῆς κακίας. Ἄξιον ἐπαίνου εἰς τὸν Πλούταρχον εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι δὲν ἐπεριεργάσθη νὰ μιμηθῆ ἰδίως κἀνένα ἀπὸ τοὺς δοκίμους συγγραφεῖς, ἀλλ' ἐσύνταξε τὸ λικτικὸν μέρος τῶν συγ-

γραμμάτων του, ὡς ἐσυγχώρει τῆς γλώσσης ἢ τότε κατάστασις, καὶ ἡσυχολήθη ἐξαιρέτως εἰς τὸ *πραγματικόν* (1).

Τὸ *πραγματικόν* τοῦτο εἶναι τόσον πλούσιον ἀπὸ βιωφελῆ παραδείγματα, ὥστε ἀμφιβάλλω ἂν εὐρίσκειται κἀνὲν ἄλλο σύγγραμμα παρὰ τοῦ Πλουτάρχου τὰ συγγράμματα πλουσιώτερον. Παράδειγμα τοῦλάχιστον ἄλλο πολυμαθεστάτου ἀνδρός, ὅστις πλέον παρὰ τὸν Πλούταρχον ἐγνώρισε τὸν τρόπον νὰ καταστήσῃ τὴν πολυμαθειαν ὠφέλιμον, δὲν ἔχομεν. Τὸν φιλόσοφον καὶ φιλόανθρωπον τοῦτον συγγραφέα μὲ δίκαιον ἔμπορει τις νὰ μεταχειρισθῆ ὡς κριτήριον τοῦ μέτρου τῆς ἀρετῆς τῶν ἀναγινωσκόντων ἤγουν ὄντινα βλέπῃ τις εὐαρεστούμενον πολὺ εἰς τοῦ Πλουτάρχου τὴν ἀνάγνωσιν, ἐκείνον, χωρὶς κίνδυνον ἀπάτης, δύναται νὰ κρίνῃ ὅτι εἶναι φίλος τῆς ἀρετῆς ἢ κἀν ὅτι προθυμεῖται νὰ γίνῃ».

Παραθέσας κατωτέρω ὁ Κοραῆς τὰς περὶ τοῦ Πλουτάρχου μαρτυρίας τοῦ Φρυνίχου, τοῦ Φωτίου καὶ τοῦ Σουΐδα, ἐκ τῶν ἄλλογενῶν παραθέτεται μόνως τὰς τῶν Γάλλων φιλοσόφων Montaigne καὶ Rousseau γράφων:

Εκ τοῦ Μονταίγνου

Γαλιτικοῦ φιλοσόφου

«Μεταξὺ τῶν Γαλιτικῶν συγγραφέων ὄλων δίδω, καὶ μὲ δίκαιον νο-
 » μίζω, τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Ἰάκωβον Ἀμιότον(2). . . . Ἄλλ' ὅτι μάλιστα
 » μ' εὐχαριστεῖ εἰς αὐτόν, εἶναι ἡ κρίσις νὰ διαλέξῃ βιβλίον, τὸν Πλούταρ-
 » χον, τόσον ἄξιον καὶ τόσον ἀρμόδιον, διὰ νὰ τὸ προσφέρῃ δῶρον εἰς τὴν
 » πατρίδα του. Οὐδεμία σωτηρίας ἐλπίς δι' ἡμᾶς τοὺς ἀμαθεῖς ἤθελεν
 » εἶσθαι, ἐὰν τὸ βιβλίον τοῦτο δὲν μᾶς ἀνεσῆκωνεν ἀπὸ τὸν βόρβορον.
 » Τώρα, χάρις εἰς τὸν Πλούταρχον, τολμῶμεν καὶ νὰ λαλῶμεν καὶ νὰ
 » γράφωμεν τῶρα καὶ αἱ γυναῖκες εἶναι καλαὶ νὰ διδάσκωσι καὶ τῶν σχο-
 » λειῶν τοὺς διδασκάλους. Ὁ Πλούταρχος ἔγινε καθημερινῇ ἡμῶν ἀνά-
 » γνωσις».

(1) Ἐλεγεν εἰς ἀπὸ τοὺς εὐφρεσεστάτους ποιητὰς τῆς Γαλλίας περὶ τῆς στιχου-
 γίας, ὅτι ὁ στίχος διὰ νὰ εἶναι καλός, πρέπει νὰ ὁμοιάσῃ τὸ ἀκίβδηλον χρυσιόν,
 τὸ ὁποῖον δοκιμάζεται ἀπὸ τὸ βάρος, ἀπὸ τὴν καθαρότητα καὶ ἀπὸ τὸν εἰς αὐτὸ
 ἴδιον ἦχον. Τοῦτο δύναται νὰ προσαρμωσθῆ ὁποσδήποτε καὶ εἰς τὸν πεζὸν λόγον.
 Τὸ βάρος εἶναι τὸ ὁποῖον οἱ Ἑλληνικοὶ τεχνογράφοι ὀνομάζουσι τὸ *πραγματικόν*
 μέρος τῶν λεγομένων ἢ καθαρότης καὶ ὁ ἦχος περιέχονται εἰς τὸ ἀπ' ἐκείνους ὀνο-
 μαζόμενον *λεπτικόν*. Τὸ βάρος ἀποβλέπει τὰ νοήματα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ εἶναι
 ἀξιόλογα ἢ καθαρότης τὰ ὀνόματα, ἦγουν τὰς λέξεις, διὰ τῶν ὁποίων ἐκφράζονται
 τὰ νοήματα καὶ αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ εἶναι οικεῖαι καὶ ἀρμόζουσαι εἰς αὐτὰ καὶ ὁ
 ἦχος τὴν διάφορον τάξιν τῶν λέξεων, τὰς ὁποίας εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς φράσεως
 ἢ τῆς περιόδου πρέπει νὰ θέτῃ ὁ γράφων, ὅπου δύναται καὶ περισσοτέραν ἡδονὴν
 νὰ προξενήσῃσιν εἰς τὴν ἀκοήν καὶ σφοδρότερον νὰ κεντήσῃσιν τὴν ψυχὴν.

(2) Γάλλον Ἐπίσκοπον (1518—1598), ὅστις ἔκαμε θανμασίαν μετάφρασιν τοῦ
 Πλουτάρχου εἰς τὴν ὁραϊαν γλώσσαν του.

Ἐκ τοῦ Ῥουσσώ

Γαλατικοῦ φιλοσόφου

« Μεταξὺ τῶν ὀλίγων βιβλίων, ὅσα καμμίαν φορὰν ἀναγινώσκω ἀκόμη, ὁ Πλούταρχος μάλιστα μὲ προσηλώνει καὶ μὲ ὠφελεῖ. Πρῶτον αὐτὸν ἀνέγνωσα εἰς τὴν παιδικὴν καὶ αὐτὸς θέλει εἶσθαι τῆς γεροντικῆς μου ἡλικίας ἢ τελευταία ἀνάγνωσις. Εἶναι σχεδὸν ὁ μόνος συγγραφεὺς, τὸν ὁποῖον ποτὲ δὲν ἀνέγνωσα χωρὶς καρπὸν ».

Ἀναγκαίαν ἔκρινα νὰ προσθέσω τῶν δύο τούτων Γαλατικῶν συγγραφέων τὴν περὶ Πλουτάρχου κρίσιν, διὰ νὰ μάθωσιν οἱ νέοι πόσον τιμῶνται τῶν προγόνων ἡμῶν τὰ συγγράμματα ἀπὸ τὰ φωτισμένα τῆς Εὐρώπης ἔθνη. Καὶ διατὶ νὰ μὴ τὰ τιμῶσιν, ἐπειδὴ εἰς αὐτὰ χρεωστοῦν τὸν φωτισμὸν αὐτῶν; Ὅ,τι μάλιστα λέγει ὁ Μονταίγνος, δὲν πρέπει νὰ νομισθῇ ὑπερβολὴ ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὸν Πλούταρχον, ἀλλ' αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ ἀλήθεια. Τοσαύτην ἔχει δύναμιν βιβλίον φρονίμου συγγραφέως, βοηθούμενον ἀπὸ φίλας ἄλλας περιστάσεις μικράς, ὥστ' ἔθνος ὀλόκληρον νὰ σηκώσῃ ἀπὸ τῆς ἀπαιδευσίας τὸν βόρβορον καὶ νὰ τὸ διδάξῃ πῶς νὰ διορθώσῃ καὶ τὰ ἦθη καὶ τὴν γλῶσσάν του. Τὰ ἦθη μὲ τὰ καλὰ τῆς ἀρετῆς παραγγέλματα καὶ παραδείγματα, τὴν γλῶσσαν μὲ τὴν ἐκλογὴν τοῦ καλοῦ πραγματικοῦ μέρους, χωρὶς τοῦ ὁποῖου τὸ λεκτικὸν δὲν εἶναι παρὰ κενὸς ἀέρος ψόφος. Ἄλλ', ἐὰν τῶν Ἑλλήνων τὰ συγγράμματα ἐσήκωσαν ἀπὸ τῆς ἀπαιδευσίας τὸν βόρβορον τοὺς ἄλλογενεῖς, τίς δύναται νὰ πιστεύσῃ ὅτι θέλουσιν ἀφήσει τοὺς ἀπογόνους αὐτῶν ἡμᾶς νὰ κυλιώμεθα αἰωνίως εἰς αὐτόν; »

Ἐν Παρισίοις 1809.

γ') Κρίσις Διονυσίου Θερεϊανοῦ (1).

« Ὁ Πλούταρχος γράφει οὐχὶ ὡς ἱστορικός, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς φιλόσοφος ἠθολόγος, ἐπειδὴ δὲ ἐπέρχεται βίους καὶ οὐχὶ ἱστορίας, διὰ τοῦτο καὶ ἐπιδιώκει τὴν ἠθικὴν μᾶλλον ἢ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Ὡς αὐτὸς οὗτος ὁμολογεῖ, ἦψατο τῆς τῶν βίων ἀναγραφῆς, ὑπενδίδων εἰς φίλον παρακλήσεις· ἀλλ' ὁ σκοπὸς τοῦ Πλουτάρχου εἶναι ἐπὶ πᾶσιν ἢ ἀνάπλασις τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας διὰ τῶν ὑγιῶν ἐκείνων παιδευμάτων, εἰς ἃ ἠρεῖδετο τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ὁ βίος. Ἡ ἀκραιφνῶς ἐλληνικὴ τοῦ Πλουτάρχου διάνοια, ἐμπεπλησμένη τῶν παλαιῶν τῆς κλεινῆς Ἑλλάδος ἀναμνήσεων, ἤθελε νὰ ἀνακαινίσῃ, εἰ δυνατόν, τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν, πάντων δὲ τῶν ἄλλων συντελεστικώτατον εἰς τὸν ἀνακαινισμὸν τοῦτον ὑπελάμβανε τὴν ἀνόρθωσιν τῶν προγονικῶν ἠθῶν, τὰ ἦθη δέ, τὰ σπουδάσματα καὶ τοὺς λογισμοὺς

(1) Ὁ διαπρεπὴς συγγραφεὺς τῶν «Φιλολογικῶν ὑποτυπώσεων» καὶ τοῦ «Διαγράμματος τῆς Στωϊκῆς φιλοσοφίας» Διονύσιος Θερεϊανός, κρίνων ἐν τῷ περιωρῶνῳ ἔργῳ αὐτοῦ, τῷ «Ἀδαμαντίῳ Κοραῖ», τὴν γενομένην ὑπὸ τοῦ σοφοῦ Χίου ἐκδοσιν τῶν Παραλλήλων βίων τοῦ Πλουτάρχου, προέταξε τῆς κρίσεως ταύτης ἀριστοτεχνικὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἐκ Χαιρώνειας φιλοσόφου, ἐξ οὗ παρελήφθη τὸ ἀνωτέρω ἀπόσπασμα.

τῶν προγόνων ἐξήτει ἐν τοῖς ἔργοις τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, ὑφ' ὧν ἐδοξάσθη καὶ ἐμαγαλύνθη τὸ ἔθνος τὸ Ἑλληνικόν.

Ἀναγνώσκων τις σήμερον τὰ βιογραφικὰ καὶ ἠθικὰ τοῦ φιλοπάτριδος Χαιρωνέως πονήματα, ἀληθῶς ἐκπλήσεται πρὸς τὸ μέγεθος τῆς πολυμαθείας καὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ θεσπεσίου τούτου ἀνδρός· δὲν εἶναι μόνον πολυμαθῆς, ἀλλ' ἱλαρὸς πάντοτε καὶ εὐθυμὸς ἐν τοῖς χροσσοῖς ἀποφθέγμασιν αὐτοῦ, δαφιλεῖς παρεχόμενος παραμυθίας λόγους πρὸς τοὺς ἀλγοῦντας καὶ ὀδυνομένους, παιδρῶς ἐνστάζων ἐλπίδας πρὸς τοὺς πᾶσαν ἐλπίδα καὶ πίστιν ἀπογινώσκοντας, παντοῖα βιοτικά, πολιτικά καὶ ἄλλα παραγγέλματα ἐπ' ὠφελείᾳ πάντων τοῖς πᾶσιν ἐπιδαφιλευόμενος, τῆς ἀληθοῦς παιδείας καὶ φιλοσοφίας τὰ ὄργια τοὺς πάντας μυσταγωγῶν, ἔφεισιν δὲ ἀρετῆς καὶ ἐλευθερίας ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀναγνώστου ἐντίκτων διὰ τῆς ἐπαγωγῆς ἀναγραφῆς τῶν ἀξιοσηλῶτων ἔργων μεγάλων ἀνδρῶν...

Τοσαυτὴ καὶ τηλικαυτὴ ἦτο ἡ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν πλουταρχείων βίῳν ψυχικὴ ἀπόλαυσις καὶ ἡδονή, ὥστε ἡ περιώνυμος Κυρία Ῥολάνδ (1) ἐκάλεσεν αὐτοὺς *la rature des grandes âmes*. Τὰ συγγράμματα τοῦ Πλουτάρχου ὑπῆρξαν ἀνεκὰθεν ψυχοτερπέστατον ἀνάγνωσμα βασιλέων, στρατηγῶν καὶ λογίων ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν. Ὁ βασιλεὺς Ἑρρῖκος Δ', ἵνα περὶ τῶν ἄλλων μηδὲν εἴπωμεν, ἔγραψε πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σύμβιον ὅτι τὴν διάπλασιν τοῦ ἰδίου ἤθους ὄφειλε πρῶτιστα καὶ μάλιστα εἰς τὴν μελέτην τῶν Παραλλήλων βίῳν. Ὁ δὲ Μοντεσκιῶ τὸν ὄρισμὸν τοῦ νόμου ἔλαβεν ἐκ τοῦ Πλουτάρχου, ὃν εἰκότως ἀποκαλεῖ *θεσπέσιον* μὲν ὁ σοφιστῆς Εὐνάπιος, *δεύτερον δὲ Σωκράτην* ὁ Κοραῆς. Καὶ ὁ διασημότατος Γερμανὸς συγγραφεὺς Jean Paul, μὴ εἰδὼς πῶς ἄλλως νὰ παραστήσῃ τοῦ Πλουτάρχου τὸ οἰκουμενικὸν κλέος, ἀποκαλεῖ αὐτὸν *βιογράφον Σαίξπηρ τῆς παγκοσμίου ἱστορίας*. Ἄν ἐπέκειτο κίνδυνος ν' ἀφανισθῶσιν ἐκ τοῦ προσώπου τῆς γῆς, ἠρώτησέ τις Θεόδωρον τὸν Γαζῆν, σύμπαντες οἱ Ἕλληνες συγγραφεῖς, τίνα τούτων θὰ ἔσωζες, ἂν ἠδύνασο, ἐκ τῆς πανωλεθρίας; Τὸν Πλουτάρχον, ἀπεκρίνατο ὁ σοφώτατος Θεσσαλονικεὺς ».

Ἐν Τεργέστῃ τῷ 1889.

(1) Manon Phlipon, εἶτα δὲ Mme Roland ἐκ τοῦ συζύγου αὐτῆς Roland de la Plutière, Γάλλου πολιτικοῦ καὶ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν κατὰ τὸ 1792, ἐγεννήθη ἐν Παρισίοις τῷ 1754. Γυνὴ μεγαλόφρων καὶ μεγαλόψυχος, λάτρεις τῶν γραμμάτων καὶ τῶν καλῶν τεχνῶν, ἀνεμειχθῆ ἐνεργῶς καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν, ὑποστηρίζουσα τοὺς Γερωνδίνους· ὤθεν καταδιωχθεῖσα ὑπὸ τῶν Ὀρειῶν ἐκαρτομήθη ὑπ' αὐτῶν τῷ 1793. Ἀνερχομένη δ' εἰς τὴν λαμψτόμον εἶπε τὸ πολυθρῦληταν ἐκεῖνο «O Liberté! que de crimes on commet en ton nom. Ἡ Mme Roland κατέλειπεν ἀξιόλογον σύγγραμμα τὰ «Ἀπομνημονεῦματα» (Mémoires).

000

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Γένος καὶ περιουσία Ἀριστείδου — Σχέσεις
Ἀριστείδου καὶ Θεμιστοκλέους — Ἀρε-
ταὶ Ἀριστείδου.

Α'—Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου φυλῆς μὲν ἦν Ἀντιοχίδος, τῶν δὲ δήμων Ἀλωπεκῆθεν. Περὶ δ' οὐσίας αὐτοῦ λόγοι διάφοροι γέγονασιν, οἱ μὲν ὡς ἐν πενία συντόνω καταβίωσαντος καὶ μετὰ ἡν τελευτὴν ἀπολιπόντος θυγατέρας δύο πολὺν χρόνον ἀνεκδό-
ους δι' ἀπορίαν γενομένας. πρὸς δὲ τοῦτον τὸν λόγον ὑπὸ πολλῶν ἱρημένον ἀντιτασσόμενος ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος ἐν τῷ *Σωκράτει* ὠρίον τε Φαληροῖ φησι γινώσκειν Ἀριστείδου γενόμενον, ἐν ᾧ ἔθαπται, καὶ τεκμήρια τῆς περὶ τὸν οἶκον εὐπορίας ἐν μὲν ἡγεῖ-
ται τὴν ἐπώνυμον ἀρχὴν, ἣν ἦρχεν ὁ τῷ κυάμῳ λαχὼν ἐκ τῶν ἐνῶν τῶν τὰ μέγιστα τιμήματα κεκτημένων, οὓς πεντακοσιομε-
ίμνους προσηγόρευον, ἕτερον δὲ τὸν ἔξοστρακισμόν· οὐδενὶ γὰρ ὦν πενήτων, ἀλλὰ τοῖς ἐξ οἴκων τε μεγάλων καὶ διὰ γένους γκον ἐπιφθόνοις ὄστρακον ἐπιφέρεσθαι· τρίτον δὲ καὶ τελευ-
αῖον, ὅτι νίκης ἀναθήματα χορηγικοὺς τρίποδας ἐν Διονύσου ἀταλέλοιπεν, οἱ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυντο τοιαύτην ἐπιγραφὴν δια-

Ε. Γ. ΠΑΝΤΕΛΑΚΗ — ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

σώζοντες « Ἀντιοχὶς ἐνίκαι, Ἀριστείδης ἐχορήγει, Ἀρχέστρατος ἐδίδασκε». Τουτὶ μὲν οὖν, καίπερ εἶναι δοκοῦν μέγιστον, ἀσθενέστατόν ἐστι. Καὶ γὰρ Ἐπαμεινώνδας, ὃν πάντες ἄνθρωποι γινώσκουσιν ἐν πενίᾳ καὶ τραφέντα πολλῇ καὶ βιώσαντα, καὶ Πλάτων ὁ φιλόσοφος οὐκ ἀφιλοτίμους ἀνεδέξαντο χορηγίας, ὁ μὲν ἀθληταῖς ἀνδράσιν, ὁ δὲ παισὶ κυκλίους χορηγήσας, τούτῳ μὲν Δίωνος τοῦ Συρακοσίου τὴν δαπάνην παρέχοντος, Ἐπαμεινώνδα δὲ τῶν περὶ Πελοπίδαν. Οὐ γὰρ ἔστι τοῖς ἀγαθοῖς ἀκήρυκτος καὶ ἄσπονδος πρὸς τὰς παρὰ τῶν φίλων δωρεὰς πόλεμος, ἀλλὰ τὰς εἰς ἀπόθεσιν καὶ πλεονεξίαν ἀγεννεῖς ἠγούμενοι καὶ ταπεινάς, ὅσαι φιλοτιμίας τινὸς ἀκερδοῦς ἔχονται καὶ λαμπρότητος, οὐκ ἀπωθοῦνται. Παναίτιος μέντοι περὶ τοῦ τρίποδος ἀποφαίνει τὸν Δημήτριον ὁμωνυμῖα διεψευσμένον· ἀπὸ γὰρ τῶν Μηδικῶν εἰς τὴν τελευταίαν τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου δύο μόνους Ἀριστείδας χορηγοὺς ἀναγράφεσθαι νικῶντας, ὧν οὐδέτερον εἶναι τῷ Λυσιμάχῳ τὸν αὐτόν, ἀλλὰ τὸν μὲν Ξενοφίλου πατρός, τὸν δὲ χρόνῳ πολλῷ νεώτερον, ὡς ἐλέγχει τὰ γράμματα τῆς μετ' Εὐκλείδην ὄντα γραμματικῆς καὶ προσγεγραμμένος ὁ Ἀρχέστρατος, ὃν ἐν τοῖς Μηδικοῖς οὐδεὶς, ἐν δὲ τοῖς Πελοποννησιακοῖς συγνοὶ χορῶν διδάσκαλον ἀναγράφουσι. Τὸ μὲν οὖν τοῦ Παναϊτίου βέλτιον ἐπισκεπτέον ὅπως ἔχει. Τῷ δ' ὀστράκῳ πᾶς ὁ διὰ δόξαν ἢ γένος ἢ λόγου δύναμιν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς νομιζόμενος ὑπέπιπτεν ὅπου καὶ Δάμων ὁ Περικλέους διδάσκαλος, ὅτι τὸ φρονεῖν ἐδόκει τις εἶναι περιττός, ἐξωστρακίσθη. Καὶ μὴν ἄρξαι γε τὸν Ἀριστείδην ὁ Ἰδομενεὺς οὐ κυναμευτόν, ἀλλ' ἐλομένων Ἀθηναίων φησίν. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην ἤρξεν, ὡς αὐτὸς ὁ Δημήτριος γέγραφε, καὶ πάνυ πιθανόν ἐστιν ἐπὶ δόξῃ τοσαύτῃ καὶ κατορθώμασι τηλικούτοις ἀξιωθῆναι δι' ἀρετὴν ἢς διὰ πλοῦτον ἐτύγχανον οἱ λαγχάνοντες. Ἀλλὰ γὰρ ὁ μὲν Δημήτριος οὐ μόνον Ἀριστείδην, ἀλλὰ καὶ Σωκράτη δηλὸς ἔστι τῆς πενίας ἐξελεσθαι φιλοτιμούμενος ὡς μεγάλου κακοῦ· καὶ γὰρ ἐκείνῳ φησὶν οὐ μόνον τὴν οἰκίαν ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὶ μνᾶς ἑβδομήκοντα τοκίζόμενας ὑπὸ Κρίτωνος.

Ἀθηναίων πράγμασιν, εἰ μὴ καὶ Θεμιστοκλέα καὶ αὐτὸν εἰς τὸ βάρανθρον ἐμβάλοιν. Πάλιν δὲ γράψας τινὰ γνώμην εἰς τὸν δῆμον, ἀντιλογίας οὔσης πρὸς αὐτὴν καὶ φιλονικίας, ἐκράτει μέλλοντος δὲ τοῦ προέδρου τὸν δῆμον ἐπερωτᾶν, αἰσθόμενος ἀπὸ τῶν λόγων αὐτῶν τὸ ἀσύμφορον ἀπέστη τοῦ ψηφίσματος. Πολλὰ δὲ καὶ δι' ἑτέρων εἰσέφερε τὰς γνώμας, ὡς μὴ φιλονικία τῇ πρὸς αὐτὸν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐμπόδιος εἴη τῷ συμφέροντι. Θαυμασὴ δέ τις ἐφαίνετο αὐτοῦ παρὰ τὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ μεταβολὰς ἢ εὐστάθεια, μῆτε ταῖς τιμαῖς ἐπαιρομένου πρὸς τε τὰς δυσημερίας ἀθορύβως καὶ πράως ἔχοντος καὶ ὁμοίως ἡγουμένου χρῆναι τῇ πατρίδι παρέχειν ἑαυτὸν οὐ χρημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ δόξης προῖκα καὶ ἀμισθὶ πολιτευόμενον. Ὅθεν, ὡς ἔοικε, τῶν εἰς Ἀμφιάραιον ὑπ' Αἰσχύλου πεποιημένων ἱαμβείων ἐν τῷ θεάτρῳ λεγομένων

*οὐ γὰρ δοκεῖν δίκαιος, ἀλλ' εἶναι θέλει,
βαθειᾶν ἄλοκα διὰ φρενὸς καρπούμενος,
ἅφ' ἧς τὰ κεδνὰ βλαστάνει βουλεύματα,*

πάντες ἀπέβλεψαν εἰς Ἀριστείδην, ὡς ἐκείνῳ μάλιστα τῆς ἀρετῆς ταύτης προσηκούσης.

Δ'— Οὐ μόνον δὲ πρὸς εὐνοίαν καὶ χάριν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὄργην καὶ πρὸς ἔχθραν ἰσχυρότατος ἦν ὑπὲρ τῶν δικαίων ἀντιβῆναι. Λέγεται γοῦν ποτε διώκων ἐχθρὸν ἐν δικαστηρίῳ, μετὰ τὴν κατηγορίαν οὐ βουλομένων ἀκούειν τοῦ κινδυνεύοντος τῶν δικαστῶν, ἀλλὰ τὴν ψῆφον εὐθύς αἰτούντων ἐπ' αὐτόν, ἀναπηδήσας τῷ κρινομένῳ συνικετεύειν, ὅπως ἀκουσθεῖη καὶ τύχοι τῶν νομίμων· πάλιν δὲ κρίνων ἰδιώταις δυσί, τοῦ ἑτέρου λέγοντος, ὡς πολλὰ τυγχάνει τὸν Ἀριστείδην ὁ ἀντίδικος λελυπηκώς, «*Δέγ', ὦ γαθέ*», φάναι «*μᾶλλον, εἴ τι σὲ κακὸν πεποίηκε· σοὶ γάρ, οὐκ ἔμαυτῷ δικάζω*». Τῶν δὲ δημοσίων προσόδων αἰρεθεὶς ἐπιμελητής, οὐ μόνον τοὺς καθ' αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τοὺς πρὸ αὐτοῦ γενομένους ἄρχοντας ἀπεδείκνυε πολλὰ νεοσφισμένους καὶ μάλιστα τὸν Θεμιστοκλέα.

Σοφὸς γὰρ ἀνὴρ, τῆς δὲ χειρὸς οὐ κρατῶν.

Διὸ καὶ συναγαγὼν πολλοὺς ἐπὶ τὸν Ἄριστείδην ἐν ταῖς εὐθύναις διώκων κλοπῆς καταδίκη περιέβαλεν, ὡς φησιν Ἴδομενεύς. Ἄγανακτούντων δὲ τῶν πρώτων ἐν τῇ πόλει καὶ βελτίσιων, οὐ μόνον ἀφείθη τῆς ζημίας, ἀλλὰ καὶ πάλιν ἄρχων ἐπὶ τὴν αὐτὴν διοίκησιν ἀπεδείχθη. Προσποιοῦμενος δὲ τῶν προτέρων μεταμέλειν αὐτῷ καὶ μαλακώτερον ἐνδιδούς ἑαυτόν, ἤρσεκε τοῖς τὰ κοινὰ κλέπτουσιν οὐκ ἐξελέγchon οὐδ' ἀκριβολογούμενος, ὥστε καταπιμπλαμένους τῶν δημοσίων ὑπερπαινεῖν τὸν Ἄριστείδην καὶ δεξιοῦσθαι τὸν δῆμον ὑπὲρ αὐτοῦ, σπουδάζοντας ἄρχοντα πάλιν αἰρεθῆναι. Μελλόντων δὲ χειροτονεῖν ἐπετίμησε τοῖς Ἀθηναίοις: «Ὅτε μὲν γάρ», ἔφη, «πιστῶς καὶ καλῶς ὑμῖν ἦρξα, προυπηλακίσθην' ἐπει δὲ πολλὰ τῶν κοινῶν καταπροεῖμαι τοῖς κλέπτουσι, θαυμαστὸς εἶναι δοκῶ πολίτης. Αὐτὸς μὲν οὖν αἰσχύνομαι τῇ νῦν τιμῇ μᾶλλον τῆς πρώην καταδίκης, συνάχθομαι δ' ὑμῖν, παρ' οἷς ἐνδοξότερόν ἐστι τοῦ σῶζειν τὰ δημόσια τὸ χαρίζεσθαι τοῖς πονηροῖς». Ταῦτα δ' εἰπὼν καὶ τὰς κλοπὰς ἐξελέγξας τοὺς μὲν τότε βοῶντας ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ μαρτυροῦντας ἐπεστόμισε, τὸν δ' ἀληθινὸν καὶ δίκαιον ἀπὸ τῶν βελτίσιων ἔπαινον εἶχεν.

Δημιόγεω

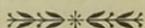
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ἡ ἐν Μαραθῶνι μάχη — Δικαιοσύνη Ἄριστείδου καὶ ὄστρακισμὸς — Ἄριστείδης καὶ Θεμιστοκλῆς — Ἡ ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχία.

Ε'—Ἐπεὶ δὲ Δᾶτις ὑπὸ Δαρείου πεμφθεὶς λόγῳ μὲν ἐπιθεῖναι δίκην Ἀθηναίοις, ὅτι Σάρδεις ἐνέπρησαν, ἔργῳ δὲ καταστρέφασθαι τοὺς Ἕλληνας, εἰς Μαραθῶνα παντὶ τῷ στόλῳ κατέσχε αἱ τὴν χώραν ἐπόρθει, τῶν δέκα καθεστῶτων τοῖς Ἀθηναίοις πρὸ τὸν πόλεμον στρατηγῶν, μέγιστον μὲν εἶχεν ἀξίωμα Μιλτιάδης,

δόξη δὲ καὶ δυνάμει δεύτερος ἦν Ἀριστείδης. Καὶ τότε περὶ τῆς μάχης γνώμη τῆ Μιλτιάδου προσθέμενος οὐ μικρὰν ἐποίησε ὀπλήν· καὶ παρ' ἡμέραν ἐκάστου στρατηγοῦ τὸ κράτος ἔχοντας, ὡς περιῆλθεν εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχή, παρέδωκε Μιλτιάδῃ, διδάσκων τοὺς συνάρχοντας, ὅτι τὸ πείθεσθαι καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς εὖ φρονοῦσιν οὐκ αἰσχρὸν, ἀλλὰ σεμνὸν ἐστὶ καὶ σωτήριον. Οὕτω δὲ πραΰνας τὴν φιλονικίαν καὶ προτρεψάμενος αὐτοὺς ἀγαπᾶν μιᾷ γνώμῃ τῆ κρατίστη χρωμένους ἔρρωσε τὸν Μιλτιάδην τῷ ἀπερισπάστῳ τῆς ἐξουσίας ἰσχυρὸν γενόμενον· χαίρειν γὰρ ἔων ἕκαστος ἤδη τὸ παρ' ἡμέραν ἀρχεῖν ἐκείνῳ προσεῖχεν. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ μάλιστα τῶν Ἀθηναίων τοῦ μέσου πονήσαντος καὶ πλείστον ἐνταῦθα χρόνον τῶν βαρβάρων ἀντρευσάντων κατὰ τὴν Λεωντίδα καὶ τὴν Ἀντιοχίδα φυλὴν, ἠγωνίσαντο λαμπρῶς τεταγμένοι παρ' ἀλλήλους ὁ τε Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης· ὁ μὲν γὰρ Λεωντίδος ἦν, ὁ δ' Ἀντιοχίδος. Ἐπεὶ δὲ τρεψάμενοι τοὺς βαρβάρους ἐνέβαλον εἰς τὰς ναῦς καὶ πλέοντας οὐκ ἐπὶ νήσων ἐώρων, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς θαλάσσης εἶσω πρὸς τὴν Ἀττικὴν ἀποβιαζομένους, φοβηθέντες μὴ τὴν πόλιν ἔρημον λάβωσι τῶν ἀμυνομένων, ταῖς μὲν ἐννέα φυλαῖς ἠπείγοντο πρὸς τὸ ἄστυ καὶ κατήνυσαν αὐθημερόν· ἐν δὲ Μαραθῶνι μετὰ τῆς ἑαυτοῦ φυλῆς Ἀριστείδης ἀπολειφθεὶς φύλαξ τῶν αἰχμαλώτων καὶ τῶν λαφύρων οὐκ ἐψεύσατο τὴν δόξαν, ἀλλὰ χύδην μὲν ἀργύρου καὶ χρυσοῦ παρόντος, ἐσθῆτος δὲ παντοδαπῆς καὶ χρημάτων ἄλλων ἀμυθῆτων ἐν ταῖς σκηναῖς καὶ τοῖς ἡλωκόσι σκάφεσιν ὑπαρχόντων, οὗτ' αὐτὸς ἐπεθύμησε θιγεῖν οὗτ' ἄλλον εἶασε, πλὴν εἴ τινες ἐκείνον λαθόντες ὠφελήθησαν. Ὦν ἦν καὶ Καλλίας ὁ δαδοῦχος. Τούτῳ γὰρ τις, ὡς εἶοικε, τῶν βαρβάρων προσέπεσεν, οἰηθεὶς βασιλέα διὰ τὴν κόμην καὶ τὸ στρόφιον εἶναι προσκυνήσας δὲ καὶ λαβόμενος τῆς δεξιᾶς ἔδειξε πολὺ χρυσίον ἐν λάκκῳ τινὶ κατορωρυγμένον. Ὁ δὲ Καλλίας ὠμότητος ἀνθρώπων καὶ παρανομώτατος γενόμενος τὸν μὲν χρυσὸν ἀνείλετο, τὸν δ' ἀνθρώπον, ὡς μὴ κατείποι πρὸς ἑτέρους, ἀπέκτεινεν. Ἐκ τούτου φασὶ καὶ **λακκοπλοῦτους** ὑπὸ τῶν κωμικῶν τοὺς ἀπὸ τῆς οἰκίας λέγεσθαι, σκωπτόντων εἰς τὸν τόπον, ἐν ᾧ τὸ χρυσίον ὁ Καλλίας εὔρεν. Ἀριστείδης δὲ τὴν ἐπώνυμον εὐθὺς ἀρχὴν

ἤρξε. Καίτοι φησὶν ὁ Φαληρεὺς Δημήτριος ἄρξαι τὸν ἄνδρα μικρὸν ἔμπροσθεν τοῦ θανάτου μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην. Ἐν δὲ ταῖς ἀναγραφαῖς μετὰ μὲν Ξανθιπίδην, ἐφ' οὗ Μαρδόnius ἠτήθη Πλαταιᾶσιν, οὐδ' ὁμώνυμον Ἀριστείδην ἐν πάνυ πολλοῖς λαβεῖν ἔστι, μετὰ δὲ Φαίνιππον, ἐφ' οὗ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἐνίκων, εὐθὺς Ἀριστείδης ἄρχων ἀναγέγραπται.

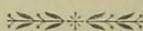

ζ'— Πασῶν δὲ τῶν περὶ αὐτὸν ἀρετῶν ἡ δικαιοσύνη μάλιστα τοῖς πολλοῖς αἰσθησιν παρεῖχε διὰ τὸ τὴν χρεῖαν ἐνδεδεχαστάτην αὐτῆς καὶ κοινοτάτην ὑπάρχειν. Ὅθεν ἀνὴρ πένης καὶ δημοτικὸς ἐκτίησατο τὴν βασιλικωτάτην καὶ θειοτάτην προσηγορίαν τὸν *Δίκαιον*· ὃ τῶν βασιλέων καὶ τυράννων οὐδεὶς ἐζήλωσεν, ἀλλὰ *Πολιορκηταὶ* καὶ *Κεραυνοὶ* καὶ *Νικάτορες*, ἔνιοι δ' *Ἄετοὶ* καὶ *Ίέρακες* ἔχαιρον προσαγορευόμενοι, τὴν ἀπὸ τῆς βίας καὶ τῆς δυνάμεως, ὡς ἔοικε, μᾶλλον ἢ τὴν ἀπὸ τῆς ἀρετῆς δόξαν ἀγαπῶντες. Καίτοι τὸ θεῖον, ᾧ γλίσχονται συνοικειοῦν καὶ συναφομοιοῦν αὐτούς, τρισὶ δοκεῖ διαφέρειν, ἀφθαρσία καὶ δυνάμει καὶ ἀρετῇ, ὧν καὶ σεμνότατον ἡ ἀρετὴ καὶ θειοτάτόν ἐστιν. Ἀφθάρτῳ μὲν γὰρ εἶναι καὶ τῷ κενῷ καὶ τοῖς στοιχείοις συμβέβηκε, δύναμιν δὲ καὶ σεισμοὶ καὶ κεραυνοὶ καὶ πνευμάτων ὄρμαι καὶ ῥευμάτων ἐπιφοραὶ μεγάλην ἔχουσι, δίκης δὲ καὶ θέμιδος οὐδὲν ὃ τι μὴ τῷ φρονεῖν καὶ λογίζεσθαι μεταλαγχάνει. Διὸ καὶ τριῶν ὄντων, ἃ πεπόνθασιν οἱ πολλοὶ πρὸς τὸ θεῖον, ζήλου καὶ φόβου καὶ τιμῆς, ζηλοῦν μὲν αὐτούς καὶ μακαρίζειν εἰκόασι κατὰ τὸ ἀφθαρτον καὶ αἰδίδιον, ἐκπλήττεσθαι δὲ καὶ δεδιέναι κατὰ τὸ κύριον καὶ δυνατόν, ἀγαπᾶν δὲ καὶ τιμᾶν καὶ σέβεσθαι κατὰ τὴν δικαιοσύνην. Ἀλλά, καίπερ οὕτω διακείμενοι, τῆς μὲν ἀθανασίας, ἣν ἡ φύσις ἡμῶν οὐ δέχεται, καὶ τῆς δυνάμεως, ἣς ἐν τῇ τύχῃ κεῖται τὸ πλεῖστον, ἐπιθυμοῦσι, τὴν δ' ἀρετὴν, ὃ μόνον ἐστὶ τῶν θείων ἀγαθῶν ἐφ' ἡμῖν, ἐν ὑστέρω τίθενται, κακῶς φρονοῦντες, ὡς τὸν ἐν δυνάμει καὶ τύχῃ μεγάλη καὶ ἀρχῇ βίον ἢ μὲν δικαιοσύνη ποιεῖ θεῖον, ἢ δ' ἀδικία θηριώδη.

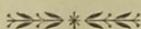
Ζ' — Τῷ δ' οὖν Ἀριστείδῃ συνέβη τὸ πρῶτον ἀγαπωμένῳ διὰ τὴν ἐπωνυμίαν ὕστερον φθονεῖσθαι, μάλιστα μὲν τοῦ Θεμιστοκλέους λόγον εἰς τοὺς πολλοὺς διαδιδόντος, ὡς Ἀριστείδης ἀνηρηκῶς τὰ δικαστήρια τῷ κρίνειν ἅπαντα καὶ δικάζειν λέληθε μοναρχίαν ἀδορυφόρητον ἑαυτῷ κατεσκευασμένος· ἤδη δέ που καὶ ὁ δῆμος ἐπὶ τῇ νίκῃ μέγα φρονῶν καὶ τῶν μεγίστων ἀξιῶν αὐτὸν ἤχθητο τοῖς ὄνομα καὶ δόξαν ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς ἔχουσι. Καὶ συνελθόντες εἰς ἄστὺ πανταχόθεν ἔξοστρακίζουσι τὸν Ἀριστείδην, ὄνομα τῷ φθόνῳ τῆς δόξης φόβον τυραννίδος θέμενοι. Μοχθηρίας γὰρ οὐκ ἦν κόλασις ὁ ἔξοστρακισμός, ἀλλ' ἐκαλεῖτο μὲν δι' εὐπρέπειαν ὄγκου καὶ δυνάμεως βαρυτέρας ταπεινώσις καὶ κόλουσις, ἦν δὲ φθόνου παραμυθία φιλάνθρωπος, εἰς ἀνήκεστον οὐδέν, ἀλλ' εἰς μετὰστασιν ἑτῶν δέκα τὴν πρὸς τὸ λυποῦν ἀπεριδομένου δυσμένειαν. Ὅτε δ' ἤρξαντό τινες ἀνθρώπους ἀγενεῖς καὶ πονηροὺς ὑποβάλλειν τῷ πράγματι, τελευταῖον ἀπάντων Ὑπέρβολον ἔξοστρακίσαντες ἐπαύσαντο. Λέγεται δὲ τὸν Ὑπέρβολον ἔξοστρακισθῆναι διὰ τοιαύτην αἰτίαν. Ἀλκιβιάδης καὶ Νικίας μέγιστον ἐν τῇ πόλει δυνάμενοι διεστασίαζον. Ὡς οὖν ὁ δῆμος ἔμελλε φέρειν τὸ ὄστρακον καὶ δῆλος ἦν τὸν ἕτερον γράψων, διαλεχθέντες ἀλλήλοις καὶ τὰς στάσεις ἑκατέρας εἰς ταῦτ' συναγαγόντες τὸν Ὑπέρβολον ἔξοστρακισθῆναι παρεσκεύασαν. Ἐκ δὲ τούτου δυσχεράνας ὁ δῆμος ὡς καθυβρισμένον τὸ πρᾶγμα καὶ προπετηλακισμένον ἀφῆκε παντελῶς καὶ κατέλυσεν. Ἦν δὲ τοιοῦτον, ὡς τύφῳ φράσαι, τὸ γινόμενον. Ὅστρακον λαβὼν ἕκαστος καὶ γράψας ὃν ἐβούλετο μεταστῆσαι τῶν πολιτῶν ἔφερεν εἰς ἓνα τόπον τῆς ἀγορᾶς περιπεφραγμένον ἐν κύκλῳ δρυφάκτοις. Οἱ δ' ἄρχοντες πρῶτον μὲν διηρίδιμον τὸ σύμπαν ἐν ταῦτ' ὧν ὀστράκων πλῆθος· εἰ γὰρ ἕξακισχιλίων ἐλάττονες οἱ γράψαντες εἶεν, ἀτελής ἦν ὁ ἔξοστρακισμός· ἔπειτα τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἰδίᾳ τιθέντες τὸν ὑπὸ τῶν πλείστων γεγραμμένον ἔξεκέρυττον εἰς ἕτη δέκα, καρπούμενον τὰ αὐτοῦ. Γραφομένων οὖν τότε τῶν ὀστράκων λέγεται τινα τῶν ἀγραμμάτων καὶ παντελῶς ἀγροίκων ἀναδόντα τῷ Ἀριστείδῃ τὸ ὄστρακον ὡς ἐνὶ τῶν τυχόντων παρακαλεῖν, ὅπως Ἀριστείδην ἐγγράψει. Τοῦ δὲ θαυμάσαντος καὶ πυθνομένου, μὴ τι κακὸν αὐ-

τὸν Ἀριστείδης πεποίηκεν, «*Οὐδὲν*» εἰπεῖν «*οὐδὲ γινώσκω τὸν ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι πανταχοῦ τὸν Δίκαιον ἀκούων*». Ταῦτα ἀκούσαντα τὸν Ἀριστείδην ἀποκρίνασθαι μὲν οὐδέν, ἐγγράφαι δὲ τοῦνομα τῷ ὀστράκῳ καὶ ἀποδοῦναι. Τῆς δὲ πόλεως ἀπαλαττόμενος ἤδη, τὰς χεῖρας ἀνατεινάς πρὸς τὸν οὐρανὸν εὐξάτο τὴν ἐναντίαν, ὡς ἔοικεν, εὐχὴν τῷ Ἀχιλλεῖ, *μηδένα καιρὸν Ἀθηναίους καταλαβεῖν, ὃς ἀναγκάσει τὸν δῆμον Ἀριστείδου μνησθῆναι.*

Γ'— Τρίτῳ δ' ἔτει Ξέρξου διὰ Θετταλίας καὶ Βοιωτίας ἐλαύνοντος ἐπὶ τὴν Ἀττικὴν, λύσαντες τὸν νόμον ἐψηφίσαντο τοῖς μεθεστῶσι κἀθοδον, μάλιστα φοβούμενοι τὸν Ἀριστείδην, μὴ προσθέμενος τοῖς πολεμίοις διαφθείρη καὶ μεταστήσῃ πολλοὺς τῶν πολιτῶν πρὸς τὸν βάρβαρον, οὐκ ὀρθῶς στοχαζόμενοι τοῦ ἀνδρός, ὅς γε καὶ πρὸ τοῦ δόγματος τούτου διετέλει προτρέπων καὶ παροξύνων τοὺς Ἕλληνας ἐπὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ μετὰ τοῦτο, Θεμιστοκλέους στρατηγοῦντος αὐτοκράτορος, πάντα συνέπραττε καὶ συνέβούλευεν, ἐνδοξότατον ἐπὶ σωτηρίᾳ κοινῇ ποιῶν τὸν ἔχθιστον. Ὡς γὰρ ἀπολιπεῖν τὴν Σαλαμίνα βουλευομένων τῶν περὶ Εὐρυβιάδην αἰ βαρβαρικάι τριήρεις νύκτωρ ἀναχθεῖσαι καὶ περιβαλοῦσαι τὸν τε πόρον ἐν κύκλῳ καὶ τὰς νήσους κατεῖχον, οὐδενὸς προειδότος τὴν κύκλωσιν ἦκεν ὁ Ἀριστείδης ἀπ' Αἰγίνης παραβόλως διὰ τῶν πολεμίων νεῶν διεκπλεύσας· καὶ νυκτὸς ἐλθὼν ἐπὶ τὴν σκηνὴν τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ καλέσας αὐτὸν ἔξω μόνον «*Ἡμεῖς*» εἶπεν «*ὦ Θεμιστόκλεις, εἰ σωφρονοῦμεν, ἤδη τὴν κενὴν καὶ μειρακιώδη στάσιν ἀφέντες ἀρξόμεθα σωτηρίου καὶ καλῆς φιλονικίας πρὸς ἀλλήλους, ἀμιλλώμενοι σῶσαι τὴν Ἑλλάδα, σὺ μὲν ἄρχων καὶ στρατηγῶν, ἐγὼ δ' ὑπουργῶν καὶ συμβουλεύων, ἐπεὶ καὶ νῦν σὲ πυνθάνομαι μόνον ἄπτεσθαι τῶν ἀρίστων λογισμῶν, κελεύοντα διαναυμαχεῖν ἐν τοῖς στενοῖς τὴν ταχίστην.*» Καί σοι τῶν συμμαχῶν ἀντιπραττόντων οἱ πολέμιοι συνεργεῖν εἰκόνασι· τὸ γὰρ ἐν κύκλῳ καὶ κατόπιν ἤδη πέλαγος ἐμπέπλησται νεῶν πολεμίων, ὥστε καὶ τοὺς μὴ θέλοντας ἀνάγκη κατείληφεν ἀγαθοὺς ἀνδρας εἶναι καὶ μάχεσθαι· φυ-

γῆς γὰρ ὁδὸς οὐ λέλειπται». Πρὸς ταῦτα ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπεν· «Οὐκ ἂν ἐβουλόμην, ὦ Ἀριστείδη, σὲ κατὰ τοῦτό μου κρείττονα γενέσθαι, πειράσομαι δὲ πρὸς καλὴν ἀρχὴν ἀμιλλώμενος ὑπερβαλέσθαι τοῖς ἔργοις». Ἄμα δ' αὐτῷ φράσας τὴν ὕψ' ἑαυτοῦ κατασκευασθεῖσαν ἀπάτην πρὸς τὸν βάρβαρον, παρεκάλει πείθειν τὸν Εὐρυβιάδην καὶ διδάσκειν, ὡς ἀμήχανόν ἐστι σωθῆναι μὴ ναυμαχήσαντας· εἶχε γὰρ αὐτοῦ μᾶλλον πίστιν. Ὅθεν ἐν τῷ συλλόγῳ τῶν στρατηγῶν εἰπόντος Κλεοκρίτου τοῦ Κορινθίου πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα μὴδ' Ἀριστείδη τὴν γνώμην ἀρέσκειν αὐτοῦ, παρόντα γὰρ σιωπᾶν, ἀντεῖπεν ὁ Ἀριστείδης, ὡς οὐκ ἂν ἐσιώπα μὴ λέγοντος τὰ ἄριστα τοῦ Θεμιστοκλέους· νῦν δ' ἡσυχίαν ἄγειν οὐ δι' εὐνοίαν τοῦ ἀνδρός, ἀλλὰ τὴν γνώμην ἐπαινῶν.

Θ'—Οἱ μὲν οὖν ναύαρχοι τῶν Ἑλλήνων ταῦτ' ἔπραττον. Ἀριστείδης δ' ὄρων Ψυττάλειαν, ἢ πρὸ τῆς Σαλαμῖνος ἐν τῷ πόρῳ κεῖται νῆσος οὐ μεγάλη, πολεμίων ἀνδρῶν μεστὴν οὔσαν, ἐμβιβάσας εἰς ὑψηρετικὰ τοὺς προθυμοτάτους καὶ μαχιμωτάτους τῶν πολιτῶν προσέμειξε τῇ Ψυτταλείᾳ καὶ μάχην πρὸς τοὺς βαρβάρους συνάψας ἀπέκτεινε πάντας, πλὴν ὅσοι τῶν ἐπιφανῶν ζῶντες ἦλυσαν. Ἐν δὲ τούτοις ἦσαν ἀδελφῆς βασιλέως ὄνομα Σανδαύκης τρεῖς παῖδες, οὓς εὐθὺς ἀπέστειλε πρὸς τὸν Θεμιστοκλέα καὶ λέγονται κατὰ τι λόγιον, τοῦ μάντεως Εὐφραντίδου κελεύσαντος, ὀμησιτῇ Διονύσῳ καθιερευθῆναι. Τὴν δὲ νησίδα τοῖς ὅπλοις πανταχόθεν ὁ Ἀριστείδης περιστέψας ἐφήδρευε τοῖς ἐκφερομένοις πρὸς αὐτήν, ὡς μήτε τῶν φίλων τινὰ διαφθαρῆναι μήτε τῶν πολεμίων διαφυγεῖν. Ὁ γὰρ πλεῖστος ὠθισμὸς τῶν νεῶν καὶ τῆς μάχης τὸ καρτερώτατον ἔοικε περὶ τὸν τόπον ἐκεῖνον γενέσθαι· διὸ καὶ τρόπαιον ἔστηκεν ἐν τῇ Ψυτταλείᾳ. Μετὰ δὲ τὴν μάχην ὁ Θεμιστοκλῆς ἀποπειρώμενος τοῦ Ἀριστείδου καλὸν μὲν εἶναι καὶ τὸ πεπραγμένον αὐτοῖς ἔργον ἔλεγε, κρείττον δὲ λείπεσθαι τὸ λαβεῖν ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὴν Ἀσίαν, ἀναπλεύσαντας εἰς Ἑλλήσποντον τὴν ταχίστην καὶ τὰ ζεύγματα διακόψαντας. Ἐπεὶ δ' Ἀριστείδης ἀνακραγὼν τοῦτον μὲν ἐκέλευε τὸν λόγον καταβαλεῖν,

σκοπεῖν δὲ καὶ ζητεῖν, ὅπως τὴν ταχίστην ἐκβάλωσι τὸν Μῆδον ἐκ τῆς Ἑλλάδος, μὴ κατακλεισθεῖς ἀπορία φυγῆς μετὰ τοσαύτης δυνάμεως τραπῆ πρὸς ἄμυναν ὑπ' ἀνάγκης, οὕτω πέμπει πάλιν Ἀρνάκην εὐνοῦχον ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκ τῶν αἰχμαλώτων κρύφα, φράσαι τῷ βασιλεῖ κελεύσας, ὅτι πλεῖν ἐπὶ τὰς γεφύρας ὠρημένους τοὺς Ἑλληνας αὐτὸς ἀποστρέψειε σφῆζεσθαι βασιλέα βουλόμενος.

Γ'—Ἐκ τούτου Ξέρξης μὲν περίφοβος γενόμενος εὐθύς ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἠπέιγετο, Μαρδόνιος δὲ τοῦ στρατοῦ τὸ μαχιμώτατον ἔχων περὶ τριάκοντα μυριάδας ὑπελείπετο καὶ φοβερός ἦν ἀπ' ἰσχυρᾶς τῆς περὶ τὸ πεζὸν ἐλπίδος ἀπειλῶν τοῖς Ἑλλησι καὶ γράφων τοιαῦτα «*Νενικήκατε θαλασσίους ξύλοις χερσαίους ἀνθρώπους οὐκ ἐπισταμένους κόπην ἐλαύνειν ἀλλὰ νῦν πλατεῖα μὲν ἢ Θετταλῶν γῆ, καλὸν δὲ τὸ Βοιωτικὸν πεδίον ἀγαθοῖς ἰππεῦσι καὶ ὀπλίταις ἐναγωνίσασθαι*». Πρὸς δὲ Ἀθηναίους ἔπεμψεν ἰδία γράμματα καὶ λόγους παρὰ βασιλέως, τὴν τε πόλιν αὐτοῖς ἀναστήσειν ἐπαγγελλομένον καὶ χρήματα πολλὰ δώσειν καὶ τῶν Ἑλλήνων κυρίους καταστήσειν, ἐκποδῶν τοῦ πολέμου γενομένους. Οἱ δὲ Λακεδαιμόνιοι πυθόμενοι ταῦτα καὶ δέισαντες ἔπεμψαν Ἀθήναζε πρέσβεις, δεόμενοι τῶν Ἀθηναίων, ὅπως παῖδας μὲν καὶ γυναῖκας εἰς Σπάρτην ἀποστείλωσι, τοῖς δὲ πρεσβυτέροις τροφὰς παρ' αὐτῶν λαμβάνωσιν· ἰσχυρὰ γὰρ ἦν ἀπορία περὶ τὸν δῆμον ἀπολωλεκότα καὶ τὴν χώραν καὶ τὴν πόλιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ τῶν πρέσβεων ἀκούσαντες, Ἀριστείδου ψήφισμα γράψαντος, ἀπεκρίναντο θαυμαστὴν ἀπόκρισιν, τοῖς μὲν πολεμίοις συγγνώμην ἔχειν φάσκοντες, εἰ πάντα πλούτου καὶ χρημάτων ὄνια νομίζοιεν, ὧν κρεῖττον οὐδὲν ἴσασιν, ὀργίζεσθαι δὲ Λακεδαιμονίοις, ὅτι τὴν πενίαν καὶ τὴν ἀπορίαν τὴν νῦν παροῦσαν Ἀθηναίους μόνον ὀρῶσι, τῆς δ' ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοτιμίας ἀμνημονοῦσιν, ἐπὶ σιτίοις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνίζεσθαι παρακαλοῦντες. Ταῦτα γράψας Ἀριστείδης καὶ τοὺς πρέσβεις εἰς τὴν ἐκκλησίαν παραγαγὼν, Λακεδαιμονίοις μὲν ἐκέλευε φράζειν, ὡς οὐκ ἔστι χρυσοῦ τοσοῦτον πλῆθος οὔθ' ὑπὲρ γῆς οὔθ' ὑπὸ γῆν, ὅσον

Ἄθηναῖοι δέξαιτο ἂν πρὸ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐλευθερίας. Τοῖς δὲ παρὰ Μαρδονίου τὸν ἥλιον δείξας «*Ἄχρι ἂν οὗτος*», ἔφη, «*ταύτην πορεύηται τὴν πορείαν, Ἄθηναῖοι πολεμήσουσι Πέρσαις ὑπὲρ τῆς δεδωμένης χώρας καὶ τῶν ἠσεβημένων καὶ κατακεκαυμένων ἱερῶν*». Ἐπί δὲ ἄρας θέσθαι τοὺς ἱερεῖς ἔγραψεν, εἴ τις ἐπικηρυκεύσαιο Μήδοις ἢ τὴν συμμαχίαν ἀπολίποι τῶν Ἑλλήνων. Ἐμβαλόντος δὲ Μαρδονίου τὸ δεύτερον εἰς τὴν Ἀττικὴν, αὐθις εἰς Σαλαμίνα διεπέρασαν. Ἀριστείδης δὲ πεμφθεὶς εἰς Λακεδαίμονα τῆς μὲν βραδυτῆτος αὐτοῖς ἐνεκάλει καὶ τῆς ὀλιγωρίας, προεμένοις αὐθις τῷ βαρβάρῳ τὰς Ἀθήνας, ἠξίου δὲ πρὸς τὰ ἔτι σφζόμενα τῆς Ἑλλάδος βοηθεῖν. Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἔφοροι μεθ' ἡμέραν μὲν ἐδόκουν παίζειν καὶ ῥαθυμεῖν ἑορτάζοντες ἦν γὰρ αὐτοῖς Ὑακίνθια νυκτὸς δὲ πεντακισχιλίους Σπαρτιατῶν ἐπιλέξαντες, ὧν ἕκαστος ἐπὶ περὶ αὐτὸν εἴλωτας εἶχεν, ἐξέπεμψαν οὐκ εἰδόντων τῶν Ἀθηναίων. Ἐπεὶ δὲ πάλιν ἐγκαλῶν ὁ Ἀριστείδης προσῆλθεν, οἱ δὲ σὺν γέλῳτι ληρεῖν αὐτὸν ἔφασκον καὶ καθεύδειν, ἥδη γὰρ ἐν Ὀρεσειῶ τὸν στρατὸν εἶναι πορευόμενον ἐπὶ τοὺς ξένους (ξένους γὰρ ἐκάλουν τοὺς Πέρσας), οὐ κατὰ καιρὸν ἔφη παίζειν αὐτοὺς ὁ Ἀριστείδης, ἀντὶ τῶν πολεμίων τοὺς φίλους ἐξαπατώντας. Ταῦθ' οἱ περὶ τὸν Ἰδομενέα λέγουσιν. Ἐν δὲ τῷ ψηφίσματι τοῦ Ἀριστείδου πρεσβευτῆς οὐκ αὐτός, ἀλλὰ Κίμων καὶ Ξάνθιππος καὶ Μυρωνίδης φέρονται.

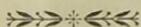
ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη — Τὰ Ἐλευθέρια — Ἠγεμονία τῶν Ἀθηναίων — Φορο- λογία τῶν συμμάχων.

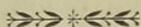
ΙΑ' — Χειροτονηθεὶς δὲ στρατηγὸς αὐτοκράτωρ ἐπὶ τὴν μάχην καὶ τῶν Ἀθηναίων ὀκτακισχιλίους ὀπλίτας ἀναλαβὼν ἦκεν εἰς Πλαταιάς. Ἐκεῖ δὲ καὶ Πανσανίας ὁ τοῦ σύμπαντος ἡγούμενος

Ἑλληνικοῦ συνέμειξεν ἔχων τοὺς Σπαρτιάτας καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων ἐπέρρει τὸ πλῆθος. Τῶν δὲ βαρβάρων τὸ μὲν ὅλον τῆς στρατοπεδείας παρὰ τὸν Ἄσωπὸν ποταμὸν παρεκτεταμένης οὐδεὶς ἦν ὄρος διὰ τὸ μέγεθος, περὶ δὲ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ κυριώτατα τείχος περιεφράξαντο τετράγωνον, οὗ τῶν πλευρῶν ἐκάστη μῆκος ἦν δέκα σταδίων. Πανσανία μὲν οὖν καὶ τοῖς Ἑλλησι κοινῇ Τισαμενὸς ὁ Ἥλεϊος ἐμαντεύσατο καὶ προεῖπε νίκην ἀμυνομένοις καὶ μὴ προεπιχειροῦσιν· Ἀριστείδου δὲ πέμψαντος εἰς Δελφούς ἀνεῖλεν ὁ θεὸς Ἀθηναίους καθυπερτέρους ἔσεσθαι τῶν ἐναντίων εὐχομένους τῷ Διὶ καὶ τῇ Ἥρᾳ τῇ Κιθαιρωνία καὶ Πανὶ καὶ νύμφαις Σφραγίτισι καὶ θύοντας ἤρωσιν Ἄνδροκράτει, Λεύκωνι, Πεισάνδρῳ, Δαμοκράτει, Ὑψίωνι, Ἀκταίωνι, Πολυεῖδῳ καὶ τὸν κίνδυνον ἐν γὰρ ἰδίᾳ ποιουμένους ἐν τῷ πεδίῳ τᾶς Δάματρος τᾶς Ἐλευσινίας καὶ τᾶς Κόρας. Οὗτος ὁ χρησμός ἀνενεχθεὶς ἀπορίαν τῷ Ἀριστείδῃ παρεῖχεν. Οἱ μὲν γὰρ ἤρωες, οἷς ἐκέλευε θύειν, ἀρχηγέται Πλαταιέων ἦσαν, καὶ τὸ τῶν Σφραγιτίδων νυμφῶν ἄντρον ἐν μιᾷ κορυφῇ τοῦ Κιθαιρωνός ἐστιν εἰς δυσμὰς ἡλίου θερινὰς τετραμμένον, ἐν ᾧ καὶ μαντεῖον ἦν πρότερον, ὡς φασι, καὶ πολλοὶ κατεῖχοντο τῶν ἐπιχωρίων, οὓς *νυμφολήπτους* προσηγόρευον. Τὸ δὲ τῆς Ἐλευσινίας Δήμητρος πεδίον καὶ τὸ τὴν μάχην ἐν ἰδίᾳ χώρᾳ ποιουμένοις τοῖς Ἀθηναίοις νίκην δίδοσθαι πάλιν εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀνεκαλεῖτο καὶ μεθίστη τὸν πόλεμον. Ἐνθα τῶν Πλαταιέων ὁ στρατηγὸς Ἀρίμνηστος ἔδοξε κατὰ τοὺς ὕπνους ὑπὸ τοῦ Διὸς τοῦ Σωτῆρος ἐπερωτώμενον αὐτόν, ὅτι δὴ πράττειν δέδοκται τοῖς Ἑλλησιν, εἰπεῖν· *«Ἀῦριον εἰς Ἐλευσίνα τὴν στρατιὰν ἀπάξομεν, ᾧ δέσποτα, καὶ διαμαχοῦμεθα τοῖς βαρβάροις ἐκεῖ κατὰ τὸ πνυθόχρηστον»*. Τὸν οὖν θεὸν φάναι διαμαρτάνειν αὐτοὺς τοῦ παντός· αὐτόθι γὰρ εἶναι περὶ τὴν Πλαταικὴν τὰ πνυθόχρηστα καὶ ζητοῦντας ἀνευρήσειν. Τούτων ἐναργῶς τῷ Ἀριμνήστῳ φανέντων, ἔξεγρόμενος τάχιστα μετεπέμψατο τοὺς ἐμπειροτάτους καὶ πρεσβυτάτους τῶν πολιτῶν, μεθ' ὧν διαλεγόμενος καὶ συνδιαπορῶν εὗρεν, ὅτι τῶν Ὑσιῶν πλησίον ὑπὸ τὸν Κιθαιρῶνα ναὸς ἐστὶν ἀρχαῖος πάνυ, Δήμητρος Ἐλευσινίας καὶ Κόρης προσαγορευόμενος. Εὐθύς οὖν παραλαβὼν τὸν Ἀρι-

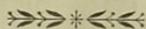
στείδην ἤγεν ἐπὶ τὸν τόπον, εὐφρέστατον ὄντα παρατάξει φάλαγγα πεζῶν ἵπποκρατουμένοις διὰ τὰς ὑπωρείας τοῦ Κιθαιρῶνος ἀριππα ποιούσας τὰ καταλήγοντα καὶ συγκυροῦντα τοῦ πεδίου πρὸς τὸ ἱερόν. Αὐτοῦ δ' ἦν καὶ τὸ τοῦ Ἀνδροκράτους ἠρώφον ἐγγύς, ἄλσει πυκνῶν καὶ συσκίων δένδρων περιεχόμενον. Ὅπως δὲ μηδὲν ἔλλιπές ἔχη πρὸς τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης ὁ χρησμός, ἔδοξε τοῖς Πλαταιεῦσιν, Ἀριμνήστου γνώμην εἰπόντος, ἀνελεῖν τὰ πρὸς τὴν Ἀττικὴν ὄρια τῆς Πλαταιίδος καὶ τὴν χώραν ἐπιδοῦναι τοῖς Ἀθηναίοις ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἐν οἰκείᾳ κατὰ τὸν χρησμὸν ἐναγωνίσασθαι. Ταύτην μὲν οὖν τὴν φιλοτιμίαν τῶν Πλαταιέων οὕτω συνέβη περιβόητον γενέσθαι, ὥστε καὶ Ἀλέξανδρον ἤδη βασιλεύοντα τῆς Ἀσίας ὕστερον πολλοῖς ἔτεσι τειχίζοντα τὰς Πλαταιὰς ἀνειπεῖν Ὀλυμπίασιν ὑπὸ κήρυκος, ὅτι ταύτην ὁ βασιλεὺς ἀποδίδωσι Πλαταιεῦσι τῆς ἀνδραγαθίας καὶ τῆς μεγαλοφυχίας χάριν, ἐπειδὴ τοῖς Ἑλλησιν ἐν τῷ Μηδικῷ πολέμῳ τὴν χώραν ἐπέδωκαν καὶ παρέσχον αὐτοὺς προθυμοτάτους.

IB'—Ἀθηναίοις δὲ Τεγεᾶται περὶ τάξεως ἐρίσαντες ἠξίουσαν, ὥσπερ αἰεὶ Λακεδαιμονίων τὸ δεξιὸν ἐχόντων κέρας, αὐτοὶ τὸ εὐώνυμον ἔχειν, πολλὰ τοὺς αὐτῶν προγόνους ἐγκωμιάζοντες. Ἀγανακτούντων δὲ τῶν Ἀθηναίων παρελθὼν ὁ Ἀριστείδης εἶπε· « Τεγεᾶταις μὲν ἀνειπεῖν περὶ εὐγενείας καὶ ἀνδραγαθίας ὁ παρὼν καιρὸς οὐ δίδωσι, πρὸς δ' ὑμᾶς, ὦ Σπαρτιᾶται, καὶ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας λέγομεν, ὅτι τὴν ἀρετὴν οὐκ ἀφαιρεῖται τόπος οὐδὲ δίδωσιν· ἦν δ' ἂν ὑμεῖς ἡμῖν τάξιν ἀποδῶτε, πειρασόμεθα κοσμοῦντες καὶ φαλάττοντες μὴ καταισχύνειν τοὺς προηγωνισμένους ἀγῶνας. Ἦκομεν γὰρ οὐ τοῖς συμμαχοῖς στασιάσοντες, ἀλλὰ μαχοῦμενοι τοῖς πολεμίοις, οὐδ' ἐπαινεσόμενοι τοὺς πατέρας, ἀλλ' αὐτοὺς ἀνδρας ἀγαθοὺς τῆ Ἑλλάδι παρέξοντες· ὡς οὗτος ὁ ἀγὼν δείξει καὶ πόλιν καὶ ἀρχοντα καὶ ἰδιώτην ὀπόσου τοῖς Ἑλλησιν ἀξίός ἐστιν». Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ συνέδρου καὶ ἡγεμόνες ἀπεδέξαντο τοὺς Ἀθηναίους καὶ θᾶτερον αὐτοῖς κέρας ἀπέδωσαν.

ΙΓ'— Οὔσης δὲ μετεώρου τῆς Ἑλλάδος καὶ μάλιστα τοῖς Ἀθηναίοις τῶν πραγμάτων ἐπισφαλῶς ἐχόντων, ἄνδρες ἕξ οἶκων ἐπιφανῶν καὶ χρημάτων μεγάλων, πένητες ὑπὸ τοῦ πολέμου γεγονότες καὶ πᾶσαν ἅμα τῷ πλούτῳ τὴν ἐν τῇ πόλει δύναμιν αὐτῶν καὶ δόξαν οἰχομένην ὀρῶντες, ἐτέρων τιμωμένων καὶ ἀρχόντων, συνήλθον εἰς οἰκίαν τινὰ τῶν ἐν Πλαταιαῖς κρύφα καὶ συνωμόσαντο καταλύσειν τὸν δῆμον· εἰ δὲ μὴ προχωροίη, λυμανεῖσθαι τὰ πράγματα καὶ τοῖς βαρβάροις προδώσειν. Πραττομένων δὲ τούτων ἐν τῷ στρατοπέδῳ καὶ συχνῶν ἤδη διεφθαρμένων, αἰσθόμενος ὁ Ἀριστείδης καὶ φοβηθεὶς τὸν καιρὸν, ἔγνω μὴτ' ἔαν ἀμελούμενον τὸ πρᾶγμα μὴθ' ἅπαν ἐκκαλύπτειν, ἀγνοούμενον εἰς ὅσον ἐκβήσεται πλῆθος ὁ ἔλεγχος, τὸν τοῦ δικαίου ζητῶν ὅρον ἀντὶ τοῦ συμφέροντος. Ὅκτῳ δὴ τινος ἐκ πολλῶν συνέλαβε· καὶ τούτων δύο μὲν, οἷς πρώτοις ἡ κρίσις προεγράφη, οἱ καὶ πλείστην αἰτίαν εἶχον, Αἰσχίνης Λαμπρεὺς καὶ Ἀγασίας Ἀχαρνεύς, ὄχοντο φεύγοντες ἐκ τοῦ στρατοπέδου, τοὺς δ' ἄλλους ἀφήκε, θαρσῆσαι διδοὺς καὶ μεταγῶναι τοῖς ἔτι λανθάνειν οἰομένοις, ὑπειπὼν, ὡς μέγα δικαστήριον ἔχουσι τὸν πόλεμον ἀπολύσασθαι τὰς αἰτίας ὀρθῶς καὶ δικαίως τῇ πατρίδι βουλευόμενοι.

ΙΔ'— Μετὰ ταῦτα Μαρδόνιος, ᾧ πλεῖστον ἐδόκει διαφέρειν, τῶν Ἑλλήνων ἀπεπειρᾶτο, τὴν ἵππον ἀθρόαν αὐτοῖς ἐφείς καθεζομένοις ὑπὸ τὸν πρόποδα τοῦ Κιθαιρῶνος ἐν χωρίοις ὀχυροῖς καὶ πετρώδεσι πλὴν Μεγαρέων· οὗτοι δὲ τρισχίλιοι τὸ πλῆθος ὄντες ἐν τοῖς ἐπιπέδοις μᾶλλον ἐστρατοπεδεύοντο. Διὸ καὶ κακῶς ἔπασχον ὑπὸ τῆς ἵππου θυσίσης ἐπ' αὐτοὺς καὶ προσβολὰς ἐχούσης πανταχόθεν. Ἐπεμπον οὖν ἄγγελον κατὰ τάχος πρὸς Πανασίαν βοηθεῖν κελεύοντες, ὡς οὐ δυνάμενοι καθ' αὐτοὺς ὑποστῆναι τὸ τῶν βαρβάρων πλῆθος. Ταῦτα Πανασίας ἀκούων, ἤδη δὲ καὶ καθορῶν ἀποκεκρυμμένον ἀκοντισμάτων καὶ τοξευμάτων πλήθει τὸ στρατόπεδον τῶν Μεγαρέων καὶ συνεσταλμένους αὐτοὺς εἰς ὀλίγον, αὐτὸς μὲν ἀμήχανος ἦν πρὸς ἱππότητας ἀμύνειν ὀπλιτικῇ φάλαγγι καὶ βαρεία τῇ Σπαρτιατῶν, τοῖς δ' ἄλλοις στρατηγοῖς

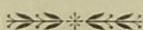
Τεγεαταῖς καὶ προκριθέντες ἐσεμνύνοντο, νῦν δέ, Λακεδαιμονίων ἐκουσίως αὐτοῖς ἐξισταμένων τοῦ δεξιοῦ καὶ τρόπον τινὰ τὴν ἡγεμονίαν παραδιδόντων, οὔτε τὴν δόξαν ἀγαπῶσιν οὔτε κέρδος ἡγοῦνται τὸ μὴ πρὸς ὁμοφύλους καὶ συγγενεῖς, ἀλλὰ βαρβάρους καὶ φύσει πολεμίους ἂν ἀγωνίσασθαι. Ἐκ τούτου πάνυ προθύμως οἱ Ἀθηναῖοι διημεῖβοντο τοῖς Σπαρτιαταῖς τὴν τάξιν· καὶ λόγος ἐχώρει δι' αὐτῶν πολὺς ἀλλήλοις παρεγγυώντων, ὡς οὔτε ὄπλα βελτίω λαβόντες οὔτε ψυχὰς ἀμείνους οἱ πολέμιοι τῶν ἐν Μαραθῶνι προσίασιν, ἀλλὰ ταῦτά μὲν ἐκείνοις τόξα, ταῦτά δ' ἐσθῆτος ποικίλματα καὶ χρυσὸς ἐπὶ σώματι μαλακοῖς καὶ ψυχαῖς ἀνάνδρους· ἡμῖν δ' ὅμοια μὲν ὄπλα καὶ σώματα, μεῖζον δὲ ταῖς νίκαις τὸ θάρσος· ὁ δ' ἀγὼν οὐχ ὑπὲρ χώρας καὶ πόλεως μόνον, ὡς ἐκείνοις, ἀλλ' ὑπὲρ τῶν ἐν Μαραθῶνι καὶ Σαλαμῖνι τροπαίων, ὡς μὴδ' ἐκεῖνα Μιλτιάδου δοκῆ καὶ τύχης, ἀλλὰ Ἀθηναίων. Οὗτοι μὲν οὖν σπεύδοντες ἐν ἀμείψει τῶν τάξεων ἦσαν· αἰσθόμενοι δὲ Θηβαῖοι παρ' αὐτομόλων Μαρδονίῳ φράζουσι. Κάκεῖνος εὐθύς, εἴτε δεδιὼς τοὺς Ἀθηναίους, εἴτε τοῖς Λακεδαιμονίοις συμπεσεῖν φιλοτιμούμενος, ἀντιπαρεξῆγε τοὺς Πέρσας ἐπὶ τὸ δεξιόν, τοὺς δὲ Ἕλληνας ἐκέλευε τοὺς σὺν αὐτῷ κατὰ τοὺς Ἀθηναίους ἵστασθαι. Γενομένης δὲ τῆς μετακοσμῆσεως καταφανοῦς ὃ τε Πausanίας ἀποτραπεῖς αὐθις ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ κατέστη, καὶ Μαρδόνιος, ὡσπερ εἶχεν ἐξ ἀρχῆς, ἀνέλαβε τὸ εὐώνυμον κατὰ τοὺς Λακεδαιμονίους γενόμενος, ἢ τε ἡμέρα διεξῆλθεν ἀργή. Καὶ τοῖς Ἕλλησι βουλευομένοις ἔδοξε πορρωτέρω μεταστρατοπεδεῦσαι καὶ καταλαβεῖν εὐνδρον χωρίον, ἐπεὶ τὰ πλησίον νάματα καθύβριστο καὶ διέφθαρτο τῶν βαρβάρων ἵποκρατούντων.

ΙΖ'— Ἐπελθούσης δὲ νυκτὸς καὶ τῶν στρατηγῶν ἀγόντων ἐπὶ τὴν ἀποδεδειγμένην στρατοπεδείαν, οὐ πάνυ πρόθυμον ἦν ἔπεσθαι καὶ συμμένειν τὸ πλῆθος, ἀλλ' ὡς ἀνέστησαν ἐκ τῶν πρώτων ἐρυμάτων, ἐφέροντο πρὸς τὴν πόλιν τῶν Πλαταιέων οἱ πολλοί, καὶ θόρυβος ἦν ἐκεῖ διασκιδναμένων καὶ κατασκηνοῦντων ἀτάκτως. Λακεδαιμονίοις δὲ συνέβαιναν ἄκουσι μόνοις ἀπολεί-

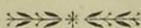
πεσθαι τῶν ἄλλων· Ἄμομφάρετος γάρ, ἀνὴρ θυμοειδὴς καὶ φιλοκίνδυνος, ἔκπαλαι πρὸς τὴν μάχην σπαργῶν καὶ βαρυνόμενος τὰς πολλὰς ἀναβολὰς καὶ μελλήσεις, τότε δὴ παντάπασι τὴν μετανάστασιν φυγὴν ἀποκαλῶν καὶ ἀπόδρασιν, οὐκ ἔφη λείπειν τὴν τάξιν, ἀλλ' αὐτόθι μένων μετὰ τῶν ἑαυτοῦ λοχιτῶν ὑποστήσασθαι Μαρδόκιον. Ὡς δὲ Πausanίας ἐπελθὼν ἔλεγε ταῦτα πράττειν ἐψηφισμένα καὶ δεδογμένα τοῖς Ἑλλησιν, ἀράμενος ταῖν χεροῖν πέτρον μέγαν ὃ Ἄμομφάρετος καὶ καταβαλὼν πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ Πausanίου, ταύτην ἔφη ψῆφον αὐτὸς περὶ τῆς μάχης τίθεσθαι, τὰ δὲ τῶν ἄλλων δειλὰ βουλευμάτα καὶ δόγματα χαίρειν ἔαν. Ἀπορούμενος δὲ Πausanίας τῷ παρόντι πρὸς μὲν τοὺς Ἀθηναίους ἐπεμψεν ἀπιόντας ἤδη, περιμεῖναι δεόμενος καὶ κοινῇ βαδίζειν, αὐτὸς δὲ τὴν ἄλλην δύναμιν ἤγε πρὸς τὰς Πλαταιάς, ὡς ἀναστήσων τὸν Ἄμομφάρετον. Ἐν τούτῳ δὲ κατελάμβανεν ἡμέρα καὶ Μαρδόκιος (οὐ γὰρ ἔλαθον τὴν στρατοπεδείαν ἐκλελοιπότες οἱ Ἕλληνες) ἔχων συντεταγμένην τὴν δύναμιν ἐπεφέρετο τοῖς Λακεδαιμονίοις βοῆ πολλῇ καὶ πατάγῳ τῶν βαρβάρων, ὡς οὐ μάχης ἐσομένης, ἀλλὰ φεύγοντας ἀναρπασομένων τοὺς Ἕλληνας. Ὁ μικρῶς ῥοπῆς ἐδέησε γενέσθαι. Κατιδὼν γὰρ τὸ γινόμενον ὃ Πausanίας ἔσχετο μὲν τῆς πορείας καὶ τὴν ἐπὶ μάχῃ τάξιν ἐκέλευσε λαμβάνειν ἕκαστον, ἔλαθε δ' αὐτόν, εἴθ' ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν Ἄμομφάρετον ὀργῆς εἴτε τῷ τάχει θορυβηθέντα τῶν πολεμίων, σύνθημα μὴ δοῦναι τοῖς Ἑλλησιν. Ὅθεν οὔτ' εὐθὺς οὔθ' ἀθρόοι, κατ' ὀλίγους δὲ καὶ σποράδην, ἤδη τῆς μάχης ἐν χερσὶν οὔσης, προσεβοήθουν. Ὡς δὲ θυόμενος οὐκ ἐκαλλιέρει, προσέταξε τοῖς Λακεδαιμονίοις τὰς ἀσπίδας πρὸ τῶν ποδῶν θεμένους ἀτρέμα καθέζεσθαι καὶ προσέχειν αὐτῷ, μηδένα τῶν πολεμίων ἀμυνομένους, αὐτὸς δὲ πάλιν ἐσφαγιάζετο. Καὶ προσέπιπτον οἱ ἵππεῖς ἤδη δὲ καὶ βέλος ἐξενεῖτο καὶ τις ἐπέπληκτο τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ Καλλικράτης, ὃν ἰδέα τε κάλλιστον Ἑλλήνων καὶ σώματι μέγιστον ἐν ἐκείνῳ τῷ στρατῷ γενέσθαι λέγουσι, τοξευθεὶς καὶ θνήσκων οὐκ ἔφη τὸν θάνατον ὀδύρεσθαι, καὶ γὰρ ἔλθειν οἴκοθεν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀποθανοῦμενος, ἀλλ' ὅτι θνήσκει τῇ χειρὶ μὴ χρησάμενος. Ἦν οὖν τὸ μὲν πάθος δεινόν, ἢ δ' ἐγκρά-

τεια θαυμαστή τῶν ἀνδρῶν. Οὐ γὰρ ἠμύνοντο τοὺς πολεμίους ἐπιβαίνοντας, ἀλλὰ τὸν παρὰ τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ στρατηγοῦ καιρὸν ἀναμένοντες ἠνείχοντο βαλλόμενοι καὶ πίπτοντες ἐν ταῖς τάξεσιν. Ἐνιοὶ δὲ φασὶ τῷ Πausανία, μικρὸν ἔξω τῆς παρατάξεως θύοντες καὶ κατευχομένῳ, τῶν Λυδῶν τινὰς ἄφνω προσπεσόντας ἀρπάζειν καὶ διαρρίπτειν τὰ περὶ τὴν θυσίαν, τὸν δὲ Πausανίαν καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν οὐκ ἔχοντας ὄπλα ῥάβδοις καὶ μάλιστα παίειν. Διὸ καὶ νῦν ἐκείνης τῆς ἐπιδρομῆς μιμήματα τὰς περὶ τὸν βωμὸν ἐν Σπάρτῃ πληγὰς τῶν ἐφήβων καὶ τὴν μετὰ ταῦτα τῶν Λυδῶν πομπὴν συντελεῖσθαι.

ΙΗ'— Δυσφορῶν οὖν ὁ Πausανίας τοῖς παροῦσιν, ἄλλα τοῦ μάντεως ἐπ' ἄλλοις ἱερεῖα καταβάλλοντος, τρέπεται πρὸς τὸ Ἡραῖον τῇ ὄψει δεδακρυμένος, καὶ τὰς χεῖρας ἀνασχὼν εὗξάτο Κιθαιρωνία Ἡρα καὶ θεοῖς ἄλλοις, οἱ Πλαταιίδα γῆν ἔχουσιν, εἰ μὴ πέρωται τοῖς Ἑλλησι νικᾶν, ἀλλὰ δράσαντάς γέ τι παθεῖν καὶ δεῖξαντας ἔργῳ τοῖς πολεμίοις, ὡς ἐπ' ἄνδρας ἀγαθοὺς καὶ μάχεσθαι μεμαθηκότας ἐστράτευσαν. Ταῦτα τοῦ Πausανίου θεοκλυτοῦντο ἅμα ταῖς εὐχαῖς ἐφάνη τὰ ἱερὰ καὶ νίκην ὁ μάντις ἔφραζε. Καδοθέντος εἰς ἅπαντας τοῦ παραγγέλματος καθίστασθαι πρὸς τοὺς πολεμίους, ἢ τε φάλαγξ ὄψιν ἔσχεν αἰφνιδίως ἐνὸς ζῶου θυμοειδοῦ πρὸς ἀλκὴν τρεπομένου καὶ φρίξαντος, τοῖς τε βαρβάροις τότε παρῆστη λογισμὸς, ὡς πρὸς ἄνδρας αὐτοῖς ὁ ἀγὼν ἔσται μαχομένου ἄχρι θανάτου. Διὸ καὶ προθέμενοι φράγμα τῶν γέροντων ἐτόξευσαν τοὺς Λακεδαιμονίους. Οἱ δὲ τηροῦντες ἅμα τὸν συνασπισμὸν ἐπέβαινον καὶ προσπεσόντες ἐξεώθουν τὰ γέροντα καὶ τοῖς δόρασι τύπτοντες πρόσωπα καὶ στέρνα Περσῶν πολλοὺς κατέβαλλον, οὐκ ἀπράκτως οὐδὲ ἀθύμως πίπτοντας· καὶ γὰρ ἀντιλαμβανόμενοι τῶν δοράτων ταῖς χερσὶ γυμναῖς συνέθρανον τὰ πλεῖστα καὶ πρὸς τὰ ξιφουλκίας ἐχώρουν οὐκ ἀργῶς, ἀλλὰ ταῖς τε κοπίσι καὶ τοῖς ἀκυνάκαις χρώμενοι καὶ τὰς ἀσπίδας παρασπῶντες καὶ συμπλεκόμενοι χρόνον πολὺν ἀντεῖχον. Οἱ δ' Ἀθηναῖοι τέως μὲν ἠτρέμου ἀναμένοντες τοὺς Λακεδαιμονίους, ἐπεὶ δὲ κραυγὴ τε προσέπιπτε πολλὴ μαχομένων καὶ παρῆν, ὡς φασιν, ἄγγελος παρὰ Πausανίου

ἀ γινόμενα φράζων, ὥρμησαν κατὰ τάχος βοηθεῖν. Καὶ προχωροῦσιν αὐτοῖς διὰ τοῦ πεδίου πρὸς τὴν βοήην ἐπεφέροντο τῶν Ἑλλήνων οἱ μηδίζοντες. Ἀριστείδης δὲ πρῶτον μὲν, ὡς εἶδε, πολὺ τροελθὼν ἐβόα, μαρτυρόμενος Ἑλληνίους θεοῦς, ἀπέχεσθαι μάχης καὶ μὴ σφίσις ἐμποδῶν εἶναι μηδὲ κωλύειν ἐπαμύνοντας τοῖς τροκινδυνεύουσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος, ἐπεὶ δ' ἑώρα μὴ προσέχοντας αὐτῷ καὶ συντεταμένους ἐπὶ τὴν μάχην, οὕτω τῆς ἐκεῖ βοηθείας ἀποτραπόμενος συνέβαλε τούτοις περὶ πεντακισμυρίους οὖσιν. Ἀλλὰ τὸ μὲν πλεῖστον εὐθὺς ἐνέδωκε καὶ ἀπεχώρησεν, ἅτε ἢ καὶ τῶν βαρβάρων ἀπηλλαγμένων, ἢ δὲ μάχῃ λέγεται μάλιστα κατὰ Θηβαίους γενέσθαι, προθυμότερα τῶν πρώτων καὶ δυνατωτέρων τότε παρ' αὐτοῖς μηδίζόντων καὶ τὸ πλῆθος οὐ κατὰ γνώμην, ἀλλ' ὀλιγαρχούμενον ἀγόντων.

ΙΘ'— Οὕτω δὲ τοῦ ἀγῶνος δίχα συνεσιῶτος πρῶτοι μὲν ἐώρηντο τοὺς Πέρσας οἱ Λακεδαιμόνιοι καὶ τὸν Μαροδόκιον ἀνὴρ Ἐπαρτιάτης ὄνομα Ἀρίμνηστος ἀποκτίννυσι, λίθῳ τὴν κεφαλὴν τατάξας, ὡσπερ αὐτῷ προεσήμηνε τὸ ἐν Ἀμφιάρῳ μαντεῖον. Ἐπεμψε γὰρ ἄνδρα Λυδὸν ἐνταῦθα, Κᾶρα δὲ ἕτερον εἰς τὸ Πιτῶν Μαροδόκιος· καὶ τοῦτον μὲν ὁ προφήτης Καρικῆ γλώσση προείπεν, ὁ δὲ Λυδὸς ἐν τῷ σηκῷ τοῦ Ἀμφιάρῳ κατευνασθεὶς δόξεν ὑπηρετήν τινὰ τοῦ θεοῦ παραστῆναι καὶ κελεύειν αὐτὸν ἐπιέναι, μὴ βουλομένου δὲ λίθον εἰς τὴν κεφαλὴν ἐμβαλεῖν μέγαν, ὅστε δόξαι πληγέντα τεθνάναι τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω γενέσθαι λέγεται· τοὺς δὲ φεύγοντας εἰς τὰ ξύλινα τεῖχη καθεῖρξαν. Ὀλίγῳ δ' ὕστερον Ἀθηναῖοι τοὺς Θηβαίους τρέπονται καὶ τριακοσίους τοὺς ἐπιφανεστάτους καὶ πρώτους διαφθείρουσιν ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ. Γεγενημένης δὲ τῆς τροπῆς ἦκεν αὐτοῖς ἄγγελος πολιορκεῖσθαι τὸ βαρβαρικὸν εἰς τὰ τεῖχη κατακεκλεισμένον. Οὕτω δὴ σφύζεσθαι τοὺς Ἑλληνας εἶσαντες ἐβοήθουν πρὸς τὰ τεῖχη καὶ τοῖς Λακεδαιμονίοις παντάπασιν ἀργῶς πρὸς τειχομαχίαν καὶ ἀπείρως ἔχουσιν ἐπιφανέντες αἰροῦσι τὸ στρατόπεδον φρόνῳ πολλῷ τῶν πολεμίων· λέγονται γὰρ ἀπὸ τῶν τριάκοντα μυ-

ριάδων τετρακισμύριοι φυγεῖν σὺν Ἄρταβάζῳ. Τῶν δ' ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀγωνισαμένων ἔπεσον οἱ πάντες ἐπὶ χιλίοις ἐξήκοντα καὶ τριακόσιοι. Τούτων Ἀθηναῖοι μὲν ἦσαν δύο καὶ πεντήκοντα, πάντες ἐκ τῆς Αἰαντίδος φυλῆς, ὡς φησι Κλειδήμος, ἀγωνισαμένης ἀρισταῖ διὸ καὶ ταῖς Σφαγίτισι νύμφαις ἔθυσον Αἰαντίδαι τὴν πυθόχρηστον θυσίαν ὑπὲρ τῆς νίκης, ἐκ δημοσίου τὸ ἀνάλωμα λαμβάνοντες. Λακεδαιμόνιοι δ' ἐνὶ πλείους τῶν ἐνενήκοντα, Τεγεᾶται δ' ἑκκαίδεκα. Θαυμαστὸν οὖν τὸ Ἡροδότου, πῶς μόνους τούτους φησὶν εἰς χεῖρας ἔλθειν τοῖς πολεμίοις, τῶν δ' ἄλλων Ἑλλήνων μηδένα. Καὶ γὰρ τὸ πλῆθος τῶν πεσόντων μαρτυρεῖ καὶ τὰ μνήματα κοινὸν γενέσθαι τὸ κατόρθωμα· καὶ τὸν βωμὸν οὐκ ἂν ἐπέγραψαν οὕτως, εἰ μόναι τρεῖς πόλεις ἠγωνίσαντο, τῶν ἄλλων ἀτρέμα καθεζομένων·

*τόνδε ποθ' Ἑλληνες νίκας κράτει, ἔργῳ Ἄρηος,
εὐτόλμῳ ψυχᾷς λήματι πειθόμενοι,
Πέρσας ἐξελάσαντες, ἐλευθέρῳ Ἑλλάδι κοινὸν
ιδρύσαντο Διὸς βωμὸν ἐλευθερίου.*

Ταύτην τὴν μάχην ἐμαχέσαντο τῇ τετράδι τοῦ Βοηδρομιῶνος ἱσταμένου κατ' Ἀθηναίους, κατὰ δὲ Βοιωτοὺς τετράδι τοῦ Πανέμου φθίνοντος, ἧ καὶ νῦν ἔτι τὸ Ἑλληνικὸν ἐν Πλαταιαῖς ἀθροίζεται συνέδριον καὶ θύουσι τῷ ἐλευθερίῳ Διὶ Πλαταιεῖς ὑπὲρ τῆς νίκης. Τὴν δὲ τῶν ἡμερῶν ἀνωμαλίαν οὐ θαυμαστόν, ὅπου καὶ νῦν διηκριβωμένων τῶν ἐν ἀστρολογίᾳ μᾶλλον ἄλλην ἄλλοι μὴνὸς ἀρχὴν καὶ τελευτὴν ἀγούσιν.

Κ'—Ἐκ τούτου τῶν Ἀθηναίων τὸ ἀριστεῖον οὐ παραδιδόντων τοῖς Σπαρτιάταις οὐδὲ τρόπαιον ἰστάναι συγχωρούντων ἐκείνοις, παρ' οὐδὲν ἂν ἤλθεν εὐθύς ἀπολέσθαι τὰ πράγματα τῶν Ἑλλήνων ἐν τοῖς ὅπλοις διαστάντων, εἰ μὴ πολλὰ παρηγορῶν καὶ διδάσκων τοὺς συστρατήγους ὁ Ἀριστείδης, μάλιστα δὲ Λεωκράτη καὶ Μυρωνίδην, ἔσχε καὶ συνέπεισε τὴν κρίσιν ἐφεῖναι τοῖς Ἑλλήσιν. Ἐνταῦθα βουλευομένων τῶν Ἑλλήνων Θεογεῖτων μὲν ὁ Μεγαρεὺς εἶπεν, ὡς ἐτέρῳ πόλει δοτέον εἶη τὸ ἀριστεῖον, εἰ μὴ

βούλονται συνταράξει πόλεμον ἐμφύλιον· ἐπὶ τούτῳ δ' ἀναστάς Κλεόκριτος ὁ Κορίνθιος δόξαν μὲν παρέσχεν ὡς Κορινθίους αἰτήσων τὸ ἀριστεῖον· ἦν γὰρ ἐν ἀξιώματι μεγίστῳ μετὰ τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Ἀθήνας ἢ Κόρινθος· εἶπε δὲ πᾶσιν ἀρέσαντα καὶ θαυμαστὸν λόγον ὑπὲρ Πλαταιέων καὶ συνεβούλευσε τὴν φιλονικίαν ἀνελεῖν ἐκείνοις τὸ ἀριστεῖον ἀποδόντας, οἷς οὐδετέρους τιμωμένοις ἀν᾿ ἄχθεσθαι. Ῥηθέντων δὲ τούτων πρῶτος μὲν Ἀριστείδης συνεχώρησεν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων, ἔπειτα Πανσανίας ὑπὲρ τῶν Λακεδαιμονίων. Οὕτω δὲ διαλλαγέντες ἐξεῖλον ὀγδοήκοντα τάλαντα τοῖς Πλαταιεῦσιν, ἅψ' ὧν τὸ τῆς Ἀθηναῖς ἀνφοδομήσαν ἱερὸν καὶ τὸ ἕδος ἔστησαν καὶ γραφαῖς τὸν νεὼν διεκόσμησαν, αἱ μέχρι νῦν ἀκμάζουσαι διαμένουσιν, ἔστησαν δὲ τρόπαιον ἰδίᾳ μὲν Λακεδαιμόνιοι, χωρὶς δ' Ἀθηναῖοι. Περὶ δὲ θυσίας ἐρομένοις αὐτοῖς ἀνεῖλεν ὁ Πύθιος Διὸς ἐλευθερίου βωμὸν ἰδρῦσασθαι, θῦσαι δὲ μὴ πρότερον ἢ τὸ κατὰ τὴν χώραν πῦρ ἀποσβέσαντας ὡς ὑπὸ τῶν βαρβάρων μεμιασμένον ἐναύσασθαι καθαρὸν ἐκ Δελφῶν ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐστίας. Οἱ μὲν οὖν ἄρχοντες τῶν Ἑλλήνων περιμόντες εὐθύς ἠνάγκαζον ἀποσβεννῦναι τὰ πυρὰ πάντα τοὺς χρωμένους, ἐκ δὲ Πλαταιέων Εὐχίδας ὑποσχόμενος ὡς ἐνδέχεται τάχιστα κομιεῖν τὸ παρὰ τοῦ θεοῦ πῦρ ἦκεν εἰς Δελφούς. Ἀγνίσας δὲ τὸ σῶμα καὶ περιορανάμενος ἔστεφανώσατο δάφνη καὶ λαβῶν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ τὸ πῦρ δρόμῳ πάλιν εἰς τὰς Πλαταιὰς ἐχώρει καὶ πρὸ ἡλίου δυσμῶν ἐπανῆλθε τῆς αὐτῆς ἡμέρας χιλίους σταδίους κατανύσας. Ἀσπασάμενος δὲ τοὺς πολίτας καὶ τὸ πῦρ παραδούς εὐθύς ἔπεσε καὶ μετὰ μικρὸν ἐξέπνευσεν. Ἀγάμενοι δ' αὐτὸν οἱ Πλαταιεῖς ἔθαψαν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Εὐκλείας Ἀρτέμιδος, ἐπιγράψαντες τόδε τὸ τετρόμετρον·

Εὐχίδας Πυθῶδε θρέξας ἦλθε τᾶδ' αὐθημερόν.

Τὴν δ' Εὐκλείαν οἱ μὲν πολλοὶ καὶ καλοῦσι καὶ νομίζουσιν Ἀρτεμιν, ἔνιοι δὲ φασιν Ἡρακλέους μὲν θυγατέρα καὶ Μυρτοῦς γενέσθαι, τῆς Μενoitίου μὲν θυγατρὸς, Πατρόκλου δ' ἀδελφῆς, τελευτήσασαν δὲ παρθένον ἔχειν παρὰ τε Βοιωτοῖς καὶ Λοκροῖς τιμάς. Βωμὸς γὰρ αὐτῇ καὶ ἄγαλμα κατὰ πᾶσαν ἀγορὰν ἴδρυται καὶ προθύουσιν αἱ τε ποιούμεναι καὶ οἱ ποιούμενοι γάμους.

ΚΑ' — Ἐκ τούτου γενομένης ἐκκλησίας κοινῆς τῶν Ἑλλήνων ἔγραψεν Ἀριστείδης ψήφισμα, συνιέναι μὲν εἰς Πλαταιάς καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος προβούλους καὶ θεωροὺς, ἄγεσθαι δὲ πενταετηρικὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλευθερίων· εἶναι δὲ σύνταξιν Ἑλληνικὴν μυρίαν μὲν ἀσπίδα, χιλίαν δὲ ἵππον, ναῦς δ' ἑκατὸν ἐπὶ τὸν πρὸς βαρβάρους πόλεμον, Πλαταιεῖς δ' ἀσύλους καὶ ἱεροὺς ἀφεῖσθαι τῷ θεῷ θύοντας ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος. Κυρωθέντων δὲ τούτων οἱ Πλαταιεῖς ὑπεδέξαντο τοῖς πεσοῦσι καὶ κειμένοις αὐτόθι τῶν Ἑλλήνων ἐναγίζειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτόν. Καὶ τοῦτο μέχρι νῦν δρωσι τόνδε τὸν τρόπον· τοῦ Μαιμακτηριῶνος μηνός, ὅς ἐστι παρὰ Βοιωτοῖς Ἀλαλκομένιος, τῇ ἕκτη ἐπὶ δέκα πέμπουσι πομπήν, ἧς προηγεῖται μὲν ἅμ' ἡμέρᾳ σαλπικτικῆς ἐγκελευόμενος τὸ πολεμικόν, ἔπονται δ' ἅμαξαι μυρρίνης μεστὰι καὶ στεφανωμάτων καὶ μέλας ταῦρος καὶ χοῶς οἴνου καὶ γάλακτος ἐν ἀμφορεῦσιν ἐλαίου τε καὶ μύρου κρωσσοὺς νεανίσκοι κομίζοντες ἐλευθεροὶ δούλω γὰρ οὐδενὸς θέμις ἐστὶ τῶν περὶ τὴν διακονίαν ἐκείνην προσάψασθαι διὰ τὸ τοὺς ἄνδρας ἀποθανεῖν ὑπὲρ ἐλευθερίας· ἐπὶ πᾶσι δὲ τῶν Πλαταιέων ὁ ἄρχων, ᾧ τὸν ἄλλον χρόνον οὔτε σιδήρου θιγεῖν ἔξεστιν οὔθ' ἕτερον ἐσθῆτα πλὴν λευκῆς ἀναλαβεῖν, τότε χιτῶνα φοινοκοῦν ἐνδεδυκὼς ἀράμενός τε ὑδρίαν ἀπὸ τοῦ γραμματοφυλακίου ξιφῆρης ἐπὶ τοὺς τάφους προάγει διὰ μέσης τῆς πόλεως. Εἶτα λαβὼν ὕδωρ ἀπὸ τῆς κρήνης αὐτὸς ἀπολούει τε τὰς στήλας καὶ μύρω χρίει καὶ τὸν ταῦρον εἰς τὴν πυρᾶν σφάξας καὶ κατευξάμενος Διὶ καὶ Ἑρμῇ χθονίῳ παρακαλεῖ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας τοὺς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος ἀποθανόντας ἐπὶ τὸ δεῖπνον καὶ τὴν αἵμακουρίαν. Ἐπειτα κρατῆρα κεράσας οἴνου καὶ χεάμενος ἐπιλέγει «*Προπίνω τοῖς ἀνδράσι τοῖς ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν Ἑλλήνων ἀποθανοῦσι*». Ταῦτα μὲν οὖν ἔτι καὶ νῦν διαφυλάττουσιν οἱ Πλαταιεῖς.

ΚΒ' — Ἐπεὶ δ' ἀναχωρήσαντας εἰς τὸ ἄστυ τοὺς Ἀθηναίους ὁ Ἀριστείδης ἐώρα ζητοῦντας τὴν δημοκρατίαν ἀπολαβεῖν, ἅμα μὲν ἄξιον ἠγούμενος διὰ τὴν ἀνδραγαθίαν ἐπιμελείας τὸν δῆμον,

ζμα δ' οὐκ ἔτι ῥάδιον ἰσχύοντα τοῖς ὄπλοις καὶ μέγα φρονοῦντα ταῖς νίκαις ἐκβιασθῆναι, γράφει ψήφισμα κοινήν εἶναι τὴν πολιτείαν καὶ τοὺς ἄρχοντας εἶς Ἀθηναίων ἀπάντων αἰρεῖσθαι. Θεμιστοκλέους δὲ πρὸς τὸν δῆμον εἰπόντος, ὡς ἔχει τι βούλευμα καὶ γνώμην ἀπόρρητον, ὠφέλιμον δὲ τῇ πόλει καὶ σωτήριον, ἐκέλευσαν Ἀριστείδην μόνον ἀκοῦσαι καὶ συνδοκιμάσαι. Φράσαντος δὲ τῷ Ἀριστείδῃ τοῦ Θεμιστοκλέους, ὡς διανοεῖται τὸ ναύσταθμον ἐμπρῆσαι τῶν Ἑλλήνων, οὕτω γὰρ ἔσεσθαι μεγίστους καὶ κυρίου ἀπάντων τοὺς Ἀθηναίους, παρελθὼν εἰς τὸν δῆμον ὁ Ἀριστείδης ἔφη τῆς πράξεως, ἣν Θεμιστοκλῆς πράττειν διανοεῖται, μήτε λυσιτελεστέραν ἄλλην μήτ' ἀδικωτέραν εἶναι. Ταῦτ' ἀκούσαντες οἱ Ἀθηναῖοι παύσασθαι τὸν Θεμιστοκλέα προσέεταξαν. Οὕτω μὲν ὁ δῆμος ἦν φιλοδίκαιος, οὕτω δὲ τῷ δήμῳ πιστὸς ὁ ἀνὴρ καὶ βέβαιος.

ΚΓ' — Ἐπεὶ δὲ στρατηγὸς ἐκπεμφθεὶς μετὰ Κίμωνος ἐπὶ τὸν πόλεμον ἑώρα τὸν τε Πausανίαν καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας τῶν Σπαρτιατῶν ἐπαχθεὶς καὶ χαλεποὺς τοῖς συμμάχοις ὄντας, αὐτὸς τε πράως καὶ φιλανθρώπως ὁμιλῶν καὶ τὸν Κίμωνα παρέχων εὐάρμοστον αὐτοῖς καὶ κοινὸν ἐν ταῖς στρατείαις ἔλαθε τῶν Λακεδαιμονίων οὐχ ὄπλοις οὐδὲ ναυσὶν οὐδ' ἵπποις, εὐγνωμοσύνη δὲ καὶ πολιτεία τὴν ἡγεμονίαν παρελόμενος. Προσφιλεῖς γὰρ ὄντας τοὺς Ἀθηναίους τοῖς Ἑλλήσι διὰ τὴν Ἀριστείδου δικαιοσύνην καὶ τὴν Κίμωνος ἐπιείκειαν ἔτι μᾶλλον ἢ τοῦ Πausανίου πλεονεξία καὶ βαρύτης ποθεινοὺς ἐποίησε. Τοῖς τε γὰρ ἄρχουσι τῶν συμμάχων αἰεὶ μετ' ὀργῆς ἐνετύγγανε καὶ τραχέως, τοὺς τε πολλοὺς ἐκόλαζε πηγαῖς ἢ σιδηρᾶν ἄγκυραν ἐπιτιθεὶς ἠνάγκαζεν εἰσθάναι δι' ὅλης τῆς ἡμέρας. Στιβάδα δ' οὐκ ἦν λαβεῖν οὐδὲ χόρτον οὐδὲ κρήνην προσελθεῖν ὑδρευσόμενον οὐδένα πρὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἀλλὰ μάστιγας ἔχοντες ὑπῆρέται τοὺς προσιόντας ἀπῆλυνον. Ὑπὲρ ὧν τοῦ Ἀριστείδου ποτὲ βουλευθέντος ἐγκαλέσαι καὶ διδάξαι συναγαγὼν τὸ πρόσωπον ὁ Πausανίας οὐκ ἔφη σχολάζειν οὐδ' ἤκουσεν. Ἐκ τούτου προσιόντες οἱ ναύαρχοι καὶ στρατηγοὶ τῶν Ἑλλήνων, μάλιστα δὲ Χῖοι καὶ Σάμιοι καὶ Λέσβιοι, τὸν Ἀριστείδην ἔπειθον

ἀναδέξασθαι τὴν ἡγεμονίαν καὶ προσαγαγέσθαι τοὺς συμμάχους, πάλαι δεομένους ἀπαλλαγῆναι τῶν Σπαρτιατῶν καὶ μετατάξασθαι πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἀποκρινάμενου δ' ἐκείνου τοῖς μὲν λόγοις αὐτῶν τό τε ἀναγκαῖον ἔνορᾶν καὶ τὸ δίκαιον, ἔργου δὲ δεῖσθαι τὴν πίστιν, ὃ πραχθὲν οὐκ ἔασει πάλιν μεταβαλέσθαι τοὺς πολλούς, οὕτως οἱ περὶ τὸν Σάμιον Οὐλιάδην καὶ τὸν Χῖον Ἀνταγόραν συνομοσάμενοι περὶ Βυζάντιον ἐμβάλλουσιν εἰς τὴν τριήρη τοῦ Πανσανίου, προεκπέλουςαν ἐν μέσῳ λαβόντες. Ὡς δὲ κατιδὼν ἐκεῖνος ἔξανέστη καὶ μετ' ὀργῆς ἠπέλιπεν ὀλίγῳ χρόνῳ τοὺς ἄνδρας ἐπιδείξειν οὐκ εἰς τὴν αὐτοῦ ναῦν ἐμβεβληκότας, ἀλλ' εἰς τὰς ἰδίας πατρίδας, ἐκέλευον αὐτὸν ἀπιέναι καὶ ἀγαπᾶν τὴν συναγωνισαμένην τύχην ἐν Πλαταιαῖς· ἐκείνην γὰρ ἔτι τοὺς Ἑλληνας αἰσχυνομένους μὴ λαμβάνειν ἄξιαν δίκην παρ' αὐτοῦ· τέλος δ' ἀποστάντες ὄχοντο πρὸς τοὺς Ἀθηναίους. Ἐνθα δὴ καὶ τὸ φρόνημα τῆς Σπάρτης διεφάνη θαυμαστόν. Ὡς γὰρ ἦσθοντο τῷ μεγέθει τῆς ἔξουσίας διαφθειρομένους αὐτῶν τοὺς ἄρχοντας, ἀφῆκαν ἐκουσίως τὴν ἡγεμονίαν καὶ πέμποντες ἐπὶ τὸν πόλεμον ἐπαύσαντο στρατηγούς, μᾶλλον αἰρούμενοι σωφρονοῦντας ἔχειν καὶ τοῖς ἔθεσιν ἐμμένοντας τοὺς πολίτας ἢ τῆς Ἑλλάδος ἄρχειν ἀπάσης.

ΚΔ'— Οἱ δ' Ἑλληνες ἐτέλουν μὲν τινα καὶ Λακεδαιμονίων ἡγουμένων ἀποφορὰν εἰς τὸν πόλεμον, ταχθῆναι δὲ βουλόμενοι καὶ κατὰ πόλιν ἐκάστοις τὸ μέτριον ἠτήσαντο παρὰ τῶν Ἀθηναίων Ἀριστείδην καὶ προσέταξαν αὐτῷ χώραν τε καὶ προσόδους ἐπισκεψάμενον ὀρίσαι τὸ κατ' ἄξιαν ἐκάστῳ καὶ δύναμιν. Ὁ δὲ τηλικαύτης ἔξουσίας κύριος γενόμενος καὶ τρόπον τινὰ τῆς Ἑλλάδος ἐπ' αὐτῷ μόνῳ τὰ πράγματα πάντα θεμένης πένης μὲν ἐξήλθεν, ἐπανῆλθε δὲ πενέστερος, οὐ μόνον καθαρῶς καὶ δικαίως, ἀλλὰ καὶ προσφιλῶς πᾶσι καὶ ἀρμοδίως τὴν ἐπιγραφὴν τῶν χρημάτων ποιησάμενος. Ὡς γὰρ οἱ παλαιοὶ τὸν ἐπὶ Κρόνου βίον, οὕτως οἱ σύμμαχοι τῶν Ἀθηναίων τὸν ἐπ' Ἀριστείδου φόρον **εὐποτμίαν** τινὰ τῆς Ἑλλάδος ὀνομάζοντες ὕμνου, καὶ μάλιστα μετ' οὐ πολὺν χρόνον διπλασιασθέντος, εἶτ' αὖθις τριπλασιασθέν-

τος. Ὄν μὲν γὰρ Ἀριστείδης ἔταξεν, ἦν εἰς ἑξήκοντα καὶ τετρακοσίων ταλάντων λόγον· τούτῳ δὲ Περικλῆς μὲν ἐπέθηκεν ὀλίγου δεῖν τὸ τρίτον μέρος· ἑξακόσια γὰρ τάλαντα Θουκυδίδης φησὶν ἀρχομένου τοῦ πολέμου προσιέναι τοῖς Ἀθηναίοις ἀπὸ τῶν συμμάχων. Περικλέους δ' ἀποθανόντος ἐπιτείνοντες οἱ δημαγωγοὶ κατὰ μικρὸν εἰς χιλίων καὶ τριακοσίων ταλάντων κεφάλαιον ἀνήγαγον, οὐχ οὕτω τοῦ πολέμου διὰ μῆκος καὶ τύχας δαπανηροῦ γενομένου καὶ πολυτελοῦς, ὡς τὸν δῆμον εἰς διανομὰς καὶ θεωρικὰ καὶ κατασκευὰς ἀγαμάτων καὶ ἱερῶν προαγαγόντες. Μέγα δ' οὖν ὄνομα τοῦ Ἀριστείδου καὶ θαυμαστὸν ἔχοντος ἐπὶ τῇ διατάξει τῶν φόρων, ὃ Θεμιστοκλῆς λέγεται καταγελᾶν, ὡς οὐκ ἀνδρὸς ὄντα τὸν ἔπαινον, ἀλλὰ θυλάκου χρυσοφύλακος, ἀνομοίως ἀμυνόμενος τὴν Ἀριστείδου παρρησίαν. Ἐκείνῳ γὰρ εἰπόντος ποτὲ τοῦ Θεμιστοκλέους ἀρετὴν ἠγεῖσθαι μεγίστην στρατηγοῦ τὸ γινώσκειν καὶ προαισθάνεσθαι τὰ βουλευμάτων τῶν πολεμίων, *«Τοῦτο μὲν»* εἶπεῖν *«ἀναγκαῖόν ἐστιν, ᾧ Θεμιστόκλεις, καλὸν δὲ καὶ στρατηγικὸν ἀληθῶς ἢ περὶ τὰς χεῖρας ἐγκράτεια»*.

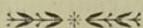
ΜΕΡΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Πενία καὶ ἀρετὴ Ἀριστείδου — Θάνατος, ταφή, παῖδες αὐτοῦ.

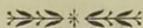
ΚΕ'—Ὁ δ' Ἀριστείδης ὄρκισε μὲν τοὺς Ἕλληνας καὶ ὁμοσην ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων μύδρους ἐμβαλὼν ἐπὶ ταῖς ἀραῖς εἰς τὴν θάλατταν, ὕστερον δὲ τῶν πραγμάτων ἄρχειν ἐγκρατέστερον, ὡς ἔοικεν, ἐκβιαζομένων ἐκέλευε τοὺς Ἀθηναίους τὴν ἐπιορκίαν τρέψαντας εἰς αὐτὸν ἢ συμφέρει χρῆσθαι τοῖς πράγμασι. Καθ' ὅλου δ' ὁ Θεόφραστός φησι τὸν ἄνδρα τοῦτον περὶ τὰ οἰκεία καὶ τοὺς πολίτας ἄκρως ὄντα δίκαιον ἐν τοῖς κοινοῖς τὰ πολλὰ πράττειν πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τῆς πατρίδος ὡς συγχρῆς ἀδικίας δεομένης. Καὶ

γὰρ τὰ χρήματά φησιν ἐκ Δήλου βουλευομένων Ἀθήναζε κομίσει παρὰ τὰς συνθήκας, Σαμίων εισηγουμένων, εἰπεῖν ἐκείνον, ὡς οὐ δίκαιον μὲν, συμφέρον δὲ τοῦτ' ἐστί. Καὶ τέλος εἰς τὸ ἄρχειν ἀνθρώπων τοσοῦτων καταστήσας τὴν πόλιν αὐτὸς ἐνέμεινε τῇ πενία καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πένης εἶναι δόξαν οὐδὲν ἦττον ἀγαπῶν τῆς ἀπὸ τῶν τροπαίων διετέλεσε. Δήλον δ' ἐκεῖθεν. Καλλίας ὁ δαδούχος ἦν αὐτῷ γένει προσήκων· τοῦτον οἱ ἐχθροὶ θανάτου διώκοντες, ἐπεὶ περὶ ὧν ἐγράψαντο μετρίως κατηγορήσαν, εἰπόν τινα λόγον ἔξωθεν τοιοῦτον πρὸς τοὺς δικαστὰς· «*Ἀριστείδην*», ἔφησαν, «*ἴστε τὸν Δυσιμάχου θαυμαζόμενον ἐν τοῖς Ἑλλήσι τούτῳ πῶς οἴεσθε τὰ κατ' οἶκον ἔχειν, ὄρωντες αὐτὸν ἐν τρίβωνι τοιούτῳ προερχόμενον εἰς τὸ δημόσιον; ἄρ' οὐκ εἰκὸς ἐστὶ τὸν ῥιγοῦντα φανερῶς καὶ πεινῆν οἶκοι καὶ τῶν ἄλλων ἐπιτηδείων σπανίζειν; Τοῦτον μέντοι Καλλίας, ἀνεψιὸν ὄντα, πλουσιώτατος ὢν Ἀθηναίων περιορᾷ μετὰ τέκνων καὶ γυναικὸς ἐνδεόμενον, πολλὰ κεχρημένος τῷ ἀνδρὶ καὶ πολλάκις αὐτοῦ τῆς παρ' ὑμῖν δυνάμεως ἀπολελανκῶς*». Ὁ δὲ Καλλίας ὄρων ἐπὶ τούτῳ μάλιστα θορυβοῦντας τοὺς δικαστὰς καὶ χαλεπῶς πρὸς αὐτὸν ἔχοντας ἐκάλει τὸν Ἀριστείδην, ἀξιῶν μαρτυρῆσαι πρὸς τοὺς δικαστὰς, ὅτι πολλάκις αὐτοῦ πολλὰ καὶ διδόντος καὶ δεομένου λαβεῖν οὐκ ἠθέλησεν, ἀποκρινάμενος, ὡς μᾶλλον αὐτῷ διὰ τὴν πενίαν μέγα φρονεῖν ἢ Καλλία διὰ πλοῦτον προσήκει· πλούτῳ μὲν γὰρ ἐστὶ πολλοὺς ἰδεῖν εὖ τε καὶ κακῶς χρωμένους, πενίαν δὲ φέροντι γενναίως οὐ ῥάδιον ἐντυχεῖν· αἰσχύνεσθαι δὲ πενίαν τοὺς ἀκουσίως πενομένους. Ταῦτα δὲ τοῦ Ἀριστείδου τῷ Καλλία προσμαρτυρήσαντος, οὐδεὶς ἦν τῶν ἀκουσάντων, ὃς οὐκ ἀπῆει πένης μᾶλλον ὡς Ἀριστείδης εἶναι βουλόμενος ἢ πλουτεῖν ὡς Καλλίας. Ταῦτα μὲν οὖν Αἰσχίνης ὁ Σωκρατικὸς ἀναγέγραφε. Πλάτων δὲ τῶν μεγάλων δοκούντων καὶ ὀνομαστῶν Ἀθήνησι μόνον ἄξιον λόγου τοῦτον ἀποφαίνει τὸν ἄνδρα· Θεμιστοκλέα μὲν γὰρ καὶ Κίμωνα καὶ Περικλέα στοῶν καὶ χρημάτων καὶ φλυαρίας πολλῆς ἐμπλῆσαι τὴν πόλιν, Ἀριστείδην δὲ πολιτεύσασθαι πρὸς ἀρετὴν. Μεγάλα δ' αὐτοῦ καὶ τὰ πρὸς Θεμιστοκλέα τῆς ἐπιεικειᾶς σημεῖα. Χρησάμενος γὰρ αὐτῷ παρὰ πᾶσαν ὁμοῦ τὴν πολιτείαν

ἐχθρῶ καὶ δι' ἐκεῖνον ἔξοστρακισθεῖς, ἐπεὶ τὴν αὐτὴν λαβὴν παρέσχεν ὁ ἀνὴρ ἐν αἰτία γενόμενος πρὸς τὴν πόλιν, οὐκ ἐμνησικακήσεν, ἀλλ' Ἀλκμείωνος καὶ Κίμωνος καὶ πολλῶν ἄλλων ἔλαυνόντων καὶ κατηγορούντων, μόνος Ἀριστείδης οὐτ' ἐπραΐεν οὐτ' εἶπέ τι φαῦλον, οὐδ' ἀπέλαυσεν ἐχθροῦ δυστυχοῦντος, ὥσπερ οὐδ' εὐημεροῦντι πρότερον ἐφθόνησεν.

ΚΖ'—Τελευτήσαι δὲ Ἀριστείδην οἱ μὲν ἐν Πόντῳ φασίν, ἐκπλεύσαντα πράξων ἕνεκα δημοσίων, οἱ δ' Ἀθήνησι γήρα, τιμώμενον καὶ θαυμαζόμενον ὑπὸ τῶν πολιτῶν. Κράτερος δ' ὁ Μακεδῶν τοιαῦτά τινα περὶ τῆς τελευτῆς τοῦ ἀνδρὸς εἶρηκε. Μετὰ γὰρ τὴν Θεμιστοκλέους φυγὴν φησιν ὥσπερ ἔξυβρίσαντα τὸν δῆμιον ἀναφῦσαι πλῆθος συκοφαντῶν, οἱ τοὺς ἀρίστους καὶ δυνατωτάτους ἀνδρας διώκοντες ὑπέβαλλον τῷ φθόνῳ τῶν πολλῶν, ἐπαιρομένων ὑπ' εὐτυχίας καὶ δυνάμεως. Ἐν τούτοις καὶ Ἀριστείδην ἀλῶναι δωροδοκίας, Διοφάντου τοῦ Ἀμφιτροπῆθεν κατηγοροῦντος, ὡς, ὅτε τοὺς φόρους ἔταπτε, παρὰ τῶν Ἰώνων χρήματα λαβόντος· ἐκῆσαι δ' οὐκ ἔχοντα τὴν καταδίκην πενήκοντα μνῶν οὔσαν ἐκπλεῦσαι καὶ περὶ τὴν Ἰωνίαν ἀποθανεῖν. Τούτων δὲ οὐδὲν ἔγγραφον ὁ Κράτερος τεκμήριον παρέσχηκεν, οὔτε δίκην οὔτε ψήφισμα, καίπερ εἰωθῶς ἐπεικῶς γράφειν τὰ τοιαῦτα καὶ παρατίθεσθαι τοὺς ἱστοροῦντας. Οἱ δ' ἄλλοι πάντες ὡς ἔπος εἰπεῖν, ὅσοι τὰ πλημμεληθέντα τῷ δήμῳ περὶ τοὺς στρατηγούς διεξίασι, τὴν μὲν Θεμιστοκλέους φυγὴν καὶ τὰ Μιλτιάδου δεσμὰ καὶ τὴν Περικλέους ζημίαν καὶ τὸν Πάχητος ἐν τῷ δικαστηρίῳ θάνατον, ἀνελόντος ἑαυτὸν ἐπὶ τοῦ βήματος, ὡς ἠλίσκετο, καὶ πολλὰ τοιαῦτα συνάγουσι καὶ θρυλοῦσιν, Ἀριστείδου δὲ τὸν μὲν ἔξοστρακισμόν παρατίθενται, καταδίκης δὲ τοιαύτης οὐδαμοῦ μνημονεύουσιν.

ΚΖ'—Καὶ μέντοι καὶ τάφος ἐστὶν αὐτοῦ Φαληροῦ δεικνύμενος, ὃν φασὶ κατασκευάσαι τὴν πόλιν αὐτῷ μὴδ' ἐντάφια καταλιπόντι. Καὶ τὰς μὲν θυγατέρας ἱστοροῦσιν ἐκ τοῦ πρυτανείου τοῖς

νυμφίοις ἐκδοθῆναι δημοσίᾳ, τῆς πόλεως τὸν γάμον ἐγγνώσης
 καὶ προῖκα τρισχιλίας δραχμὰς ἑκατέρῳ ψηφισαμένης, Λυσιμάχῳ
 δὲ τῷ υἱῷ μινᾶς μὲν ἑκατὸν ἀργυρίου καὶ γῆς τοσαῦτα πλῆθρα
 πεφυτευμένης ἔδωκεν ὁ δῆμος, ἄλλας δὲ δραχμὰς τέσσαρας εἰς
 ἡμέραν ἑκάστην ἀπέταξεν, Ἄλκιβιάδου τὸ ψήφισμα γράψαντος.
 Ἔτι δὲ Λυσιμάχου θυγατέρα Πολυκρίτην ἀπολιπόντος, ὡς Καλ-
 λισθένης φησί, καὶ ταύτῃ σίτησιν ὄσῃν καὶ τοῖς Ὀλυμπιονίκαις
 ὁ δῆμος ἐψηφίσαστο. Δημήτριος δ' ὁ Φαληρεὺς καὶ Ἰερώνυμος ὁ
 Ῥόδιος καὶ Ἀριστόξενος ὁ μουσικὸς καὶ Ἀριστοτέλης, (εἰ δὴ τό-
 γε *Περὶ εὐγενείας* βιβλίον ἐν τοῖς γνησίοις Ἀριστοτέλους θε-
 τέον), ἱστοροῦσι Μυρτῶ θυγατριδῆν Ἀριστείδου Σωκράτει τῷ
 σοφῷ συνοικῆσαι, γυναῖκα μὲν ἑτέραν ἔχοντι, ταύτην δ' ἀναλα-
 βόντι χηρεύουσιν διὰ πενίαν καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐνδεομένην.
 Πρὸς μὲν οὖν τούτους ἱκανῶς ὁ Παναίτιος ἐν τοῖς *περὶ Σωκρά-
 τους* ἀντείρηκεν. Ὁ δὲ Φαληρεὺς ἐν τῷ *Σωκράτει* φησὶ μνημο-
 νεύειν Ἀριστείδου θυγατριδοῦν εὖ μάλα πένητα Λυσίμαχον, ὃς
 ἑαυτὸν μὲν ἐκ πινακίου τινὸς ὄνειροκριτικοῦ παρὰ τὸ Ἰακχεῖον
 λεγόμενον καθεζόμενος ἔβροσκε, τῇ δὲ μητρὶ καὶ τῇ ταύτης ἀδελφῇ
 ψήφισμα γράψας ἔπεισε τὸν δῆμον τροφήν διδόναι τριώβολον
 ἑκάστης ἡμέρας· αὐτὸς μὲντοι νομοθετῶν ἀντὶ τριωβόλου δρα-
 χμῆν ἑκατέρῳ τάξει τῶν γυναικῶν. Καὶ οὐδὲν ἔστι θαυμαστὸν
 οὕτω φροντίσαι τῶν ἐν ἄστει τὸν δῆμον, ὅπου θυγατριδῆν Ἀρι-
 στογείτονος ἐν Δήμῳ πυθόμενοι ταπεινὰ πράττειν ἀνδρὸς ἀπο-
 ροῦσαν διὰ πενίαν κατήγαγον Ἀθήναζε καὶ συνοικίσαντες ἀνδρὶ
 τῶν εὖ γεγονότων τὸ Ποταμοῖ χωρίον εἰς φερνὴν ἐπέδωκαν. Ἐς
 φιλανθρωπίας καὶ χρησιμότητος ἔτι πολλὰ καὶ καθ' ἡμᾶς ἡ πόλις
 ἐκφέρουσα δειγμάτων θαυμάζεται καὶ ζηλοῦται δικαίως.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου· οὕτω κατὰ γενικὴν μετὰ τοῦ ἄρθρου ὁ ξέφερον οἱ παλαιοὶ τὸ ὄνομα τοῦ πατρὸς (ὅπως καὶ ἡμεῖς ἐνίοτε σήμερον ἀλλ' ἄνευ τοῦ ἄρθρου λέγοντες Ἀντώνιος Νικολάου, Γεώργιος Δημητρίου κ.λ.π.), τὰ δὲ πατρωνυμικά εἰς *-ίδης* μετεχειρίζοντο μόνον ἐπὶ γενῶν λέγοντες οἱ Ἡρακλεῖδαι, οἱ Ἀλκμεωνίδαι, οἱ Πεισιστρατίδαι κ.λ.π. — *φυλῆς ἦν Ἀντιοχίδος* = κατήγετο ἐκ τῆς φυλῆς Ἀ· πρβλ. βίον Περικλέους ὅ «Περικλῆς ἦν τῶν μὲν φυλῶν Ἀκαμαντίδος, τῶν δὲ δῆμων Χολαργεὺς» καὶ β. Θεμιστοκλέους 1 «Νεοκλέους . . . Φρεαρρίου τῶν δῆμων, ἐκ τῆς Λεωντίδος φυλῆς» ἦσαν δ' οἱ Ἀθηναῖοι ὑπὸ τοῦ Κλεισθένους ἀπὸ τοῦ 508 π. Χ. διηγημένοι εἰς 10 φυλάς ὀνομασμένας ἐξ ἀρχαίων ἡρώων· πρβλ. Ἀριστοτέλους Ἀθηναίων πολιτείαν 21 — *Ἀλωπεκῆθεν* = ἐκ τῆς Ἀλωπεκῆς· πρβλ. β. Θεμ. 32 «Λυσάνδρου τοῦ Ἀλωπεκῆθεν» ἦτο δ' ἡ Ἀλωπεκῆ εἷς τῶν 174 δῆμων τῆς Ἀττικῆς κείμενος ὅπου σήμερον οἱ Ἀμπελόκηποι — *οὐσία* = τὰ ὄντα, ἡ περιουσία — *οἱ μὲν* (λέγουσι περὶ τῆς οὐσίας αὐτοῦ) ὡς *καταβιώσαντος* — *σύντονος* = ἐσχάτη, μεγίστη — *καταβιώσαντος* = μέχρι τέλους τοῦ βίου ζήσαντος· ὁ ἐνεστὼς *καταζῶ* — *τελευτῆ* (ἐνν. τοῦ βίου) = τέλος τῆς ζωῆς, θάνατος· ἐκ τούτου *τελευτῶ* = ἀποθνήσκω — *ἀπολείπω* = μαζρὰν (ἐμμαντοῦ) λείπω, καταλείπω, ἀφήνω· πρβλ. β. Θεμ. 32 «ἀπέλιπε Θ. παῖδας» — *ἀνέκδοτος* = ἡ μὴ ἐκδεδομένη ἀνδρὶ, ἡ ἀνύπανδρος, ἡ ἄγαμος — *δι' ἀπορίαν* (ἐνν. χρημάτων) = ἔνεκα στέρησεως χρημάτων, ἔνεκα πενίας· τὴν διαφορὰν δὲ *πενίας* καὶ *πτωχείας* διδάσκει ὁ Ἀριστοφάνης λέγων (ἐν Πλούτῳ 552)

πτωχοῦ μὲν γὰρ βίος, ὃν σὺ λέγεις, ζῆν ἔστιν μηδὲν ἔχοντα· τοῦ δὲ πένητος ζῆν φειδόμενον καὶ τοῖς ἔργοις προσέχοντα, περιγίγνεσθαι δ' αὐτῷ μηδὲν, μὴ μέντοι μηδ' ἐπιλείπειν.

ὁ *Φαληρεὺς Δημήτριος* γεννηθεὶς τῷ 345 π. Χ. ἐγένετο μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου Θεοφράστου, ἐκυβέρνησε τὰς Ἀθήνας δέκα ἔτη (317 - 306 π. Χ.) κατὰ διαταγὴν τοῦ Κασσάνδρου, ὅτε δ' ὁ Δημήτριος ὁ πολιορκητὴς κατέ-

λαβε τὰς Ἀθήνας, ἔφυγεν εἰς Αἴγυπτον παρὰ Πτολεμαίῳ τῷ σωτῆρι, ἔνθα ἐτελεύτησε τῷ 283 π. Χ. — ἐν τῷ *Σωκράτει* συγγράμματι ἀπολογητικῷ ὑπὲρ Σωκράτους τοῦ φιλοσόφου — *χωρίον* = ἀγροτικὸν κτῆμα, χωράφιον — *Φαληροῖ* = ἐν Φαλήρῳ, δήμῳ τῆς Ἀντιοχίδος ἢ Αἰαντίδος φυλῆς· πρβλ. Μεγαροῖ, Ἴσθμοῖ — *τῆς περὶ τὸν οἶκον* = τῆς τοῦ οἴκου, τῆς οἰκογενείας — *ἐπώνυμος ἀρχή* = ἡ ἀρχὴ τοῦ ἐνὸς τῶν 9 ἀρχόντων, τοῦ καλουμένου κυρίως *ἀρχοντος* (οἱ ἄλλοι ἦσαν βασιλεῦς, πολέμαρχος καὶ θεσμοθέται ἔξ), ἔξ οὗ τὸ ἔτος ἐπωνομάζετο — *ὁ τῷ κνᾶμῳ λαχὼν* = ὁ διὰ τοῦ κνᾶμου ἐκλεχθεὶς ἢ διὰ κνᾶμων ἐκλογὴ ἐγένετο οὕτως· ἐντὸς καδίσκου ἔβαλλον πινάκια, ἐφ' ἐκάστου τῶν ὁποίων ἦτο γεγραμμένον τὸ ὄνομα ἐκάστου ὑποψηφίου, ἐν ἐτέρῳ δὲ καδίσκῳ κνᾶμους ἰσαριθμούς πρὸς τὰ πινάκια· ἐκ τῶν κνᾶμων δὲ τούτων οἱ λευκοὶ μὲν ἦσαν ὅσοι καὶ οἱ ἐκλεκτοὶ ἀρχοντες, μέλανες δ' οἱ λοιποὶ· ἔξ ἀμφοτέρων δὲ τούτων τῶν καδίσκων ἔξιγον συγχρότως ἐν πινάκιον καὶ ἓνα κνᾶμον καὶ ἂν μὲν ὁ κνᾶμος ἦτο λευκός, ἐλάγγχανε τὴν ἀρχὴν ὁ ὑποψήφιος, ἂν δὲ μέλας, ἀπετύγγανεν — *τίμημα* = πρόσδοδος, εἰσόδημα — *πεντακοσιομέδιμνοι* = οἱ ἔχοντες ἐνιαυσίαν πρόσδοδον 500 μεδίμων ξηρῶν ἢ ὑγρῶν προϊόντων, ὁ δὲ μέδιμος ἰσοῦτο πρὸς λίτρας 54, 56 — *ἐξοστρακισμόν*· ἰδὲ κεφ. 7 — *τοῖς ἐξ οἴκων μεγάλων* (οὔσι) — *ὄγκος* = βαρῦτης, ἄξια — *ἐπίφθονος* = ὁ φθονούμενος — *οὐδενὶ ὄστρακον ἐπιφέρεισθαι* (ἠγρεῖται) = οὐδένα ὄστρακίζεσθαι — *νίκης ἀναθήματα*· κατὰ τοὺς δραματικούς ἀγῶνας οἱ πλούσιοι τῶν πολιτῶν ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν ὑποχρέωσιν (λειτουργίαν) νὰ δαπανῶσιν εἰς παρασκευὴν τοῦ χοροῦ τῶν δραμάτων (χορηγοί), ὅσοι δὲ τούτων τῶν χορηγῶν ἐνίκων ἐν τῷ θεάτρῳ κατεσκεύαζον ἰδίᾳ αὐτῶν δαπάνη *χορηγηκὸν τρίποδα*, ὃν ἴστιασαν ἐπὶ μνημείῳ ἰδρυμένῳ ὑπ' αὐτῶν ἐν Διονύσου ἐγγὺς τοῦ θεάτρου (ἔξ οὗ καὶ ἡ σημερινὴ ἐκεῖ που «ὁδὸς Τριπόδων»)· πρβλ. β. Θεμ. 3 — *καθ' ἡμᾶς* = ἐπὶ τῶν χρόνων ἡμῶν — *ἐδίδασκε* = ἦν διδάσκαλος τοῦ δράματος, ἐποίηε τὸ δράμα — *ἀσθενέστατον* (τεκμήριον) — *τρέφομαι* = ἀνατρέφομαι — *βιώσαντα*· πρβλ. ἀνωτέρω «καταβιώσαντος» — *ἀφιλοτίμους* = ὀλίγον δαπανηρᾶς — *αὐληταῖς ἀνδράσιν* = εἰς χορὸν ἀνδρῶν παιζόντων αὐλόν — *παισὶ κνυκίοις* = εἰς χορὸν παιδῶν κνυκίον χορὸν χορευόντων περὶ τὸν βωμὸν θεοῦ τινος καὶ μάλιστα τοῦ Διονύσου — *Δίωνος τοῦ Συρακοσίου*· φίλου καὶ μαθητοῦ τοῦ Πλάτωνος, γυναικαδέλφου δὲ Διονυσίου τοῦ πρεσβυτέρου, τυράννου τῶν Συρακουσῶν — *τῶν περὶ τὸν Πελοπίδαν* = τοῦ Π., στενοῦ φίλου τοῦ Ἐπαμεινώνδου, φονευθέντος τῷ 364 π. Χ. ἐν Κυνὸς κεφαλαῖς ἐν μάχῃ πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν τύραννον τῶν Φερῶν — *ἀκέρυκτος* = ἀδιάλλακτος, φοβερὸς (πόλεμος), καθ' ὃν οὔτε δέχεται τις οὔτε πέμπει πρὸς τὸν ἀντίπαλον κήρυκας περὶ εἰρήνης, περὶ σπονδῶν, ὅθεν καὶ *ἄσπονδος* — *ἀπόψεις* = ἀποταμίευσις — *ἀγεννής* = ὁ οὐ γενναῖος, εὐτελής — *ἀκερδής* = ἀφιλοκερδής, οὐχὶ πλεονεκτικὸς — *ἔχονται* = μετέχουσι· πρβλ. β. Γ. Γράγγου 9 «ὁ Λίβιος νόμους ἔγραψεν οὔτε τῶν καλῶν τινος

οὔτε τῶν λυσιτελῶν ἐχομένους» — ἀπωθοῦνται=ὄθουσι μακρὰν ἑαυτῶν, ἀρνοῦνται, ἀπορρίπτουσι — Παναίτιος· Στωϊκὸς φιλόσοφος ἐκ Ῥόδου, ἀκμάσας τὸν 2ον π. Χ. αἰῶνα — ἀποφαίνω=ἀποδεικνύω — διαφεύδομαι=ἀπατώμαι — τελευτή=τέλος — ἀναγράφεσθαι=ὄτι ἦσαν γεγραμμένοι (ἐν ταῖς καλουμέναις διδασκαλίαις ἢ ἀναγραφαῖς, αἵτινες ἦσαν κατάλογοι φέροντες τὰ ὀνόματα τῶν νικόντων ποιητῶν, τῶν δραμάτων, τῶν χορηγῶν καὶ τῶν (ἐπωνύμων) ἀρχόντων· αἱ διδασκαλίαι δ' αὐταὶ τὸ πρῶτον συνελέγησαν ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους) — ἐλέγχω=ἐξελέγχω, ἀποδεικνύω — *Εὐκλείδην*· ἀρχοντα (ἐπώνυμον) τῷ 403 π. Χ., ἐφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι ἐδέξαντο ἐν τῇ γραφῇ τὸν Ἰωνικὸν ἀλφάβητον καὶ οὕτω παρέλαβον τὰ γράμματα Ξ, Ψ, Ω (ἀντὶ τοῦ ς, πς, ο) καὶ τὸ Η (ὅπερ τέως ὡς δασὺ πνεῦμα εἶχον) ἀντὶ τοῦ Ε — *συχνοί*=πολλοὶ — *ἐπισκεπτέον*=δεῖ ἐπισκοπεῖν, ἐξετάζειν· πρβλ. β. Θεμ. 4 «ἔστω φιλοσοφώτερον ἐπισκοπεῖν» καὶ Λυκούργου 17 «ἐν μέσῳ προκείσθω σκοπεῖν» — *τῷ ὄστρακῳ ὑπέπιπτεν*=εἰς τὸν ὄστρακισμὸν ἦτο ὑποκειμένος, τὸν ὄστρακισμὸν ὑφίστατο — *ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς*=ὑπέρτερος τῶν πολλῶν, τοῦ πλήθους, τοῦ δήμου — *ὄπου*=ἀφ' οὗ — *Δάμων*· μουσικὸς, περὶ οὗ ἰδὲ β. Περ. 4 καὶ Πλάτωνος Λάχητα 180 δ — *τὸ φρονεῖν περιττὸς*=εἰς τὴν φρόνησιν ἔξοχος, περροικισμένος ὑπὸ περισσοτέρας τῶν ἄλλων φρονήσεως — *καὶ μὴν*=καὶ πρὸς τούτοις μάλιστα — *ἄρξαι*=ἀρχοντα γενέσθαι (καὶ κατοπέρω: *ἤρξεν*) — *Ἰδομενεὺς*· ἱστορικὸς ἐκ Λαμυράκου, μαθητὴς τοῦ φιλοσόφου Ἐπικούρου — *ἐλομένων* (αὐτὸν)=χειροτονησάντων, ἐκλεξάντων αὐτὸν — *ἀξιοθῆναι* ταύτης τῆς ἀρχῆς — *ἧς*· ἀρχῆς — *ἀλλὰ γὰρ*=ἀλλ' ὅμως — *ἐξελέσθαι*=ἀπαλλάξαι ὁ ἐνεστώς; — *τῆς πενίας*· ἐν συγκρίσει Ἀριστείδου καὶ Κάτωνος (4) λέγει «πενία αἰσχρὸν οὐδαμοῦ μὲν δι' αὐτήν, ἀλλ' ὅπου δειγμα ἡδυμίας ἐστίν, ἀκρασίας, ἀλογιστίας, πολυτελείας, ἀνδρὶ δὲ σώφρονι καὶ φιλοπόνῳ καὶ δικαίῳ καὶ ἀνδρείῳ καὶ δημοσιεύοντι ταῖς ἀρεταῖς ἀπάσαις συνοῦσα μεγαλοψυχίας ἐστὶ καὶ μεγαλοφροσύνης σημεῖον» — *μῆας ἐβδομήκοντα*· ἢ τοῦ Σωκράτους περιουσία πᾶσα μετὰ τῆς οἰκίας ἦτο ἀξία 5 μνῶν, ἦτοι 500 δραχμῶν (Ξενοφ. Οἶκον. Β', γ') — *Κρίτων*· φίλος καὶ μαθητὴς τοῦ Σωκράτους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Κλεισθένης· ὁ μεταρρυθμιστὴς τοῦ Σολωνεῖου πολιτεύματος, περὶ οὗ ἰδὲ β. Περ. 3 καὶ Ἀριστ. Ἀθην. πολιτ. 21 — *καθίσταμαι πολιτείαν*· πρβλ. τίθεμαι νόμους — *πολιτείαν*=δημοκρατίαν — *τυράννους*· τοὺς Πεισιστρατίδας Ἰππῖαν καὶ Ἰππαρχον — *ἐταῖρος*=φίλος πολιτικός — *ἦψατο ἀριστοκρατικῆς πολιτείας*=ἐτάχθη ὑπὲρ ἀ. π., ἦτις κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη (Πολιτ. Δ', 6) «βούλεται τὴν ὑπεροχὴν ἀπονέμειν τοῖς ἀρίστοις τῶν πολι-

τῶν» καὶ «δοκεῖ δὲ ἀριστοκρατία μὲν εἶναι μάλιστα τὸ τὰς τιμὰς νεμεῖσθαι κατ' ἀρετὴν» — ἀντιτασσόμενον ὑπὲρ τοῦ δήμου=ἀντίπαλον ἀρχηγὸν τοῦ δημοκρατικοῦ κόμματος — συντρεφεομένους' πρβλ. κεφ. 1 «ἐν πενίᾳ τραφέντα» — σπουδῆς ἔχομένῳ καὶ παιδιᾷς=μετέχοντι σπουδῆς καὶ παιδιᾷς, σπουδαίῳ καὶ παιγνιώδει' πρβλ. κεφ. 1 «φιλοτιμίας ἔχονται» καὶ ἐν β. Μαρίου 2 «μηδὲν τῶν σπουδῆς ἔχομένων» — διαφέρομαι πρὸς τινα=φιλονικῶ μέ τινα (ἐξ οὗ διαφορὰ=φιλονικία, ὡς λέγει εὐθύς ἀμέσως) — εὐχερῆς=εὐκόλος — παράβολος=τολμηρός, ῥυποκίνδυνος — δξύτης=ταχύτης — ῥαδίως φέρομαι ἐπὶ τι=εὐκόλως, ἄνευ πολλῆς σκέψεως ὁρμῶ εἰς τι, ἐπιχειρῶ τι — ἐν ἧθει βεβαίῳ=ἐν χαρακτηριστῶ στερεῷ — ἀτειῆς=στερεός, προσηλωμένος, ἀμετάτρεπτος — βωμολοχία=αἰσχρολογία — ἐν παιδιᾷς τινι τρόπῳ=ὡς παιδιάν τινα, «εἰς τὰ χωρατά» — προσίεμαί τι=ἀποδέχομαι τι' πρβλ. β. Περ. 32 «τοῦ δήμου προσιεμένου τὰς διαβολάς» — ἐταιρεία=πολιτικός σύλλογος' (πρβλ. ἐταῖρος) — ἐμβάλλω ἐμαυτὸν=κατατάσσομαι — πρόβλημα=προφυλακτήριον, ἀσφάλεια — ἴσος καὶ κοινός=ἀμερόληπτος — τὸν θρόνον' τὸν δικαστικόν, τὸν διαιτητικόν, τὸν πολιτικόν — πλέον ἔχω τινός=πλεονεκτῶ τινός' ἄλλ' ἐν β. Θεμ. 5 τοῦναντίον χαρακτηρίζει αὐτὸν ὡς «κριτὴν ἀσφαλῆ περὶ τὰ συμβόλαια» — καθ' ἑαυτὸν=μόνος, ἰδίας πολιτικῆς ἀρχῆς ἔχων — διὰ τῆς πολιτείας=ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτοῦ βίῳ, πολιτευόμενος — λυπηρός=πρόξενος λύπης, δυσάρεστος — χαρίζομενος' πρβλ. β. Θεμ. 27 «χαρίζασθαι τι καὶ ὑμῖν» — ἐπαίρω τινά=παρακινῶ, παρορμῶ τινα' πρβλ. β. Περ. 17 «ἐπαίρων ὁ Περικλῆς τὸν δήμον» — φυλάττομαί τι=φυλάττω ἐμαυτὸν ἀπὸ τινος, εὐλαβοῦμαι τι — θαρρῶ τινι=μετὰ θάρρους ἀποβλέπω εἰς τι, ἔχω πεποιθήσιν εἰς τι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Κινοῦμαί τι=κινῶ τι ἐμαυτῷ, ἐπιχειρῶ νὰ μεταβάλω, μεταρρυθμίσω τι (λ. χ. τὰ καθεστῶτα, τὴν πολιτείαν, τοὺς νόμους κ.τ.τ.) χάριν ἐμαυτοῦ' πρβλ. β. Θεμ. 3 «τὸν δήμον ἐπὶ πολλὰ κινοῦντι» — παραβόλος' πρβλ. 2 «εὐχερῆ καὶ παράβολον» — πολιτεία=πολιτικὴ πρᾶξις — ἐνίσταμαί τινι=κάννω ἐνστάσεις εἰς τινα, ἐναντιοῦμαι τινι' πρβλ. β. Θεμ. 3 «ἐνίσταμενος αὐτοῦ πρὸς τὴν αὔξησιν» — διακόπτω=ματαιῶ — πὸν=κάποτε — τὰ μὲν... τὰ δέ=ὄτε μὲν... ὄτε δέ — κολούω=κολοβώνω, περιορίζω — χάρις=εὐνοία — ὑπεναντιοῦσθαι=ὀλίγον ἐναντιοῦσθαι — ἐνια τῶν συμφερόντων (ὑποκ.) παρελθεῖν τὸν δήμον (ἀντικ.) — παρέρχομαί τινα=λανθάνω, ἐκφεύγω, διαφεύγω τινά — τῷ κρατεῖν=κρατοῦντα, νικῶντα, ὑπερισχύοντα ἐν τῇ πολιτείᾳ — τῶν δεόντων=τῶν συμφερόντων — ἀντικροῦω=ἀντιπράττω, ἐναντιοῦμαι — περιγίγνομαι τινος=ὑπερισχύω τινός

— οὐ κατέσχευεν (ἑαυτὸν ἢ τὴν γλῶσσαν)=δὲν ἐβάστασε, δὲν ἐσιώπησε — τοῖς Ἀθηναίων πράγμασι=τῇ πολιτείᾳ τῶν Ἀ. — βάραθρον (ἢ ὄρυγμα) ἦτο φρεατῶδες χάσμα καὶ σκοτεινὸν παρὰ τὸ σημερινὸν Ἀστεροσκοπεῖον, ὅπου ἐρρίπτοντο οἱ εἰς θάνατον καταδικαζόμενοι — γράφω γνώμην=ἐγγράφως προτείνω — ἐκράτει=ὑπερίσχυε — τοῦ προέδου τῆς βουλῆς, ὅστις καὶ ἐπιστάτης τῶν πρυτάνεων ἐκαλεῖτο — ἐπερωτῶ τὸν δῆμον (ἢ ἐπισημαίνω τὸν δῆμον)=καλῶ τὸν δῆμον εἰς ψηφοφορίαν — ἀπέστη τοῦ ψηφίσματος=ἀπέσυρε τὸ νομοσχέδιον — εἰσφέρω γνώμην=γράφω γνώμην, ψήφισμα — ὡς μὴ ἐμπόδιος εἶη=ἵνα μὴ ἐμποδίζοι — παρὰ τὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ μεταβολὰς=ἐν καιρῷ τῶν ἐν τῷ πολιτικῷ βίῳ αὐτοῦ μεταβολῶν τῶν πρὸς αὐτὸν διαθέσεων τοῦ δήμου — ἐπαίρομαι=ὑπερηφανεύομαι — δυσημερία=κακὴ ἡμέρα, ἀτυχία — ἀθορύβως ἔχω=οὐ θορυβοῦμαι, δὲν ταράσσομαι — χρημάτων προῖκα=ἄνευ χρημάτων, συνώνυμον τῷ: ἀμοσθί· «ἄνευ τοῦ ἐλπίζειν χρήματα ἢ δόξαν μισθὸν λήψεσθαι τῶν πεπολιτευμένων» Κοραΐς — ὡς ἔοικε=ὡς φασιν, ὡς λέγεται — Ἀμφιάρους· βασιλεὺς τοῦ Ἄργου καὶ μάντις, μετασχὼν τῆς στρατείας τῶν Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ μετὰ θάνατον ἀξιωθεὶς θεῖον τιμῶν — Αἰσχύλος· Ἀθηναῖος τραγικὸς ποιητής — ἱαμβεῖα· στίχοι ἀποτελούμενοι ἐξ ἑξ ποδῶν (υ-) ἱάμβων καλουμένων· οἱ στίχοι οὗτοι εἶναι τοῦ δράματος «Ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας» — δοκεῖν=ὑπολαμβάνεσθαι, νομίζεσθαι (ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων) — ἄλοξ=αὔλαξ — καρποῦμαι=συλλέγω καρπούς — κεδνός=συνετός, φρόνιμος· ὁ νοῦς τῶν ἱαμβείων εἶναι· δὲν θέλει νὰ νομίζεται δίκαιος, ἀλλὰ νὰ εἶναι, συλλέγων καρπούς ἐκ βαθείας (εὐφόρου) αὔλακος ἐν τῷ νῷ, ἐξ ἧς συνετὰ βουλευήματα βλαστάνουσι τ. ἔ. ὀυθμίζων τὰς ἑαυτοῦ πράξεις κατὰ βαθέως ἐρριζωμένας ἠθικὰς ἀρχάς — τῆς ἀρετῆς· τῆς δικαιοσύνης — προσηκούσης=ἀρμοζούσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄.

Πρὸς εὐνοίαν καὶ χάριν=πρὸς κτήσιν εὐνοίας καὶ χάριτος — πρὸς ὀργὴν καὶ πρὸς ἔχθραν=πρὸς κτήσιν ὀργῆς καὶ ἔχθρας· τ. ἔ. καὶ ὅτε ἐτι ἐμελλε νὰ ὀργισθῇ τις κατ' αὐτοῦ καὶ γίνῃ ἐχθρὸς του — ἰσχυρότατος ἦν ὑπὲρ τῶν δικαίων ἀντιβῆναι=μετὰ μεγίστης δυνάμεως ἀνθίστατο ὑπερασπίζων τὰ δίκαια — γοῦν=παραδείγματος χάριν — διώκω=κατηγορῶ — κινδυνεύω=κατηγοροῦμαι — αἰτούντων· παρὰ τοῦ ὑπέρτερου τοῦ δικαστηρίου — ἐπ' αὐτὸν=κατ' αὐτοῦ, ὅπως καταψηφίσονται αὐτοῦ — τῷ κρινομένῳ=τῷ κινδυνεύοντι, τῷ φεύγοντι, τῷ κατηγορουμένῳ — κρίνων=κρίτης ὄν, δικάζων — ἰδιώταις δυσι=δύο ἰδιωτικὴν διαφορὰν ἔχοντας — λελυπηκῶς=κακὰ πεποιηκῶς — ἐπιμελητῆς τῶν δημοσίων προσόδων ἢ ταμίας (ἐπιστάτης) τῆς κοινῆς προσόδου καλούμενος ἦτο

ὁμοιος πρὸς τὸν σημερινὸν ὑπουργὸν τῶν οἰκονομικῶν — τοὺς καθ' αὐ-
 τὸν=τοὺς συγχρόνους αὐτῶ — νοσφίζομαι τι=ὑφαιροῦμαι, σφετερίζομαι,
 κλέπτω τι — ἀνῆρ=ὁ ἀνῆρ — οὐ κρατῶν τῆς χειρὸς=οὐκ ὢν κύριος τῆς
 χειρὸς, οὐ διευθύνων τὴν χεῖρα, ἄρα κλέπτων — ἐν ταῖς εὐθύναις=ἐν
 καιρῶ τῶν εὐθυνῶν, ὅτε ἔδιδε λόγον τῆς διαχειρίσεως αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν
 λογιστῶν καὶ εὐθύνων — διώκω τινὰ κλοπῆς=καταγγέλλω τινὰ ὡς
 κλέπτην — καταδίκη περιβάλλω τινὰ=κατορθῶν νὰ καταδικασθῇ τις
 — ἀφίεμαι τῆς ζημίας=ἀπαλλάσσομαι τοῦ προστίμου — ἀποδείκνυ-
 μαί=ἐκλέγομαι — μεταμέλειν αὐτῶ τῶν προτέρων=ὅτι μετενοεῖ διὰ τὰ
 πρότερα (τὴν προτέραν του αὐστηρότητα) — ἐνδιδοὺς ἑαυτὸν=ὑποχωρῶν
 — ἀκριβολογοῦμαι=μετ' ἀκριβείας ἐξετάζω, λεπτολογῶ — καταπίμπλα-
 μι=ἐξ ὀλοκλήρου πίμπλημι ἑμαυτόν, πληροῦμαι, γεμίζομαι — τῶν δη-
 μοσίων χρημάτων — δεξιόμαι=περιποιοῦμαι, κολακεύω — σπουδάζω=
 μετὰ σπουδῆς ἐνεργῶ — χειροτονῶ=διὰ χειροτονίας ἐκλέγω — ἐπιτιμῶ=
 ἐπιπλήττω — προσηλακίζω=ὑβρίζω — καταπροϊεμαί τι=παραβαίνων τὸ
 καθήκον μου παραμελῶ, καταπροδίδω τι' πρβλ. β. Θεμ. 7 «μη σφᾶς οἱ
 Ἕλληνες πρόονται» — αὐτός=ἐγώ — συνάχθωμαι=συλλυποῦμαι — τότε
 ὅτε ἐδεξιούντο τὸν δῆμον — ἐπιστομίζω τινὰ=κλείω τὸ στόμα τινός,
 ἀποστομῶν τινὰ — ἀπὸ τῶν βελτίστων=ἀπὸ τῶν χρηστῶν, τῶν ἐναρέ-
 των (πολιτῶν).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Δᾶτις καὶ Ἀρταφέρνης ἐκαλοῦντο οἱ κατὰ τῆς Ἑλλάδος πεμφθέντες
 στρατηγοὶ τοῦ Δαρείου — ἐπιτίθημι δίκην τινὶ=ἐπιβάλλω τιμωρίαν εἰς
 τινὰ, τιμωρῶ τινὰ (πρβλ. δίκην λαμβάνω παρὰ τίνος, δίκην δίδωμί τινι)
 — ἐνέπροησαν=ἔκασαν ὁ ἐνεστώς; — καταστρέφομαι τινὰ=ὑποτάσσω
 τινὰ — κατέσχε=προσωρμίσθη — καθεστῶτων τοῖς Ἀθηναίοις=διωρι-
 σμένων ὑπὸ τῶν Ἀ. — ἐπὶ τὸν πόλεμον=πρὸς διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου
 — ἀξίωμα=κῦρος (στρατιωτικόν) — δυνάμει πολιτικῇ — προσθέμε-
 νος=προσθεῖς ἑαυτόν, συμφωνήσας — ῥοπήν=κλίσιν, ἐπίδρασιν (εἰς τὴν
 ἐκβασιν τῆς μάχης) πρβλ. β. Περ. 11 «ὥσπερ ἐπὶ ζυγοῦ ῥοπήν ἐποίησε» —
 παρ' ἡμέραν=ἀνά μίαν ἡμέραν — τὸ κράτος ἔχοντος=κρατοῦντος, ἀρχι-
 στρατηγούντος — σεμνὸν=σεβαστόν, ἔντιμον — τὴν φιλονικίαν' τῶν στρα-
 τηγῶν — ἀγαπῶ=ἀρκοῦμαι, εὐχαριστοῦμαι — χροῶμαι γνώμη=ἀκολουθῶ
 γνώμην — ἔρρωσε (ῥώννυμι)=ἐνεδυνάμωσε πρβλ. β. Περ. 19 «ἔρρωσεν
 εὐανδρία τὰς πόλεις» — ἀπερίσπαστος=ἀδιαίρετος — χαιρέιν ἐῶ=ἀπο-
 χαιρετίζω, παραιτοῦμαί τι — πονῶ=πιέζομαι — ἀντρείδω=ἀνθίσταμαι —
 ἐνέβαλον=ἠνάγκασαν εἰσελθεῖν — ἐπὶ τῶν νήσων' τῶν Κυκλάδων —
 πνεῦμα=ἄνεμος — ἀποβιάζομαι=βιαίως φέρομαι — μὴ λάβωσι=μήπως

καταλάβωσιν, εὐρωσιν — *ἐπιέγομαι* = μετὰ σπουδῆς, ἐπειγόντως πορεύομαι — *κατήνυσαν* (κατανύω· ἔνν. τὴν ὁδόν) = ἔφθασαν — *ἀπολείπομαι* = μένω ὀπίσω — *ψεύδομαι τὴν δόξαν* = διαψεύδω τὴν περὶ ἐμοῦ ἀγαθὴν φήμην, ὑπόληψιν — *χύδην* (ἐκ τοῦ χέομαι, κέχυμαι) = κευχόμενος, ἀφθόνως — *ἀργύρου καὶ χρυσοῦ* = ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν πραγμάτων — *ἐσθῆς* = ἱμάτια, φορέματα — *παντοδαπός* = πολυειδής — *χρήματα* = πράγματα (κινητὰ) — *ἀμύθητος* = ἄροητος, ἄπειρος — *τοῖς ἠλωκόσιν* = τοῖς συλληφθεῖσιν· ὁ ἐνεστώς; — *θιγεῖν* = ἄψασθαι, ἐγγίσει· ὁ ἐνεστώς; — *εἶασε* (θιγεῖν) = ἄφησεν· ὁ ἐνεστώς; — *δαδοῦχος*· βοηθὸς τοῦ *ἱεροφάντου* ἐν τοῖς Ἐλευσινίοις μυστηρίοις, ὅστις λαμπαδηφορῶν ὠδήγει τοὺς μύστας εἰς τὴν Ἐλευσίνα — *ὡς ἔοικε*· ἰδὲ κεφ. 3 — *κόμην*· μακρὰν οὖσαν — *στροφίον*· διάδημα τῆς κεφαλῆς τῶν ἱερέων, ὡς ἡ μίτρα τῶν βασιλέων τῶν Περσῶν — *προσκυνήσας*· ὡς βασιλέα, καθὼς συνήθιζον οἱ Πέρσαι· ἰδὲ β. Θεμ. 27 — *λαμβάνομαι τῆς δεξιᾶς* = ἄπτομαι τῆς δεξιᾶς, δεξιοῦμαι — *χρυσίον* = χρυσᾶ νομίσματα — *κατορωρυγμένον* = κατακεχωσμένον· ὁ ἐνεστώς; — *τὸν χρυσὸν* = τὸ χρυσίον — *ἀνείλετο* = παρέλαβεν· ὁ ἐνεστώς; πρβλ. β. Θεμ. 18 «ἀνελοῦ σαυτῷ» — *ὡς μὴ κατείποι* = ἵνα μὴ καταγγείλῃ τὸ ῥῆμα; — *κωμικῶν*· ἔνν. ποιητῶν — *τοὺς ἀπὸ τῆς οἰκίας*· τοῦ Καλλίου ὄντας — *σκωπτόντων* = τὸ σκῶμμα ἀναφερόντων — *εὐθύς*· ἤτοι τῷ 489 π. Χ. — *ἐν ταῖς ἀναγραφαῖς*· ἰδὲ κεφ. 1 «ἀναγράφεσθαι», «ἀναγράφουσιν» — *Πλαταιᾶσιν* = ἐν Πλαταιαῖς — *ἐν πάννυ πολλοῖς*· ἔνν. ἀρχουσιν — *λαβεῖν* = εὐρεῖν — *τὴν ἐν Μιραθῶνι μάχην*· ἥτις ἐγένετο τῷ 480 π. Χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5'.

Αἴσθησιν παρεῖχε = ἐγένετο αἰσθητή, ἔκαμινεν ἐντύπωσιν — *χρεῖα* = χρῆσις — *ἐνδελεχῆς* = διηκεῖς, συνεχῆς — *δημοτικὸς* = ὁ εἰς τὸν δῆμον ἀνήκων, ὁ λαϊκός — *Πολιορκητῆς* μὲν ὠνομάσθη ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιγόου Δημήτριος, *Κεραυνὸς* δὲ ὁ μετὰ τὸν Δημήτριον βασιλεύσας τῆς Μακεδονίας Πτολεμαῖος, *Νικάτωρ* δὲ Σέλευκος ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας, *Ἀετὸς* δὲ Πύρρος ὁ βασιλεὺς τῆς Ἡπείρου καὶ *Ἰέραξ* Ἀντίοχος ὁ ἀδελφὸς Σελεύκου τοῦ Καλλινίκου — *ὡς ἔοικε* = βεβαίως — *τὸ θεῖον* = ὁ θεός — *γλίχομαι* = ἐπιθυμῶ — *συνεικοιοῦν* = οἰκείους καὶ συγγενεῖς νομίζειν — *συναφομοιοῦν* = ὁμοίους νομίζειν — *διαφέρειν*· ἔνν. τῶν ἀνθρώπων — *σεμνότατον*· πρβλ. κεφ. 5 «οὐκ αἰσχροῦν, ἀλλὰ σεμνόν» — *τοῖς στοιχείοις* τῆς ὕλης, ἕξ ἧς τὰ τοῦ κόσμου πράγματα — *πνεῦμα*· πρβλ. κεφ. 5 «ὑπὸ τοῦ πνεύματος» — *ῥεῦμα*· ποταμοῦ — *ἐπιφορὰ* = ὄρμη — *δίκης δὲ καὶ θέμιδος* = τῆς ἀρετῆς δέ· *δίκη* μὲν ἐπὶ ἀνθρώπων, *θέμις* δὲ ἐπὶ θεοῦ — *οὐδὲν μεταλαγχάνει* = οὐδὲν (τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ὄντων) μεταλαμβάνει, λαμβάνει μέρος — *ὅ,τι μὴ* = εἰμή — *τῷ φρονεῖν καὶ λογίζεσθαι* = διὰ τῆς φρονήσεως

καὶ τοῦ λογισμοῦ καὶ ἄρα μόνοι οἱ ἄνθρωποι φρόνησιν καὶ λογισμὸν ἔχοντες μεταλαμβάνουσιν ἀρετῆς (δικαιοσύνης) — πεπόνθασι=ἔχουσιν αἰσθανθῆ, αἰσθάνονται — αὐτούς· τοὺς θεοῦς — κατὰ τὸ ἄφθαρτον=διὰ τὴν ἀφθαρσίαν αὐτῶν — διακείμενοι=πεπονθόντες, αἰσθανόμενοι (οἱ πολλοί) — ἐφ' ἡμῖν=εἰς τὴν ἔξουσίαν ἡμῶν — ἐν ὑστέρω τίθεμαί τι=ἐν δευτέρῳ μοῖρα τάσω τι, ὑποδεέστερον νομίζω τι — ὡς=διότι — τύχη=εὐτυχία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Διὰ τὴν ἐπωνυμίαν· τίνα; — διαδίδωμι λόγον=διασπείρω φήμην — ἀνηρηκώς=ἄφ' οὗ ἔχει καταργήσει — τῷ κρίνειν καὶ δικάζειν ἅπαντα=διότι κρίνει καὶ δικάζει ἅπασιν τὰς διαφορὰς τῶν πολιτῶν — ἀδορυφόρητος=ὁ ἄνευ δορυφόρων, ὑφ' ὧν οἱ μονάρχαι συνήθως συνωδεύοντο — ἤδη δέ που=τόρα δὲ πλέον, ὡς νομίζω· διάφορον τοῦ ἐν κεφ. 3 «ἠναγκάζετό που» — ἐπὶ τῇ νίκῃ· τίνι; — τῶν μεγίστων· δικαιωμάτων ἐν τῇ πολιτείᾳ — ἄχθομαι=λυποῦμαι, δυσαρεστοῦμαι — ὑπὲρ τοὺς πολλοὺς=ὑπερτέραν τῶν πολλῶν — πανταχόθεν· ἐκ τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν ἀγρῶν — τῷ φθόνῳ τῆς δόξης θέμενοι ὄνομα φόβον τυραννίδος=τὸν ἕνεκα τῆς δόξης (τοῦ Ἄρ.) φθόνον αὐτῶν ὀνομάσαντες φόβον τυραννίδος — κόλασις=τιμωρία, ἀλλ' «ἡ μὲν κόλασις τοῦ πάσχοντος ἕνεκά ἐστιν, ἡ δὲ τιμωρία τοῦ ποιούντος, ἵνα ἀποπληρωθῇ» Ἀριστοτέλης — δι' εὐπρέπειαν=διὰ πρόσχημα — ὄγκος=ὑπερηφανία — κόλουσις=κολόβωσις· πρβλ. 6 «κολούων» — φιλάνθρωπος=ἡμερος, πρᾶξις — ἀνήκεστος (ἀκούμαι)=ἀνίαιος, ἀθεράπρευτος — μετὰστασις (μεθίστασθαι)=μετατόπισις, ἀπομάκρυνσις — πρὸς τὸ λυποῦν· ἐνν. πρόσωπον — ἀπερείδομαι τὴν δυσμένειαν=κατευθύνω τὴν δυσαρέσκειάν μου· πρβλ. β. Θεμ. 22 «τὴν δυσμένειαν εἰς ταύτην τὴν ἀτιμίαν ἀποπνέοντες» καὶ β. Ἀλκιβ. 13 «κολούοντες αἶε τὸν προύχοντα δόξῃ καὶ δυνάμει τῶν πολιτῶν ἐλαύνουσι παραμυθούμενοι τὸν φθόνον μᾶλλον ἢ τὸν φόβον» — ὑποβάλλειν τῷ πράγματι· ἐνεργ. τοῦ ἐν 1 «τῷ ὄστρακῳ ὑπέπιπτεν» — Ὑπέρβολος· ἀχρεῖος δημαγωγός, ὅστις ἐξορισθεὶς τῷ 416 καὶ φονευθεὶς εἶτα ἐν Σάμῳ, ἐν β. Νικ. 11 χαρακτηρίζεται ὡς «ἄνθρωπος ἄπ' οὐδεμιᾶς τολμῶν δυνάμεως, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ τολμᾶν εἰς δύναμιν προελθὼν καὶ γενόμενος δι' ἣν εἶχεν ἐν τῇ πόλει δόξαν ἀδοξία τῆς πόλεως» καὶ ἐν β. Ἀλκιβ. 13 «ἄτρεπτος πρὸς τὸ κακῶς ἀκούειν καὶ ἀπαθῆς ὧν ὀλιγορῆα δόξης, ἦν ἀναισχυντίαν καὶ ἀπόνοιαν οὖσαν εὐτολμίαν ἔνοι καὶ ἀνδρεία καλοῦσιν, οὐδενὶ μὲν ἤρρεσκεν, ἐχρητο δ' αὐτῷ πολλάκις ὁ δῆμος ἐπιθυμῶν προσηλακίζειν τοὺς ἐν ἀξιώματι καὶ συκοφαντεῖν» — διεστασίαζον=πρὸς ἀλλήλους ἐστασίαζον, ἦσαν ἀντίπαλοι ἐν τῇ πολιτείᾳ — φέρειν τὸ ὄστρακον· πρβλ. κεφ. 1 «ὄστρακον τοῖς ἐπιφθόνους ἐπιφέρεσθαι» καὶ β. Ἀλκιβ. 13 «ὄστρακον ἐπιφέρειν τινί» — διαλεχθέντες ἀλλή-

λοῖς' πρβλ. β. Νικ. 11 «λόγον δόντες ἀλλήλοις κρύφα καὶ τὰς στάσεις συν-
 ιγαρόντες εἰς ἓν ἀμφοτέρως καὶ ἀναμείξαντες ἐκράτησαν» — *στάσις* =
 ζόμια (πολιτικόν) — *δυσχεραίνω* = ἀγανακτῶ, δυσαρεστοῦμαι — *τὸ*
πρᾶγμα τὸν ὄστρακισμὸν — *καταλύω* = καταργῶ — *ὡς τύπῳ φράσαι* =
 ὡς ὑποτυπῶσαι, ἵνα ἐκ κεφαλαίῳ, γενικῶς εἴπω· ἀντίθ. τοῦ ἀκριβῶς, δι'
 ἀκριβείας φράσαι — *μεταστήσαι* πρβλ. ἀνωτέρω *μετάστασις*, ὅθεν *μεθε-*
σιῶτες = ἐξωρισμένοι — *δρύφρακτα* = κάρκελλα — *οἱ ἄρχοντες*· οἱ ἐννεά —
 ἐν ταῦτῳ τόπῳ, μέρει — *οἱ φέροντες*· τί; — *ἀτελής* = ὁ οὐκ εἰς τέλος ἰκνού-
 μενος, ἀπραγματοποίητος — *ἐκκηρύττω* = διὰ κήρυκος ἐκβάλλω — *τὰ αὐ-*
τοῦ· πράγματα, ὄντα, κτήματα — *ἄγροικος* = σκαιός, βάνανσος — *ἀνα-*
δόντα = δόντα ἄνω, εἰς χεῖρας, ἐγγχειρίσαντα — *παρακαλῶ* = παρακινῶ,
 προτρέπω — *ἀπαλλάττομαι* = ἀπέρχομαι — *τὴν ἐναντίαν εὐχὴν τῷ Ἀχιλ-*
λεῖ· περὶ ἧς ἰδὲ Ἰλιάδος Α, 240 καὶ 408 — *καιρὸς* = περίστασις κακὴ, δεινὴ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

Τρίτῳ ἔτει· ἀπὸ τοῦ ὄστρακισμοῦ τ. ἔ. τῷ 480 π. Χ. — *ελαύνω* = βα-
 δίξω, προχωρῶ — *λύσαντες τὸν νόμον*· πρβλ. κεφ. 7 «τὸ πρᾶγμα
 κατέλυσε» — *τοῖς μεθεσιῶσι*· πρβλ. κεφ. 7 «μεταστήσαι» — *κάθο-*
δος = ἡ εἰς τὴν πατρίδα ἐπάνοδος τοῦ μεθεσιῶτος· τὸ ῥῆμα; — *προσθέ-*
μενος = προσχωρήσας· πρβλ. κεφ. 5 καὶ β. Θεμ. 11 — *διαφθεῖρη*· εἰς τὸ
 φρόνημα καὶ οὕτω *μεταστήσει* — *στοχάζομαι τινος* = κρινῶ περὶ τινος —
πρὸ τοῦ δόγματος τούτου τοῦ δήμου· τ. ἔ. τοῦ περὶ τῆς καθόδου ψηφίσμα-
 τος — *αὐτοκράτωρ* στρατηγὸς ἐκαλεῖτο ὁ ἔχων ἀπεριόριστον ἐξουσίαν νά
 πράττει τὸ δοκοῦν αὐτῷ — *συνέπραττε* (τῷ Θεμιστοκλεῖ) = συνειργάζετο
 μετὰ τοῦ Θ. — *ἀνάγομαι* = ἀποπλέω — *περιβάλλω ἐν κύκλῳ* = περικυκλῶ
 — *τὸν πόρον*· τὸ μετὰ Σαλαμῖνος καὶ Ἀττικῆς στενόν, τὸ σημερινὸν
 Πέραμα — *τὰς νήσους*· Σαλαμῖνα, Ψυττάλειαν καὶ Κέον — *παραβόλος*·
 πρβλ. κεφ. 2 «εὐχερῆ καὶ παράβολον» — *μειρακιώδης* = ὁ μειρακίῳ προσ-
 ῆγων, παιδαριώδης — *στάσις* = φιλονικία· πρβλ. κεφ. 7 «διστασίαζον» —
ὑπουργῶ = ὑπηρετῶ, βοηθῶ — *ἀπτεσθαι τῶν ἀρίστων λογισμῶν* = λογίζε-
 σθαι τὰ ἄριστα — *διανυμαχῶ* = κρίσιμον ναυμαχίαν συνάπτω — *τὴν τα-*
χίστην (ἐνν. ὁδὸν) = τάχιστα· πρβλ. τὴν ἀρχὴν, τὴν εὐθειαν, τὴν πρώτην,
 τὴν ἄλλως — *συνεργεῖν* = συμπράττειν — *τὸ ἐν κύκλῳ καὶ κατόπιν πέ-*
λαγος· τ. ἔ. ὁ πόρος ἐν κύκλῳ καὶ αἱ νῆσοι — *τοὺς μὴ θέλοντας*· ναυμα-
 χεῖν — *ἀγαθὸς* = ἀνδρεῖος — *ὑπερβαλέσθαι σε* = κρείττονα σοῦ γενέσθαι
 — *τὴν ἀπάτην*· νοεὶ τὴν πρὸς Ξέρξην ἀποστολὴν τοῦ Σικίννου, περὶ ἧς ἰδὲ
 ἐν β. Θεμ. 12 — *ἀμήχανον* = ἄπορον, ἀδύνατον — *εἶχε πίστιν* = ἐπιστεῦετο
 (ὁ Ἄρ. ὑπὸ τοῦ Εὐρ.) — *αὐτοῦ*· τοῦ Θ. — *ἐπαινῶ* = ἐπιδιοκίμαζω, ἐγκρίνω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Πολεμίων ἀνδρῶν κατὰ Πausανίαν (Α', λς', 2) περίπου 400 — ὑπη-
 ρετικά· ἐνν. πλοῖα — προσμείγγνμι=προσορμίζομαι πρβλ. β. Θεμ. 7
 «ταῖς Ἀφεταις τοῦ βαρβαρικοῦ στόλου προσμείξαντος» — ἤλωσαν=συνε-
 λήφθησαν· ὁ ἐνεστώς; — λόγιον=χρησμός, μάντευμα — ὠμηστῆ· ἰδὲ β.
 Θεμ. 13 — καθιερεύω=θύω, θυσιάζω — τοῖς ὅπλοις=τοῖς ὀπλίταις —
 περιστέφω τι=στέμματι (=στεφάνῳ) περιβάλλω τι, εἶτα ἄπλως περι-
 βάλλω τι, περικυκλῶ — ἐφειδρεύω=ἐνδρεύω, ἐπιτηρῶ καιρὸν ἐπιθέσεως
 κατὰ τινος — ἐκφέρομαι=ἐκπλέω — ὠθισμός=συμπλοκή, σύγκρουσις —
 τροπαιον=σημεῖον (μνημεῖον) τροπῆς τῶν πολεμίων — ἀποπειρώμαι τι-
 νος=θέλω νὰ μάθω τί σκέπτεται τις· περὶ τοῦ πράγματος ἰδὲ β. Θεμ. 16
 — λαβεῖν=συλλαβεῖν, ἀποκλεισαι — τὴν Ἀσίαν=τοὺς Ἀσιάτας — ζεῦ-
 γμα=γέφυρα, ὡς λέγει κατωτέρω· ἰδὲ Ἡρόδ. 7, 33-36 — ἀνακράζω=φω-
 νάζω δυνατά — καταβάλλω=βάλλω, ῥίπτω κάτω, ἀπορρίπτω — Μῆδος=
 Πέρσης, ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν, ὁ Ξέρξης — Ἀρνάκην· ἰδὲ β. Θεμ. 16 —
 ὀρμῶμαι ποιεῖν=ἐπιθυμῶ· ποιεῖν — ἀποστρέφω τινά=στρέφω ὀπίσω,
 κολύω τινά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.

Περίφοβος γίννομαι=περιστῶς (ἰσχυρῶς) φοβοῦμαι — ἠπείγετο=«διὰ
 τάχους ἐποιεῖτο τὴν ἀναχώρησιν» ἐν β. Θεμ. 16 — ὑπολείπομαι=λείπομαι
 ὀπίσω — φοβερός ἦν ἀπειλῶν=ἐνέβαλλε φόβον μὲ ἀπειλᾶς — ἀπ' ἰσχυρᾶς
 τῆς περὶ τὸ πεζὸν ἐλπίδος=ἔχων ἰσχυράν, μεγάλην ἐλπίδα εἰς τὸ πεζικόν
 — κώπην ἐλαύνω=κωπηλατῶ — καλὸν=πρόσφορον, ἐπιτήδειον — ἀγα-
 θοῖς ἰππεῦσι· πρβλ. κεφ. 8 «ἀγαθοὺς ἄνδρας» — ἐπεμψε· δι' Ἀλεξάν-
 δρου τοῦ Μακεδόνο (Ἡρόδ. 8, 136) — λόγους=προτάσεις, προφορικᾶς —
 ἀναστήσειν=ἀνοικοδομήσειν· πρβλ. β. Θεμ. 4 «τὴν πόλιν ἀνέστησαν αἱ
 τριήρεις ἐκεῖναί» — ἐπαγγέλλομαι=ὑπισχοῦμαι (πρβλ. ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελ-
 λίας) — ἐκποδῶν τινος γίνομαι=ἀπομακρύνομαι τινος — δέσαντες=φο-
 βηθέντες· τὸ ῥῆμα; — τοῖς πρεσβυτέροις· τοῖς στρατευομένοις — τὴν
 χώραν=τοὺς ἀγρούς — συγγνώμην ἔχω=συγγινώσκω, συγχωρῶ — εἰ-
 νομίζουσιεν=ὅτι νομίζουσι — ὄνια πλοῦτον=ἀγοραστὰ διὰ πλοῦτον — ἴσα-
 σιν=γινώσκουσι· τὸ ῥῆμα; — ἀπορία=ἀμηχανία, στενοχωρία — φιλοτι-
 μία=μεγαλοφροσύνη — ἐπὶ σιτίοις=χάριν τροφῆς — παράγω=παρου-
 σιάζω — πρὸ τῆς ἐλευθερίας=ἀντὶ τῆς ἐλευθερίας, προτιμῶντες τὴν
 ἐλευθερίαν — δηοῦμαι=πορθοῦμαι, λεηλατοῦμαι — τῶν ἡσεβημένων
 ἱερῶν=τῶν ναῶν τῶν ἀσεβῶς ὑβρισμένων. Τὴν πρὸς τὸν Μαρκόνιον
 ἀπόκρισιν ταύτην τῶν Ἀθηναίων κριτῶν Ἀριστείδης ὁ ῥήτωρ ἐν

τῷ Παναθηναϊκῷ αὐτοῦ λέγει «ταύτην ἐγὼ τὴν ἀπόκρισιν τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας καὶ τῶν τροπαίων οὐχ ἦττον ἀξίαν ἠγοῦμαι θαυμάσαι» — ἀρὰς τίθεμαι=ἀρῶμαι, καταρῶμαι — ἐπικηρυκεύομαι τινι=κήρυκας πέμπον πρὸς τινα διαπραγματεύομαι περὶ διαλλαγῶν καὶ εἰρήνης — ἐμβαλόντος· πρβλ. β. Περ. 18 «εἰς Βοιωτίαν ἐμβαλεῖν» — τὸ δεύτερον· 10 μῆνας μετὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Ξέρξου ἄλωσιν τῶν Ἀθηνῶν — ἐγκαλῶ τινι=μέμφομαι, κατηγορῶ τινα — ὀλιγορῖα=ἀμέλεια — προεμένοις=καταλιποῦσι· πρβλ. κεφ. 4 «καταπροεῖμαι» — μεθ' ἡμέραν=ἐν καιρῷ τῆς ἡμέρας — ῥαθυμῶ=ἀμελῶ — Ὑακίνθια· τριήμερος ἑορτὴ ἐν Ἀμύκλαις τελουμένη πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ τοῦ φίλου αὐτοῦ Ὑακίνθου — ἐπιλέγω=ἐκλέγω (ὄθεν ἐπίλεκτος) — εἰλωτας· ὡς (ψιλύς) ὑπὴρέτας — ληρῶ=φλυαρῶ — Ὁρέστειον· ἀρχαία πόλις τῆς Ἀρκαδίας (ἐκ τοῦ Ὁρέστου υἱοῦ τοῦ Ἀγαμέμνονος), παρ' ἣν ἐκτίσθη εἴτα ἡ Μεγάλη πόλις — ξένους γὰρ ἐκάλουν τοὺς Πέρσας· «καὶ ἀπλῶς τοὺς βαρβάρους, τουτέστι τοὺς μὴ Ἑλληνας· καὶ ἦν παρ' αὐτοῖς τὸ ξένος συνώνυμον τῷ ἐχθρὸς· ὄθεν καὶ παρὰ τοῖς πολλὰ τῶν Λακωνικῶν παρεληφόσι Ῥωμαίοις τὸ hostis δηλοῦν πάσαι τὸν ξένον εἰς τὴν τοῦ ἐχθρὸς τῷ χρόνῳ μετέπεσε σημασίαν» Κοραῆς — οὐ κατὰ καιρὸν=ἀκαιρως, ἐν οὐ δέοντι — οἱ περὶ τὸν Ἴδομενεά=ὁ Ἴδομενεὺς (περὶ οὗ ἰδὲ κεφ. 1)· πρβλ. κεφ. 1 «τῶν περὶ Πελοπίδαν» — Μυρωνίδης· ἰδὲ κεφ. 20 — φέρονται (γεγραμμένοι)=μνημονεύονται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

Χειροτονηθεῖς· πρβλ. κεφ. 4 «μελλόντων χειροτονεῖν» — αὐτοκράτωρ· ἰδὲ κεφ. 8 — ἀναλαμβάνω=λαμβάνω ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν μου· πρβλ. β. Περ. 19 «ἐκ δ' Ἀγαίας στρατιώτας ἀναλαβών» — συμμείγνυμι=συνενοῦμαι — ἐπέρρει=ἔτρεχεν, ἔσπευδε κατόπιν ὀρητικῶς· ὁ ἐνεστώς; — τὸ ὄλον=ἐν συνόλῳ, καθόλου — ὄρος=ὄριον, τέλος — τὰ κυριώτατα (ἐνν. τῶν πραγμάτων)=τὰ πολυτιμώτατα — περιεφράξαντο=τείχος κτίσαντες περιέφραξαν — προεπιχειρῶ=πρότερος τῆς μάχης ἄρχω — ἀνεῖλεν=ἐμαντεύσατο, ἐχρησιμοδότησεν· ὁ ἐνεστώς; — ὁ θεός· τίς; — Σφραγίδες νύμφαι ἐμαντεύοντο ἐν Κιθαιρῶνι ἐν ἄντροφ, ὅπερ ἐκαλεῖτο Σφραγίδιον (Πaus. Θ', γ', 9) — Ἀνδροκράτης καὶ οἱ ἄλλοι ἦρωες ἐτιμῶντο ἐν Πλαταιαῖς — τὸν κίνδυνον=τὴν μάχην — ἐν γὰρ (δωρικῶς)=ἐν γῆ — τὰς Δάματρος καὶ τὰς Κόρας (δωρικῶς)=τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Κόρης (αὐτῆς, τῆς Περσεφόνης) — ἀνερχθεῖς=ἀγγελθεῖς, ἀνακοινωθεῖς· τὸ ῥῆμα; — ἀρχηγέτης=γενάρχης, κυρίαρχος — εἰς δυσμὰς ἡλίου θερινάς· ἤτοι βορειοδυτικῶς — κατείχοντο· ἐνν. ὑπὸ τῶν νυμφῶν, κατελαμβάνοντο ὑπὸ ἐμπνεύσεως καὶ προφητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ, ἤτοι νυμφόληπτοι ἐγίνοντο — ἀνακαλοῦμαι=ὀπίσω καλῶ — μεθίστημι=μεταφέρω — Ἀρίμνηστος· ὁ στρατηγὸς τῶν

Πλαταιέων καὶ ἐν Μαραθῶνι (Πανσ. Θ', δ', 2) — *διαμάχομαί τι* = ἀμιλλῶμαι πρὸς τινα ἐν τῷ μάχεσθαι (πρβλ. *διαγωνίζομαι*, *διαδορατίζομαί τι*) — *πυθόχρηστον* = ὁ τοῦ Πυθίου (Ἀπόλλωνος) χρησμός — *διαμαρτάνω* = παντελῶς ἀποτυγχάνω, πλανῶμαι — *τὰ πυθόχρηστα*· μέρη — *ἐναργῶς* = σαφῶς — *ἐξεργόμενος τάχιστα* = εὐθύς ὡς ἐσηκώθη ἐκ τοῦ ὕπνου — *συνδιαπορῶ τι* = συζητῶ μετὰ τινος περὶ ἀπόρου πράγματος — *Ἰσοίαι*· πόλις τῆς Βοιωτίας πρὸς Ἀ. τῶν Πλαταιῶν — *εὐφνῆς τόπος* = τόπος φύσει κατάλληλος, ἐπιτήδειος — *ἱπποκρατοῦμαι* = τῷ ἵππῳ κρατοῦμαι, εἶμαι κατώτερος εἰς τὸ ἱππικόν — *ἄφιππος* = ἄβατος εἰς ἱππικόν, ἀνεπιτήδειος εἰς ἱππασίαν (τὸ ἀντίθ. *ἱππάσιμος* καὶ *εὐήλατος*) — *συγκυρῶ* = συναντῶμαι, συνέχομαι — *ἠρῶν* = ἱερὸν ἤρωος — *περιέχομαι* = περικυζοῦμαι — *ἀνελεῖν* = ἀφελεῖν — *ἐπιδίδωμι* = δωροῦμαι — *ἐν οἰκείᾳ*· ἐνν. γῆ, χώρα — *ἐναγωνίσασθαι*· πρβλ. κεφ. 10 — *φιλοτιμία* = μεγαλοδοξία — *Ἀλέξανδρον*· τῷ 331 π. Χ. μετὰ τὴν παρὰ τὰ Ἄρβηλα μάχην ὁ Ἀλέξανδρος τὰς Πλαταιάς, τῷ 427 π. Χ. κατεδαφισθεῖσαις ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων καὶ εἶτα πάλιν τῷ 373 π. Χ. ὑπὸ τῶν Θηβαίων, ἀνφοδομήσε, διότι (β. Ἀλεξ. 34) «τὴν χώραν οἱ πατέρες αὐτῶν ἐναγωνίσασθαι τοῖς Ἕλλησιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας παρέσχον»· πρβλ. καὶ Θουκ. Β', 74 «παρέσχετε αὐτὴν (τὴν χώραν) εὐμενῆ ἐναγωνίσασθαι τοῖς Ἕλλησι» — *ἀνειπεῖν ὑπὸ κήρυκος* = δημοσίᾳ διὰ κήρυκος ἀγγεῖλαι· τὸ ῥῆμα; — *Ὀλυμπίασι*· πρβλ. Πλαταιᾶσι κεφ. 5 — *χάριν* = ὡς χάριν — *ἐπέδωκαν*· ἰδὲ ἀνωτ. *ἐπιδούνα*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

Τῆς τάξεως = τῆς θέσεως ἐν τῇ μάχῃ· ἰδὲ καὶ Ἡρόδ. 9, 26 — *οὐ δίδοσι* = οὐ συγχωρεῖ, οὐκ ἐπιτρέπει — *ἀρετῆ* = ἀνδρεία — *κοσμῶ*· πρβλ. β. Θεμ. 27 «καλὸν πᾶσι τὰ οἰκεία κοσμεῖν» — *τοὺς προηγωνισμένους ἀγῶνας*· τίνας; — *στασιάζω* = ἐριζῶ, φιλονικῶ — *αὐτοὺς* = ἡμᾶς αὐτοὺς — *ιδιώτης* = ἀπλοῦς στρατιώτης — *οἱ σύνεδροι* = τὰ μέλη τοῦ συνεδρίου τῶν συμμάχων — *ἀπεδέξαντο* = ἐνέκριναν τὴν ἀξίωσιν — *θάτερον* = τὸ ἔτερον κέρας, ἥτοι τὸ εὐόνυμον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'.

Μετέωρος = ἀνήσυχος — *ἐπισφαλῶς* = ἐπικινδύνως — *οἴχομαι* = ἀπόλωλα, ἐχάθην — *δημος* = δημοκρατία — *εἰ δὲ μὴ προχωροίη*· ἐνν. τὸ πρᾶγμα, ἢ συνωμοσία — *λυμῖνομαι* = φθειρῶ, καταστρέφω — *τὰ πράγματα*· ἐνν. τὰ ἑλληνικά — *προδώσειν*· ἐνν. αὐτὰ — *διεφθαρμένων*· ἅτε μετασχόντων τῆς συνωμοσίας· πρβλ. κεφ. 8 «μὴ διαφθείρη καὶ μεταστήσῃ

πολλοὺς τῶν πολιτῶν» — ἔγνω=ἀπεφάσισε — ἐκκαλύπτω=ἀποκαλύπτω, φανερῶ — ἀγνοούμενον=ἐπειδὴ ἠγνοεῖτο, ἄγνωστον ἦτο — εἰς ὅσον πληθός· ἔνν. διεφθαρμένων — ἔλεγχος=ἐξέλεγχξις, ἐξέτασις — ὄρος=μέτρον — ὀκτώ τινας=ὀκτὼ περίπου — οἷς ἢ κρίσις προεγράφη=οἵτινες πρῶτοι προσεκλήθησαν εἰς τὸ δικαστήριον ἐγγράφως — αἰτία=κατηγορία, ἐνοχή — Δαμπτρέυς· ἐκ Λαμπτρῶν, δήμου τῆς Ἐρεχθίδος φυλῆς — Ἀχαρνέυς· ἐξ Ἀχαρνῶν, δήμου τῆς Οἰνηίδος φυλῆς — ὄχοντο φεύγοντες=παρευθὺς ἔφυγον — ἀφῆκε=ἀπέλυσε ἀκρίτους — θαρσῆσαι καὶ μεταγνῶναι=λαβεῖν θάρρος καὶ μετανοῆσαι — διδοὺς=ἐπιτρέπων· πρβλ. κεφ. 12 «ὁ παρῶν καιρὸς οὐ δίδωσι» — τοῖς ἔτι λανθάνειν οἰόμενοις=εἰς τοὺς νομίζοντας ὅτι δὲν ἐγνώσθησαν ἔτι ὡς συνωμόται — ὑπειπὼν=προειπὼν, συμβουλευσας — ἀπολύομαι τὰς αἰτίας=ἀποπλύνω ἀπ' ἑμαυτοῦ τὰς κατηγορίας, ἀποδεικνύω ἑμαυτὸν ἀθῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄.

ῥ=τούτω, ῥ=ὡς πρὸς τούτο, εἰς τὸ ὁποῖον — διαφέρειν (ἔνν. τῶν Ἑλλήνων)=ὑπερέχειν τῶν Ἑ. — τῶν Ἑλλήνων ἀπειριῶτο· πρβλ. κεφ. 9 «ἀποπειρώμενος τοῦ Ἀριστείδου» — ἡ ἵππος=τὸ ἵππικόν — ἐφείς=ἐάσας ἐπιέναι αὐτοῖς, ἐπιπέμψας αὐτοῖς· τὸ ῥῆμα; — καθέξομαι=εἶμαι ἐστρατοπεδευμένος — ῥυείσης=ὀρμητικῶς ἐπελθούσης· πρβλ. κεφ. 11 «ἐπέρρει τὸ πλῆθος» — προσβολὰς ἐχούσης=δυναμένης προσβάλλειν — καθ' αὐτοὺς=μόνοι — ὑποστῆναι=δέξασθαι, ἀντιστῆναι· πρβλ. β. Θεμ. 14 «τοῦτον ὑποστάντες» — ἀκοντίσματα καὶ τοξεύματα=τὰ βαλλόμενα ἀκόντια καὶ τόξα — συστέλλομαι=συμμαζεύομαι — ἀμήχανός εἰμι=ἀμηχανῶ, ἀδυνατῶ — ἀμύνειν πρὸς ἵπποτας=βοηθεῖν (τοῖς Μεγαρέσσι) κατὰ ἵππεων (τῶν Περσῶν) — ζῆλος=ἄμιλλα, ἀγών — προαγωνίσασθαι· ἔνν. Μεγαρέων=ἀγωνίσασθαι ὑπὲρ τῶν Μ. — ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων=ἐξ ὀνόματος τῶν Ἀ., ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν Ἀ. — λογάδες=ἐκλεκτοί — ὀξέως=ταχέως· πρβλ. κεφ. 2 «μετ' ὀξύτητος» — διασκευάζομαι=ἐτοιμάζομαι, ἐξοπλίζομαι — προσφέρομαι=προσέρχομαι — ἀλκῆ=ἀνδρεία (ἐξ οὗ ἀλκιμος, ἀναλκίς) — περιτός· πρβλ. κεφ. 1 «τὸ φρονεῖν περιτός» — ἀνασχομένων=ὑπομεινάντων, δεξαμένων (τὸν Μ.) — συμβάλλω=συμπλέκομαι — ἐν τούτῳ· τῷ μερικῷ ἀγῶνι — πείραν λαμβανόντων τοῦ πανιῶς=δοκιμαζόντων τὴν ἐμβασιν τοῦ ὄλου ἀγῶνος — ἀπέρρυπε· τὸν Μ. — ἀναφέρειν· ἔνν. ἑαυτὸν=ἀνεγείρεσθαι — παίω=κυτῶ — γυῖα=τὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματος — ἧ ὑπέφαινε=ὄπου ἄφηγεν ὀλίγον γὰ φανῆ — στύραξ=τὸ (ἀιχμηρὸν) κάτω ἄκρον τοῦ ἀκοντίου — προῖμαι=ἐγκαταλείπω — ἑαυτοὺς ἔκειραν=ἐκάρησαν τὰς κόμας· οἱ παλαιοὶ καὶ ἑαυτοὺς καὶ τοὺς ἵππους ἔκειρον πενθοῦντες· πρβλ. β. Πελοπ. 33 «κείραι δὲ ἵππους, κείρασθαι δὲ καὶ αὐτοὺς (τοὺς Θεσσαλοὺς)» καὶ β. Ἀλεξ. 72 «εὐθύς μὲν ἵππους τε

κειραι πάντας ἐπὶ πένθει (ἐνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Ἡφαιστίωνος) καὶ ἡμίονους ἐκέλευσεν» — *πολὺ πρῶτον* = πρῶτιστον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄.

Ἔσχοντο = ἔσχον ἑαυτοὺς, ἀπέσχον — *χρόνον πολὺν* δέκα ἡμέρας καθ' Ἡρόδ. 9, 41 — *προύφαινον* = προεδήλουν, προέλεγον' πρβλ. κεφ. 11 «προεἶπε νίκην ἀμυνομένοις καὶ μὴ προεπιχειροῦσιν» — *περιῆν* = ὑπελείποντο' ὁ ἐνεστώς; — *ἐπιρροόντων*' πρβλ. κεφ. 11 «ἐπέρρει τὸ πλῆθος» — *ἔγνω*' πρβλ. κεφ. 13 «ἔγνω μὴτ' ἐκκαλύπτειν» — *φῶς* = τὸ φῶς τῆς ἡμέρας — *μάλιστα* = περίπου — *ἀτρέμα* = ἡσύχως, ἀθορύβως — *προσεμείγνυε*' πρβλ. κεφ. 9 «προσέμειξε τῇ Ψυτταλείᾳ» — *ἐντυγχάνω* = συναντῶ — *φυλακῆ* = φύλαξ, σκοπός — Ἄλέξανδρος' υἱὸς Ἀμύντου τοῦ Α', βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας — *αἴρομαι* = ὑποδύομαι, ὑφίσταμαι, ἀναλαμβάνω — τὸ *αἰφνίδιον* = ἡ αἰφνίδιος τῶν βαρβάρων ἐπίθεσις — *λόγιον* = ἀπόκρισις — *εἰργώ* = κολύω — *ἔχει* = κατέχει — *αὐτὸν* = μόνον — *κατεπειῖν* = φανερωῦσαι τὸ ῥῆμα; — *ἀνακειῖσθαι* = εἶναι ἀνατεθειμένον ὁ ἐνεστώς; — *ἐν κόσμῳ* = ἐν τάξει, ἐν ἐπιφυλακῇ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣ΄.

Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ — ὡς Ἡ. ἱστορεῖ' ἐν 9, 46 — *προσφέρω λόγον* = προτείνω — *μετάγω* = μεθίστημι, μεταφέρω — *τῆς μάχης*' τῶν βαρβάρων = τοῦ τρόπου, καθ' ὃν μάχονται οἱ βάρβαροι — *προνευκηκέναι* ποῦ; — *οἱ μηδίζοντες*' οἱ ταχθέντες μετὰ τῶν Περσῶν' τίνες δὲ τῶν Ἑλλήνων ἦσαν οὗτοι, ἀναφέρει ὁ Ἡρόδοτος 9, 31 — *ἐπιβάλλειν* (ἑαυτοὺς) = ἐπιτίθεσθαι — *ἀγνώμων* = ἀνόητος — *φορτικὸς* = ὀχληρὸς, βαρετὸς' πρβλ. β. Θεμ. 2 «ἠναγκάζετο φορτικώτερον ἀμύνεσθαι» — *εἰ μεταφέρει* = ὅτι μ. πρβλ. κεφ. 10 «εἰ νομίζοιεν» — *ἐν χάρᾳ* = ἐν τῇ θέσει αὐτῆς — *σφᾶς* = ἑαυτοὺς, τοὺς Ἀθηναίους — *προβαλλόμενος* = βάλλων πρὸ ἑαυτοῦ, πρὸς φύλαξιν ἑαυτοῦ' πρβλ. κεφ. 2 «πρόβλημα» — *διαμαρτάνειν τοῦ παντός*' πρβλ. κεφ. 11 — *εἰ διεφιλολιμοῦντο* = ὅτι δ. πρβλ. ἀνωτ. «εἰ μεταφέρει» — *διαφιλολιμοῦμαι* = ἀμιλλῶμαι, ἐρίζω ἐν τῇ φιλοτιμίᾳ' πρβλ. (κεφ. 11 *διαμάχομαι*), διαδικάζομαι, διαδορατίζομαι, διαγωνίζομαι — *προκριθέντες*' αὐτῶν = προτιμηθέντες αὐτῶν — *σεμνύνομαι* = ὑπερηφανεύομαι — *ἐξίσταμαι τινι τοῦ δεξιοῦ* = ἵσταμαι ἔξω (= ἀπομακρύνομαι) χάριν τινὸς ἐκ τοῦ δεξιοῦ κέρατος, παραχωρῶ τινι τὸ δ. κ. — *ἀγαπᾶω* = εὐχαρίστως δέχομαι — *διαμείβομαι* = ἀνταλλάσσω' (πρβλ. ἀργυραμοιβός) — *λόγος ἐχώρει δι' αὐτῶν πολὺς* = διελέγοντο αὐτοὶ (οἱ Ἀθηναῖοι) πολὺ — *παρεγγυῶ* = παρο-

τρύνω — ἀμείνους (τῶν ψυχῶν) τῶν ἐν Μαραθῶνι (ἀγωνισαμένων βαρβάρων) — προσίασι=θά προσέλθωσι, θά επιπέσωσιν ὁ ἐνεστώσ; — ἐκείνους· τοῖς ἐν Μαραθῶνι Πέρσαις — ποίκιλμα=κέντημα, κόσμημα· πρβλ. β. Θεμ. 29 «ποικίλα στρώματα» — ταῖς νίκαις=ἐνεκα τῶν προηγηθεισῶν νικῶν· πρβλ. κεφ. 12 «τοὺς προηγωνισμένους ἀγῶνας» — ὡς ἐκείνους· τοῖς Σπαρτιάταις, (ἄλλοι δέ: τοῖς Μαραθωνομάχοις) — ἐν ἀμείψει ἦσαν τῶν τάξεων=ἡμείβοντο τὰς τάξεις — αὐτόμολος=λιποτάκτης πρὸς τὸ ἀντίπαλον στρατόπεδον — συμπεσεῖν=συμβαλεῖν ἐν κεφ. 14 — ἀντιπαρεξήγη=ἤρχετο καὶ αὐτὸς μεθιστάναί τοὺς Πέρσας ἄγων παραλλήλως ἀπέναντι τῶν Λ. — κατὰ τοὺς Ἀθηναίους=ἀπέναντι τῶν Ἀ. — μετακόμησις=μετάστασις, μετάταξις — ἀποτραπείς· ἐνν. τοῦ σχεδίου αὐτοῦ — ὥσπερ εἶχεν ἐξ ἀρχῆς=ὄπου ἦτο τεταγμένος ἐξ ἀρχῆς — ἀργή=ἄνευ μάχης — καθύβριστο=εἶχον μολυνθῆ (ἐκ τῶν οὕρων ἰδίως τῶν ἵππων) — νᾶμα=ὑδωρ· νοεῖ δὲ τὴν Γαργαφίαν κρήνην, ἐξ ἧς ὑδρεύοντο (Ἡρόδ. 9, 25 καὶ 49) — διέφθαρτο=εἶχον καταστῆ ἄχρηστα εἰς πόσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ.

Ἀγόντων· ἐνν. τὸν στρατόν — συμμένειν· ἐνν. τοῖς στρατηγοῖς — τὸ πλήθος· ἐνν. τῶν στρατιωτῶν — ἐρυμα=ὄχυρωμα — διασκιδναμαι=διασκεδάννυμαι, διασκορπίζομαι — ἀπολείπομαι=μένω ὀπίσω — Ἀμομφάρετος· λοχαγὸς τοῦ Πιτανάτου λόχου (Ἡρόδ. 9, 53) — θυμοειδής=πλήρης θυμοῦ, θυμώδης — σπαργῶ=σφριγῶ, ὀργῶ, σφῶδρα ὀρέγομαι — μέλλησις=βραδύτης· (πρβλ. μελλητής, ἀμελλητί) — ἀποκαλῶν· πάντοτε ἐπὶ κακῆς σημασίας παρὰ τοῖς παλαιοῖς (ἀποκαλῶ τινα δειλόν, ἄνανδρον, ψεύστην κ.λ.π.) — ὑποστήσεσθαι· πρβλ. κεφ. 14 «ὑποστῆναι τὸ πλήθος» — δεδογμένα=κεκυρωμένα, ἐγκεκριμένα — ἄρομαι ταῖν χεροῖν=ἀνυψῶνω μὲ τὰς δύο χεῖρας — πέτρος=λίθος — χαίρειν εἶν· πρβλ. κεφ. 5 «χαίρειν εἶων» — ἀποροῦμαι=ὑπὸ ἀπορίας ἀμηχανῶ· πρβλ. β. Περ. 35 «περίφοβον καὶ διηπορημένον» — ὡς ἀναστήσων=ἐλπίζων ὅτι θά κατώρθου νὰ ἀποσπάσῃ ἀπὸ τῆς θέσεώς του — οὐκ ἔλαθον· ἐνν. Μαρδόνιον — ἐπιφέροραί τιμ=ἐπιπίπτω τινί — βοῆ καὶ πατάγῳ· οὕτω καὶ οἱ Τρῶες (Ἰλιάδ. Γ, 2) «κλαγγῇ τ' ἔνοπλ' ἔ' ἴσαν» καὶ οἱ Πέρσαις τοῦ Ἀρταξέρξου «κρουγῆ πολλῇ ἐπίασιν» (Ξεν. Ἀναβ. Α', ζ', 4) — ἀναρπάξομαί τινα=δι' αἰφνιδίας καὶ ταχείας ἐφόδου ἀρπάξων ἀπάγω τινά — μικρᾶς ῥοπῆς ἐδέησε γενέσθαι=μικροῦ ἐδέησε γενέσθαι, ὀλίγον ἔλειπε νὰ γίνῃ· πρβλ. κεφ. 5 «οὐ μικρὰν ἐποίησε ῥοπῆν» — ἔσχετο τῆς πορείας· πρβλ. κεφ. 15 «ἔσχοτο μάχης» — ἔλαθε αὐτὸν δοῦναι=ἐπελάθετο δοῦναι, ἐλησιμόνησε νὰ δώσῃ — σύνθημα=λόγος ἐν πολέμῳ ἐπὶ γνωρισμῶ τῶν οἰκείων διδόμενος — τῆς μάχης ἐν χερσὶν οὕσης=ἐν ᾧ ἡ μάχη εἶχεν ἀρχίσει — καλλιερῶ=εὐ-

ρίσκω καλὰ (αἴσια) τὰ ἱερὰ — ἀτρέμα=ἡσύχως — προσέχειν αὐτῷ· πρβλ. κερ. 5 «ἕκαστος προσεῖχεν ἐκεῖνῳ» — σφαγιάζομαι=θύομαι — ἐξικνούμαι=φθάνω — πλήττομαι=τραυματίζομαι — ἰδέα=εἶδος, ἡ μορφή — πάθος=πάθημα, ὅπερ ἔπασχον — ἐγκράτεια=καρτερία, ἀνοχή — ἐπιβαίνω=βαίνω ἐπὶ τινα, προχωρῶ κατὰ τινος — θεοῦ· τίνος; — βαλλόμενοι=τοξευόμενοι — κατεύχομαι=θερμῶς εὐχομαι — ἄφνω=αἰφνιδίως — διαρρίπτω=διασκορπίζω — πληγὰς· περὶ τῶν μαστιγώσεων τούτων τῶν ἐφήβων ἐν Σπάρτῃ, αἵτινες πιθανῶς εἶχον κατ' ἀρχὰς θρησκευτικόν τινα λόγον, λέγει ἐν Ἑθικοῖς (239 c) «οἱ παῖδες παρ' αὐτοῖς ξαινόμενοι μάλιστα δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῆς Ὁρθίας Ἀρτέμιδος μέχρι θανάτου πολλάκις διακαρτεροῦσιν ἱλαροὶ καὶ γαῦροι ἀμιλλώμενοι περὶ νίκης πρὸς ἀλλήλους, ὅστις αὐτῶν ἐπὶ πλεόν τε καὶ μᾶλλον καρτερήσειε τυπτόμενος· καὶ ὁ περιγεγόμενος ἐν τοῖς μάλιστα ἐπίδοξός ἐστι καλεῖται δὲ ἡ ἀμιλλα διαμαστίγωσις, γίνεται δὲ καθ' ἕκαστον ἔτος» — τῶν Δυδῶν πομπήν· τῆς ἡ πομπῆ αὐτῆ ἀγνωστον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄.

Δυσφορῶ=δυσανασχετῶ, στενοχωροῦμαι — ἄλλα ἐπ' ἄλλοις=ἀλλεπάλληλα — ἱερεῖον=σφάγιον — καταβάλλω=θύω — Ἑρραῖον (ἐνν. ἱερόν)=ναὸς τῆς Ἥρας — ἀνασχῶν=ἀνυψώσας· τὸ ῥῆμα; — παθεῖν τι (ἐνν. κακόν)=πεσεῖν, ἀποθανεῖν — θεοκλυτῶ=ἐπικαλοῦμαι τοὺς θεοὺς — τὰ ἱερὰ· ἐνν. γρηστά· ἢ καλὰ — καθίστασθαι=ἀντιτάσσεσθαι — πρὸς ἀλκὴν τρέπομαι=στρέφω τὴν προσοχὴν μου εἰς τὴν ἀλκὴν — φρίσσω=κινουμαι ἀνωμάλως, συνταράσσομαι, ἀνορθοῦμαι — τοῖς βαρβάροις παρέστη λογισμὸς=οἱ βάρβαροι ἐλογίσαντο — προτίθεμαί τι=τίθημι τι πρὸ ἔμαντοῦ, προβάλλω, προτάσσω τι — φράγμα=προφύλαγμα, σκέπασμα· πρβλ. Ἡρόδ. 9, 61 «φράξαντες τὰ γέρερα οἱ Πέρσαι ἀπίεσαν (ἀφίεσαν) τῶν τοξευμάτων πολλὰ» — γέρον=ἀσπίς Περσικὴ πεπλεγμένη ἐκ λύγων σήματος συνήθως ῥομβοειδοῦς — συναπισμὸς=τάξις τῆς φάλαγγος, καθ' ἣν οἱ στρατιῶται ἴσαντο τρεῖς πόδας ἀπέχοντες ἀλλήλων, αἱ δ' ἀσπίδες αὐτῶν προσήγγιζον πρὸς ἀλλήλας — ἐπέβαινον· πρβλ. κερ. 17 «ἐπιβαίνοντας» — ἀπράκτως=ἀτελεσφορήτως, ἀσκόπως — ἀντιλαμβάνομαι τινος=ἰσχυρῶς λαμβάνων κρατῶ τι — τῶν δοράτων· τῶν Λακεδαιμονίων — πρὸς τὰς ξιφουλκίας ἐχώρουν=εἰς τὸ ἔλκειν τὰ ξίφη (ξιφουλκεῖν) προχώρουν, προέβαινον — οὐκ ἀργῶς=οὐκ ἀπράκτως — κοπίς=μάχιρα — ἀκινάκης=ξίφος εὐθὺ τῶν Περσῶν — παρασπῶ=ἀποσπῶ, ἀφέλω — τέως μὲν=ἐπὶ τινα μὲν χρόνον — ἀτρέμῳ (ἐκ τοῦ ἀτρέμα)=ἡσυχάζω — ἐπεφέροντο· πρβλ. κερ. 17 «ἐπεφέρετο» — προελθῶν=εἰς τὰ πρόσω (ἔξω τῆς τάξεως) ἐλθῶν — μαρτύρομαι=ἐπικαλοῦμαι ὡς μάρτυρας — ἀπέχεσθαι· τοὺς μηδίζοντας — σφίσιν· τοῖς περσομάχοις Ἑλλησι — συντεταμέ-

νους=συντόμως φερομένους· τὸ ῥῆμα; — ἐκεῖ· ποῦ; — *συνέβαλε*· πρβλ. κεφ. 14 «συμβαλόντων» — *ἐνδίδωμι*=ὑποχωρῶ· πρβλ. κεφ. 4 «ἐνδιδούς» — *ἀπηλλαγμένον*· πρβλ. κεφ. 7 «τῆς πόλεως ἀπαλλαττόμενος» — *λέγεται*· ὑπὸ τοῦ Ἡροδ. 9, 67 — *κατὰ τοὺς Θηβαίους*· πρβλ. κεφ. 16 «κατὰ τοὺς Πέρσας» — *κατὰ γνώμην*=κατὰ θέλησιν, ἐκόν — *ὀλιγαρχοῦμαι*=ὑπεικῶ τῇ γνώμῃ τῶν ὀλίγων· τῆς ἐπονειδίστου ταύτης πράξεως τοὺς Θηβαίους ἀναίτιους κρίνει ὁ Πανσανίας λέγων (9, 6, 2) «τῆς δὲ αἰτίας ταύτης δημοσίᾳ σφίσιν οὐ μέτεστιν, ὅτι ἐν ταῖς Θήβαις ὀλιγαρχία καὶ οὐχὶ ἡ πάτριος πολιτεία τηνικαῦτα ἴσχυεν».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Δίχα=εἰς δύο μέρη — *συνεστῶτος*=συναφθέντος, συγκροτηθέντος· τὸ ῥῆμα; — *ἔωσαντο*=ἔωσαν ἀφ' ἑαυτῶν, ἀπέχρυσαν· ὁ ἐνεστώς; — *ἀποκτίννυμι*=ἀποκτείνω — *αὐτῶ· τίνι*; — *ἐν Ἀμφιάρῳ*· ἔνν. ἱερῶ· περὶ τοῦ Ἀμφιαράου ἰδὲ κεφ. 3· ἔκειτο δὲ τὸ ἱερόν ἐκεῖνο παρὰ τὸν Ὠρωπὸν ἐν τοῖς μεθορίοις Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας — *Πτῶν*· ὄρος τῆς Βοιωτίας κείμενον πέραν τῆς Κωπαίδος λίμνης καὶ πλησίον τῆς Ἀζραιφίας πόλεως (Ἡρόδ. 9, 135), ἐφ' οὗ ὑπῆρχε ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος — *προφήτης* (ἢ πρόμαντις) ἐλέγετο ὁ διδοὺς τοὺς χρησμούς τῆς Πυθίας ἱερεὺς — *σηκός*=ὁ ἐνδότερος οἶκος τοῦ ἱεροῦ· πρβλ. β. Θεμ. 10 — *κατεννάζομαι* (εὐνή)=κατακοιμῶμαι· πρβλ. Πανσ. Α', λδ', 5 «κρίον θύσαντες καὶ τὸ δέσμα ὑποστρωσάμενοι καθεύδουσιν ἀναμένοντες δῆλωσιν ὀνειράτος» — *ἔδοξε παραστήναι*=ἐνόμισεν ὅτι παρέστη, παρουσιάσθη (καθ' ὑπνους)· πρβλ. κεφ. 11 «ἔδοξε κατὰ τοὺς ὑπνους εἰπεῖν» — *εἰς τὰ ξύλινα τεῖχη*· πρβλ. κεφ. 11 «τεῖχος περιεφράξαντο» — *τῆς τροπῆς*· ἔνν. τῶν Θηβαίων — *τὸ βαρβαρικόν*=οἱ βάρβαροι· πρβλ. β. Θεμ. 9 «κακοῦν τὸ βαρβαρικόν» — *ἀργῶς*=ἀπρόκτως· κεφ. 18 — *πρὸς τειχομαχίαν*· πρβλ. Ἡθικ. 228 d «ἄλλου δ' ἐπιζητούντος, διὰ τί πυργομαχεῖν ἀπέπειν (Λυκοῦργος Σπαρτιάταις), ἴνα, ἔφη, μὴ ὑπὸ γυναικὸς ἢ παιδὸς ἢ τινος παραπλησίου ἀνθρώπου οἱ ἀμείνονες ἀποθνήσκωσιν» — *ἀπίερος ἔχουσι*· πρβλ. κεφ. 3 «ἀθορύβως καὶ πρῶως ἔχοντος» — *ἐπιφαίνομαι*=αἰφνιδίως παρουσιάζομαι — *Κλειδήμος*· Ἀθηναῖος ἱστορικός τοῦ Δ' π. Χ. αἰῶνος· ἰδὲ β. Θεμ. 10 — *ταῖς Σφραγίταισι*· πρβλ. κεφ. 11 — *τὴν πυθόχρηστον*=ἦν ὁ Πύθιος Ἀπόλλων ἔχρησεν· ὄρα κεφ. 11 — *ἐκ δημοσίου*· ἔνν. ταμείου — *θανμαστόν*=παράδοξον — *τὸ τοῦ Ἡροδότου*· ἔνν. 9, 85 — *εἰς χεῖρας ἔρχομαί τιμ*=συμπλέκομαι τιν· πρβλ. β. Θεμ. 8 «εἰς χεῖρας ἰέναι» — *τὰ μνήματα ἢ θήκας*· καθ' Ἡρόδ. 9, 85 ἀναφέροντα 6 τ.ε. 3 τῶν Λακεδαιμονίων (τῶν ἀξιοματικῶν, τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν εἰλώτων), 1 τῶν Τεγεατῶν, 1 τῶν Ἀθηναίων, 1 κοινὸν Μεγαρέων καὶ Φλειασίων, τῶν δ' ἄλλων Ἑλλήνων τὰ μνήματα ἦσαν κενοτάφια — *τὸν*

βωμόν· τοῦ ἐλευθερίου Διός — *τρεις πόλεις*· Σπάρτη, Ἀθήναι, Τεγέα — *ἀτρέμα*· πρβλ. κερ. 15 «ἀτρέμα προσεμείγνυε» καὶ 18 «ἠτρέμουν». Τὸ ἐπόμενον τετράστιχον εἶναι ἐλεγείον τοῦ λυρικοῦ ποιητοῦ Σιμωνίδου — *τόνδε*· εἰς τὸ βωμόν (στίχ. 4) — *νίκας* (δωρικῶς)=νίκης — *νίκας κράτει...* *ἐξελάσαντες*=διὰ τῆς ἐν τῇ μάχῃ ὑπερισχύσεως ἐκδιώξαντες — *ἔργον Ἄρηος*=ἥτις νίκη ἦτο ἔργον τοῦ Ἄρεως — *ψυχᾶς*=ψυχῆς—*λήμα*=φρόνημα — *Βοηδρομιών*· ὁ τρίτος μῆν τοῦ ἀττικοῦ ἔτους, ἀρχομένου ἀπὸ τῶν θερινῶν τροπῶν, ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸν Σεπτέμβριον - Ὀκτώβριον — *ἱσταμένου*· οἱ παλαιοὶ διήρουν τὸν μῆνα εἰς 3 δεκάδας, ὧν ἡ πρώτη ἐλέγετο *μηγὸς ἱσταμένου*, ἡ δευτέρα *μεσοῦντος* ἢ *ἐπὶ δέκα* καὶ ἡ τρίτη *φθίνοντος* ἢ *ἐπὶ εἰκάδι*, ἡ δὲ πρώτη τοῦ μηγὸς *νομηγία* καὶ ἡ τελευταία *ἔνη καὶ νέα* — *Πάνεμος*· ἔνατος μῆν τοῦ Βοιωτικοῦ ἔτους ἀρχομένου ἀπὸ τῶν χειμερινῶν τροπῶν — *ὄπου καὶ νῦν*=ἄφ' οὗ καὶ τώρα — *διηκριβωμένον*· ἐπὶ τοῦ Ἰουλίου Καίσαρος (ὄθεν Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον) διὰ τοῦ ἐξ Ἀλεξανδρείας ἀστρονόμου Σωσιγένους — *ἀστρολογία*=ἀστρονομία — *ἄγουσιν*=ἔχουσιν, ὑπολογίζουσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ΄.

Ἐκ τούτου· πρβλ. κερ. 10 καὶ 21 — *τὸ ἀριστεῖον*=τὸ ἄθλον (βραβεῖον) τὸ προσῆκον τοῖς ἀρίστοις, τοῖς ἀριστεύσασιν — *οὐ παραδιδόντων*=οὐ βουλομένων παραδοῦναι — *τρόπαιον ἰσάναί*· ἰδὲ β. Θεμ. 3. — *παρ' οὐδὲν ἂν ἦλθεν*=ὀλίγου δεῖν, ὀλίγον ἔλειψεν — *ἐν τοῖς ὄπλοις διαστάτων*=ἐνόπλων διαχωρισθέντων—*παρηγορῶ*=παραινῶ, συμβουλεύω—*ἔσχε*=συνεκράτησε — *ἐφείναι*=ἐπιτρέψαι· ὄθεν ἔφεσις, ἐφέτης, ἐφετεῖον — ὁ *Μεγαρεύς*=ὁ στρατηγὸς τῶν Μ· πρβλ. β. Θεμ. 11 «τοῦ Ἐρετριέως» καὶ κατωτ. «ὁ Κορίνθιος» — *ὡς δοτέον εἶη*=ὅτι δέοι δοθῆναι — *συνταράξαι*=ἐγείραι· πρβλ. β. Θεμ. 5 «ἐγκλήματα καὶ δίκας ταραξείν» — *ἐπὶ τούτῳ*=μετὰ τούτου· πρβλ. β. Θεμ. 9 «τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ πᾶσι τεταγμένων» — *δόξαν παρέσχε* (ἐνν. τοῖς Ἕλλησιν)=ἐδοξάσθη, ἐνομίσθη ὑπὸ τῶν Ἑ· πρβλ. β. Θεμ. 29 «τοῖς ἐκτὸς δόξαν παρέσχε» — *ἐν ἀξιώματι*=ἐν τιμῇ, ἐν ὑπολήψει· πρβλ. κερ. 5 «μέγιστον εἶχεν ἀξίωμα» καὶ β. Θεμ. 5 — *ἀνελεῖν*=παῦσαι· τὸ ῥῆμα; — *οὐδετέρους*· Ἀθηναίους καὶ Λακεδαιμονίους — *συγχωρῶ*=συγκατανεύω, παραδέχομαι — *ἐξεῖλον*=ἐξεχώρισαν· ὁ ἐνεστὸς; — *ἔδος*=ἄγαλμα· πρβλ. β. Περ. 13 — *γραφή*=ζωγραφία· πρβλ. β. Θεμ. 1 «γραφαῖς ἐκόσμησεν» — *ἀκμάζουσαι*=ζωηραὶ — *αὐτοῖς*· τοῖς Ἕλλησι — *ἀνεῖλεν ὁ Πύθιος*· πρβλ. κερ. 11 «ἀνεῖλεν ὁ θεός» — *ἐναύσασθαι*=ἐναῦσαι ἑαυτοῖς, νῆ ἀνάψωσι — *ἀπὸ τῆς κοινῆς ἐστίας*· κοινῆς πάντων τῶν Ἑλλήνων, ἐν ἣ ἔθηρειτο ἄσβεστον πῦρ — *τούς χρωμένους*· ἐνν. αὐτοῖς — *ὡς ἐνδέχεται*=ὡς εἶναι δυνατόν — *τοῦ θεοῦ*· τίνος; — *ἀγνίζω*=ἄγνόν·

καθαρόν ποιῶ — περιρραίνομαι=περιρραντίζομαι — ἔστεφανώσατο=ἔστεφάνωσεν ἑαυτόν, ἔθηκε περὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ στέφανον — δρόμω ἐχώρει' πρβλ. κεφ. 14 «προσφερομένων δρόμων» — κατανύσας' πρβλ. κεφ. 5 «κατήνυσαν αὐθημερόν» — ἄγαμαι=θαυμάζω — Πυθῶδε=εἰς Πυθῶ, εἰς Δελφούς — τᾶδε=τῆδε, ἐνταῦθα — Πάτροκλος' ὁ ἐπιστήθιος φίλος τοῦ Ἀχιλλέως ἐκ τοῦ Ὀποῦντος τῆς Λοκρίδος — προθύουσι=πρὸ τοῦ γάμου θύουσι, ἥτις θυσία ἐκαλεῖτο προτέλεια ἢ προγάμεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄.

Ἐκ τούτου' πρβλ. κεφ. 20 — συνιέναι' τὸ ῥῆμα; — πρόβουλοι=οἱ τῶν συμμάχων συνέδρουι — θεωροὶ=οἱ εἰς θρησκευτικὰς πανηγύρεις καὶ ἀγῶνας ἀποστελλόμενοι ἀντιπρόσωποι τῶν πόλεων — ἄγεσθαι=τελεῖσθαι, πανηγυρίζεσθαι — πενταετηρικόν' μετὰ πᾶν τέταρτον ἔτος, ὡσπερ τὰ Ὀλύμπια — σύνταξις=τεταγμένη, ὠρισμένη συνεισφορά — μυρία ἄσπις=10000 ὀπλίται — ἵππος=ἵππεις — ἄσυλος=ἀπαραβίαστος' τὴν ἔννοιαν τῆς ἀσυλίας λαμβάνομεν ἐξ ὧν λέγει ὁ Θουκ. (Β', 71) «Παυσανίας ἀπεδίδου Πλαταιεῦσι γῆν καὶ πόλιν τὴν σφετέραν ἔχοντας αὐτονόμους οἰκεῖν στρατεῦσαι τε μηδένα ποτὲ ἀδίκως ἐπ' αὐτοὺς μηδ' ἐπὶ δουλείᾳ, εἰ δὲ μή, ἀμύνειν τοὺς παρόντας ξυμμάχους κατὰ δύναμιν» — ἀφείσθαι=νά εἶναι ἀφειμένοι, παραδεδομένοι, ὑπὸ τὴν σκέπην — τῷ θεῷ' Διὶ ἐλευθερίῳ — ὑπὲρ τῆς Ἐ.=ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐ.—κυρωθέντων' ὑπὸ τῶν προβούλων τῆς Ἑλλάδος — ὑποδέχομαι=ἀναλαμβάνω, ὑπισχοῦμαι — κειμένοις=τεθαμμένοις — ἐναγίζω=προσφέρω θυσίας εἰς ἥρωας καὶ νεκρούς' πρβλ. Ἡθικ. 857 «τούτοις, ὡς φθιτοῖς καὶ ἥρωσιν, ἐναγίζειν δεῖν οἶεται, ἀλλὰ μὴ θύειν ὡς θεοῖς» — Μαιμακτηρίων' ὁ πέμπτος μῆν τοῦ ἀττικοῦ ἔτους ἀντιστοιχῶν πρὸς τὸ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τῶν μέσων τοῦ Δεκεμβρίου — τῇ ἕκτῃ ἐπὶ δέκα=τῇ ἕκτῃ τοῦ μεσοῦντος' ἰδὲ κεφ. 19 — πέμπτουσι πομπήν=ἄγουσι πομπήν (λιτανεΐαν), πομπέουσι — ἐγκλεῦομαι τὸ πολεμικόν (ἐνν. σάλπισμα)=σημαίνω τὸ πολεμικόν (Ξεν. Ἄν. Δ', γ', 29) — μυρρίνη=μυρσίνη, μυρτιά — μέλας' διότι εἰς νεκροὺς προσεφέρετο — χοῆ=σπονδή — ἀμφορεὺς=μακρὸν καὶ στενόλαιμον δίωτον ἀγγεῖον — κρωσσός=ὑδρία, στάμνος — θέμις=θεμιτόν, ἐπιτετραμμένον — διακονία=ὑπηρεσία — ἐπὶ πᾶσι=κατόπιν πάντων — σιδήρον θιγεῖν=σιδηροφορεῖν' οὕτω καὶ ὁ τῆς Χαιρωνείας ἄρχων «παρ' ἡμῖν τὸ μὲν στεφανηφορεῖν καὶ κομᾶν καὶ μὴ σιδηροφορεῖν... ἴδια λειτουργήματα τοῦ ἄρχοντός ἐστι» Ἡθικ. 274 c — ἀναλαβεῖν=φορέσαι — φοινικοῦν=ἐρυθρόν (πολεμικόν) — ἀράμενος=παραλαβών' τὸ ῥῆμα; — γραμματοφυλάκιον=τὸ οἰκημα (ἀρχεῖον), ἐν ᾧ ἐφυλάσσοντο τὰ δημόσια ἔγγραφα — προάγει=προβαίνει, προχωρεῖ — ἀπολούω=λούων καθαρίζω — στήλαι=οἱ ἐπὶ τῶν

τάφων ὀρθοὶ λίθοι — εἰς τὴν πυρὰν σφάξας=σφάξας καὶ εἰς τὴν πυρὰν ἔμβάλων — κατευξάμενος· πρβλ. κεφ. 17 «θύοντι καὶ κατευχομένω» — Διὶ χθονίω=τῷ Ἄδῃ — Ἐριμῆς χθόνιος ἢ πομπὸς ἢ ψυχοπομπὸς ὡς ὀδηγῶν τὰς ψυχὰς εἰς τὸν Ἄδην — παρακαλῶ=προσκαλῶ — αἵμακουρία (αἵματος κορέννυσθαι)=οἱ μεθ' αἵματος γινόμενοι ἐναγισμοί ἢ λ. Βοιωτικὴ — κρατήρ=ἀγγεῖον, ἐν ᾧ ἐκεράννυσαν (ἀνεμείγνυσαν) ὕδωρ καὶ οἶνον — χεάμενος (ἐνν. χοῆν)=χοῆν ποιησάμενος — προπίνω=πρῶτος εἰς τιμὴν πίνω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄.

Ἄναχωρῶ=χωρῶ ὀπίσω, ἐπανέρχομαι — τὴν δημοκρατίαν ἀπολαβεῖν=τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα (τὸ Σολώνειον, ὡς ὀφειλόμενον αὐτοῖς διὰ τὰς πρὸς τὴν πατρίδα ὑπηρεσίας) αὐθις λαβεῖν· τὸ πολίτευμα δ' ἐκεῖνο στηριζόμενον ἐπὶ τῆς ἐγγείου προσόδου (ἢ ἀπὸ τῶν τιμημάτων πολιτεία) δὲν ὑπῆρχε σχεδὸν μετὰ τὰ Μηδικά, διότι αἱ ἐκ τοῦ πολέμου συμφοραὶ καὶ δηώσεις εἶχον ἐξισώσει σχεδὸν τοὺς πολίτας — ἐπιμέλεια=περιποίησις, προστασία — ῥάδιον· τὸν δῆμον — ἐκβιασθῆναι=βία ν' ἀναγκασθῆ νὰ μὴ συμμετέχη τῶν ἀξιωματῶν τῆς πολιτείας — γράφει ψήφισμα· πρβλ. κεφ. 21 «ἔγραψε ψήφισμα» — τοὺς ἄρχοντας· οὐχὶ μόνους τοὺς ἐννέα, ἀλλὰ γενικῶς πάντας — αἰρεῖσθαι=ἐκλέγεσθαι — ἐξ Ἀθηναίων ἀπάντων· καὶ οὐχὶ ἐκ μόνων τῶν τριῶν πρῶτων τάξεων, τῆς τετάρτης τῶν θητῶν δικαστηρίων καὶ ἐκκλησίας μόνον μετεχόντων· πῶς δ' ὁ Ἀριστείδης ἄλλοτε ἀντιστὰς εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ναυτικοῦ φοβούμενος μεταβολὴν τοῦ πολιτεύματος (ἐν β. Θεμ. 3) νῦν αὐτὸς εἰσηγεῖται τὴν τοιαύτην μεταβολὴν, ἐξηγεῖ ὁ Παπαρρηγόπουλος λέγων (ἐν Ἱστορίᾳ Α', 616 ἐκδ. δ') ὅτι «εἰς τὰς κοινοβουλευτικὰς πολιτείας πολλάκις οἱ συντηρητικώτατοι τῶν ἀνδρῶν ἀποβαίνουσι νεωτεριστικώτατοι, ὅταν πεισθῶσιν ὅτι ὁ νεωτερισμὸς δὲν δύναται ν' ἀναβληθῆ ἄνευ κινδύνου τῆς πολιτείας» — βούλευμα=σκέψις, γνώμη· περὶ ἧς ἰδὲ β. Θεμ. 20 — ἀπόρρητος=ἢ μὴ δυναμένη νὰ ῥηθῆ, ἢ μυστικὴ — συνδοκιμάζω=συνεξετάζω — τὸ ναύσταθμον=τὸ νεώριον, τ. ἔ. τὰς ναῦς· εἶπε τὸ περιέχον ἀντὶ τοῦ περιεχομένου — πιστός=ἀξιοπίστος — βέβαιος=σταθερός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ΄.

Ἐπὶ τὸν πόλεμον· τὸν πρὸς τοὺς βαρβάρους μετὰ τὴν ἐν Πλαταιαῖς μάχην, ὅπως ἐλευθερώσωσι τὰς Ἑλληνίδας πόλεις, «ὅσαι βαρβαρικαῖς φυλακαῖς διέμενον ἔτι φρουρούμεναι» Διόδ. 11, 44 — ἐπαχθῆς=φορτικὸς.

λυτηρός· πρβλ. β. Θεμ. 21 «ἦν δὲ καὶ τοῖς συμμάχοις ἐπαχθής» — *ὀμιλῶ* = προσφέρομαι, ἀναστρέφομαι — *εὐάρμοστος* = εὐπροσήγορος, συμβιβαστικός — *κοινός* = δημοτικός· πρβλ. κεφ. 2 «ἴσος καὶ κοινός» — *εὐγνωμοσύνη* = εὐβουλία, σύνεσις· πρβλ. β. Θεμ. 7 «εὐγνωμοσύνη περιγενομένους τῶν συμμάχων» — *πολιτεία* = πολιτικός τρόπος, «πολιτική», ὅπως λέγομεν σήμερον — *παρελόμενος* = ἀφελόμενος — *ἐπιείκεια* = μετριοπάθεια — *βαρύτης* = ὁ βαρὺς τρόπος, ὁ ἀκοινωνητός — *ποθεινός* = ποθητός — *ἐντυγχάνω τινί* = ὀμιλῶ μετὰ τινος· πρβλ. β. Θεμ. 27 «ἐντυγχάνων Ἄρταβάνῳ» — *τοὺς πολλούς*· τοὺς ἰδιώτας — *ἐπιτιθεῖς* = τιθεῖς ἐπὶ τῶν ὄρων αὐτῶν — *στιβάς* = στρωμνὴ ἐκ χόρτων — *ὕδρευομαι* = λαμβάνω ὕδωρ· πρβλ. ξυλεύομαι — *ἀπελαύνω* = ἀποδιώκω — *ὕπερ ὧν* = ὧν ἕνεκα — *ἐγκάλεσαι* (ἐνν. τῷ Παιουσανίᾳ) = παραπονεθῆναι τῷ Π. — *συνάγω τὸ πρόσωπον* (ἢ τὰς ὀφρὺς) = σκυθρωπάζω, ζαρώνω τὰ μούτρα — *σχολάζω* = σχολῆν ἄγω, εὐκαιρῶ — *προσιόντες*· ἐνν. τῷ Ἀριστείδῃ — *ἔπειθον* = ἐπειρῶντο πείθειν — *προσάγομαι* = προσελκύνω — *δέομαι* = εὐχομαι, ἐπιθυμῶ — *μετατάσσομαι* = μεθίσταμαι· πρβλ. β. Θεμ. 9 «μετατάξασθαι πρὸς αὐτούς» — *τοῖς λόγοις ἐνορᾶν* = ὅτι ἐν τοῖς λόγοις διαβλέπει, ἀναγνωρίζει — *τὴν πίστιν* = ἵνα πιστεῦσῃ αὐτοῖς — *μεταβαλέσθαι* = μεταβαλεῖν τὴν ἑαυτῶν γνώμην — *οὕτως* = διὰ τοῦτο· πρβλ. κεφ. 9 «οὕτω πέμπει πάλιν Ἀρνάκην» — *οἱ περὶ τὸν Οὐλιάδην*· πρβλ. κεφ. 1 «οἱ περὶ τὸν Πελοπίδαν» *συνωμοσάμενοι*· πρβλ. κεφ. 13 «συνωμόσαντο καταλύσειν τὸν δῆμον — *ἐμβάλλω* = προστρέχω — *προεκπέουσαν*· ἐνν. τῶν ἄλλων τριήρων τῶν Σπαρτιατῶν — *ἐν μέσῳ λαβόντες* = περιβάλλοντες, περικυκλώσαντες — *ἐξανέστη* = ἐξηγέρθη — *ἐπιδείξειν* = δεῖξειν φανερά — *ἀγαπᾶν* = εὐχαριστεῖν, εὐγνωμονεῖν — *συναγωνισαμένην*· ἐνν. αὐτῷ — *λαμβάνω δίκην παρὰ τινος* = τιμωρῶ τινα — *ἀποστάντες*· ἐνν. τῶν Σπαρτιατῶν — *φρόνημα* (ἐκ τοῦ μέγα φρονεῖν) = μεγαλοφροσύνη — *τοὺς ἄρχοντας* = τοὺς στρατηγούς — *ἐπαύσαντο πέμποντες στρατηγούς* — *μᾶλλον αἰροῦμαι* = προαιροῦμαι, προτιμῶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ΄.

Τελῶ = πληρώνω· πρβλ. β. Θεμ. 10 «διδασκάλοις τελεῖν μισθούς» — *ἀποφορᾶ* = φόρος — *εἰς τὸν πόλεμον* = διὰ τὸν πόλεμον, εἰς ἐξακολούθησιν τοῦ κατὰ τῶν Περσῶν πολέμου — *ταχθῆναι* = ὀρισθῆναι — *ἐκάστοις κατὰ πόλιν* = ἐκάστη πόλει — *τὸ μέτριον* = τὸ σύμμετρον, τὸ δίκαιον — *πρόσδοδος* = εἰσόδημα — *ἐπισκεψάμενον* = ἐξετάσαντα· τὸ ῥῆμα; — *ἐκάστω*· ἐνν. τῶν συμμάχων — *πένης ἐξῆλθεν*· ἐκ τῶν Ἀθηνῶν ἐπισκεψόμενος τὴν χώραν καὶ τὰς προσόδους τῶν συμμάχων — *καθαρῶς* = τιμίως, ἀδεκάστως — *τὴν ἐπιγραφὴν* = τὴν ἀπογραφὴν, ἀπαρίθμησιν — *ὁ ἐπὶ*

Κρόνου βίος: ὁ μυθολογούμενος *χρυσοῦς αἰὼν* τῆς ἀνθρωπότητος — *φόρος*: «οὕτως ὀνομάσθη τῶν χρημάτων ἢ φορὰ» (Θουκ. Α', 96) καὶ βραδύτερον *σύνταξις*, ἐπειδὴ χαλεπῶς ἔφερον οἱ Ἕλληνες τὸ τῶν φόρων ὄνομα — *εὐπομία* (πότιμος=τύχη)=εὐτυχία — *ἦν εἰς λόγον*=ἐλογίζετο, συνεποσοῦτο — *ἐπέθηκε*=ἐπ' αὐτῷ ἔθηκε, προσέθηκε — *τοῦ πολέμου*: τοῦ Πελοποννησιακοῦ — *προσιέναι*=εἶναι πρόσοδον — *ἐπιτείνω*=ἐπαυξάνω — *οὐχ οὕτως... ὡς*=οὐχὶ τοσοῦτον... ὅσον — *τύχαι*=περιπέτειαι, συμφοραὶ — *διανομὰς καὶ θεωρικά*: τὸ β' ἐπεξηγεῖ τὸ α' ἦσαν δὲ τὰ θεωρικά χρήματα ἐκ τοῦ δημοσίου ταμείου δαπανώμενα εἰς θυσίας, ἑορτὰς καὶ διαφόρους ἄλλας ψυχαγωγίας καὶ μάλιστα τὰ εἰς τοὺς ἀπόρους τῶν πολιτῶν διανεμόμενα τῇ εἰσηγήσει τοῦ Περικλέους (ιδεῖ β. Περ. 9) πρὸς ἀγορὰν εἰσιτηρίου τοῦ θεάτρου· ὑπελογίσθη δ' ὅτι εἰς θεωρικά ἐδαπανῶντο ἐτησίως περὶ τὰ 30 τάλαντα — *εἰς κατασκευὰς ἀγαλμάτων καὶ ἱερῶν*: ἐννοεῖ τὰ εἰς καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ Περικλέους ἀνεγερθέντα δημόσια οἰκοδομήματα, περὶ ὧν ιδεῖ Θουκ. Β', 13 καὶ β. Περ. 12 — *προαγαγόντες*=παρακινήσαντες — *δ' οὖν*: πρβλ. κεφ. 7 «τῷ δ' οὖν Ἀριστείδῃ» — *θύλακος*=σάκος — *ἀμυνόμενος*=ἀμείβων, πληρώνων — *προαισθάνεσθαι*=προορᾶν, προβλέπειν — *στρατηγικὸν*=στρατηγοῦ ἄξιον — *ἢ περὶ τὰς χεῖρας ἐγκράτεια*=τὸ εἶναι τινα κρείττω χρημάτων, ἢ ἀπὸ τῆς κλοπῆς ἀποχῆ· πρβλ. κεφ. 4.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'.

Ἔορκισε· ἵνα φυλάττωσι τὰς συνθήκας — *ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων*: πρβλ. κεφ. 14 «ἀναδεξάμενος ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων τὸ ἔργον» καὶ 20 «Ἄρ. συνεχώρησεν ὑπὲρ τῶν Ἀθηναίων» — *μύδρους ἐμβάλων ἐπὶ ταῖς ἀράϊς*=πεπρακτωμένον σίδηρον ῥίψας μετὰ τὰς ἀράς· ἦτο δὲ τοῦτο συμβολικῆ προᾶξις δηλοῦσα τὸ ἀπαραβίαστον τοῦ ὅρκου, ὡς δηλοῦται ἐξ ὧν ὁ Ἡρόδοτος λέγει (Α', 165) περὶ τῶν ἐγκαταλιπόντων τὴν πατρίδα τῶν Φωκαέων «οἱ Φωκαεῖς ἐποίησαντο ἰσχυρὰς κατάρας τῷ ὑπολειπομένῳ ἑαυτῶν τοῦ στόλου· πρὸς δὲ ταύτησι καὶ μύδρον σιδήρεον κατεπόντωσαν καὶ ὄμοσαν μὴ πρὶν ἐς Φώκαιαν ἦξειν πρὶν ἢ τὸν μύδρον τοῦτον ἀναβῆναι» — *τῶν πραγμάτων ἐκβιαζομένων* (=ἀναγκαζόντων· πρβλ. κεφ. 22 «ἐκβιασθῆναι») *τοὺς Ἀθηναίους ἄρχειν ἐγκρατέστερον* (=αὐστηρότερον) — *ἢ συμφέρει*=ταύτη, ἢ συμφέρει, τούτῳ τῷ τρόπῳ, ὅς ἐστι σύμφορος — *χρησθῆναι τοῖς πράγμασι* (ἐνν. τῶν συμμάχων)=να πολιτεύωνται πρὸς τοὺς συμμάχους — *Θεόφραστος*: ἐξ Ἐρέσου τῆς Λέσβου (372-287 π. Χ.) ἐπιφανὴς μαθητὴς καὶ διάδοχος τοῦ Ἀριστοτέλους ἐν τῇ Περιπατητικῇ Σχολῇ ἐγραψε πλεῖστα συγγράμματα, ἐξ ὧν διεσώθησαν οἱ περιώνυμοι «*Χαρακτῆρες*», «*Περὶ φυτῶν ἱστορία*», «*Περὶ φυτῶν αἰτίων*» καὶ ἄλλα ἐν ἀποσπάσμασιν

— τὰ οἰκεία=τὰ οἰκιακά, αἱ οἰκογενειακαὶ ὑποθέσεις — ἄκρως=εἰς μέγιστον βαθμόν — φησὶν ὁ Θεόφραστος — ἐκ Δήλου ὅπου τὰ χρήματα δὲν ἦσαν ἀσφαλῆ (πρβλ. β. Περ. 12) μετηνέχθησαν εἰς Ἀθήνας πιθανῶς κατὰ τὸ 454 π. Χ. — ἐνέμεινε=μέχρι τέλους ἔμεινε — Καλλίας ὁ δαδοῦχος· ἰδὲ κεφ. 5 — ἦν γένει προσήκων αὐτῷ=ἦτο συγγενῆς αὐτοῦ — διώκω τινὰ θανάτου=καταγγέλλω τινὰ εἰς τὸ δικαστήριον ὡς ἔνοχον θανάτου· πρβλ. κεφ. 4 «διώκων ἐχθρὸν ἐν δικαστηρίῳ» — ἐγράφαντο=ἀνεφέραν ἐν τῇ γραφῇ (τῇ καταγγελίᾳ)· πρβλ. β. Θεμ. 23 «ὁ γραφάμενος αὐτὸν προδοσίας» — μετρίως=ἱκανῶς — κατηγόρησαν=ἐδημηγόρησαν κατ' αὐτοῦ ἐν τῷ δικαστηρίῳ — ἔξωθεν (ἐνν. τοῦ ἀγῶνος, ἐξαγώνιον, ὡς ἔλεγον οἱ παλαιοί, ἢ τῆς δίκης=ἐξώδικον, ὡς λέγομεν ἡμεῖς)=ἄσχετον πρὸς τὴν ὑπόθεσιν — ἴστε=γινώσχετε — τριβῶν=εὐτελὲς ἐπανωφόριον — προερχόμενον· ἀττικῶς προϊόντα — ἐπιτηδείων (ἐνν. εἰς τὸν βίον)=τροφίμων — σπανίζω=στεροῦμαι — ἀνεπίδς=ἐξάδελφος — περιορῶ=ἀνέχομαι νὰ βλέπω, βλέπω μετ' ἀδιαφορίας — ἐνδεόμενον=ἐν ἐνδείᾳ ὄντα, ἐπιτηδείων σπανίζοντα — πολλὰ κεχρημένος τῷ ἀνδρὶ=εἰ καὶ πολλὰ ὠφελείας ἔχει λάβει παρὰ τοῦ ἀνδρός — ἀπολελανκῶς=εἰ καὶ ἔχει ἐπωφελῆθῃ — θορυβοῦντας=διὰ θορύβου ἐκδηλοῦντας δυσαρέσειαν — χαλεπῶς ἔχω τινί=χαλεπαίνω τινί, ὀργίζομαι κατὰ τίνος — αὐτοῦ· τίνος; — μᾶλλον προσήκει — ἔστι=δύναταί τις — ἐντυγχάνω=εὐρίσκω, ἀπαντῶ — προσμαρτυρῶ τινι=διὰ τῆς μαρτυρίας μου βεβαιῶ τοὺς λόγους τίνος — Αἰσχίνης· ὁ Σωκρατικὸς ἐπικαλούμενος, Ἀθηναῖος φιλόσοφος, μαθητὴς τοῦ Σωκράτους, οὗτινος σὸζονται τρεῖς λόγοι — ἀναγράφω=ἀναφέρω, μνημονεύω· πρβλ. β. Θεμ. 1 «Εὐτέρπην ἀναγράφει» — Πλάτων· ἐν Γοργία 526 β «εἰς δὲ καὶ πάνυ ἐλλόγιμος γέγονε καὶ εἰς τοὺς ἄλλους Ἑλληνας, Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου» — ἀποφαίνει· πρβλ. κεφ. 1 «ἀποφαίνει τὸν Δ. διεψευσμένον» — ἐμπλήσαι τὴν πόλιν· λέγει ὁ Πλάτων (ἐν Γοργία 519 α) «ἄνευ σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης λιμένων καὶ νεωρίων καὶ τειχῶν καὶ φόρων καὶ τοιούτων φλυαριῶν ἐμπεπλήκασιν τὴν πόλιν· ὅταν οὖν ἔλθῃ ἢ καταβολὴ αὕτη τῆς ἀσθενείας, τοὺς τότε παρόντας αἰτιάσονται συμβούλους, Θεμιστοκλέα δὲ καὶ Κίμωνα καὶ Περικλέα ἐγκωμιάσουσι, τοὺς αἰτίους τῶν κακῶν» — πρὸς ἀρετὴν=πρὸς τὴν ἀρετὴν ἀποβλέποντα, ἐναρέτως· πρβλ. πρὸς βίαν, πρὸς ἡδονήν, πρὸς δόξαν καὶ β. Θεμ. 3 «πολιτευόμενος οὐ πρὸς χάριν οὐδὲ πρὸς δόξαν» — ἐπιείκεια=ἀνεξικακία — χρησάμενος αὐτῷ ἐχθρῷ=εἰ καὶ ἔσχεν αὐτὸν ἐχθρὸν — παρὰ πᾶσαν τὴν πολιτείαν=καθ' ὅλον τὸν πολιτικὸν βίον του· πρβλ. κεφ. 3 «παρὰ τὰς ἐν τῇ πολιτείᾳ μεταβολὰς» καὶ β. Θεμ. 8 «παρὰ τοὺς κινδύνους» καὶ 11 «παρὰ τὸν κίνδυνον» — δημοῦ=σχεδόν — λαβῆ=εὐκαιρία, ἀφορμὴ (πρὸς ἐξοστρακισμόν) ἢ μεταφορὰ ἐκ τῶν παλαιστῶν — ἐν αἰτία γίνομαι=κατηγοροῦμαι· τὸ ἐνεργητικόν; ἐννοεῖ δὲ κατηγορίαν τοῦ Θ. ὡς ἐνεχομένου εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Πausανίου μελετηθεῖσαν προδοσίαν τῆς Ἑλλάδος· ἰδὲ β. Θεμ. 23

— ἀλλ' Ἄλκμείωνος· ὁ δὲ γραφόμενος αὐτὸν προδοσίας Λεωβώτης ἦν ὁ Ἄλκμείωνος Ἀγρυλῆθεν» ἐν Θεμ. 23 — ἐλαύνω=διώκω, κατατρέχω — οὐδ' ἀπέλαυσε=οὐδ' ἐχάρη, οὐδ' ἔδειξεν ἐπιχαιρεκαλίαν — εὐημερῶ=εὐ-
τυχῶ (εὐημερία, δυσημερία κερ. 3).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ΄.

Ἐν Πόντῳ τῷ Εὐξείνῳ, τ. ἔ. τῇ χώρᾳ τῇ προσκειμένη τῷ Εὐξείνῳ Πόντῳ — γήρα=ἐκ γήρως, ἕνεκα γήρατος — Κράτερος· ἀδελφὸς Ἀντιγό-
νου τοῦ Γονατᾶ ποιήσας συναγωγὴν ψηφισμάτων ἐκ τῶν διατηρουμένων ἐν τῷ μητρῷ τῶν Ἀθηνῶν — ἐξυβρίζω=ἀλαζὼν καὶ ὑπερήφανος γίνο-
μαι, ἐπαίρομαι — ἀναφύω=παράγω, γεννῶ — ὑπέβαλλον τῷ φθόνῳ· πρβλ.
κερ. 7 «ὑποβάλλειν τῷ πράγματι» — ἐπαιρομένων ὑπ' εὐτυχίας· πρβλ.
κερ. 3 «ταῖς τιμαῖς ἐπαιρομένου» — ἀλῶναι=καταδικασθῆναι τὸ ῥῆμα· —
τοῦ Ἀμφιτροπῆθεν=τοῦ ἐξ Ἀμφιτροπῆς, δήμου τῆς Ἀντιοχίδος φυλῆς —
ἐκτίνω τὴν καταδίκην=πληρῶν τὴν ζημίαν, τὸ πρόστιμον — ἐγγραφον
τεκμήριον=ἀπόδειξις δι' ἐπισήμου ἐγγράφου — ἐπιεικῶς=συνήθως —
παρατίθεμαι=ἀναφέρω ὡς μάρτυρα — ὡς ἔπος εἰπεῖν=σχεδὸν — τὰ
πλημμεληθέντα τῷ δήμῳ=τὰ ὑπὸ τοῦ δήμου ἁμαρτηθέντα, τὰ σφάλματα
τοῦ δήμου — διεξίσιν· ἀπικῶς διεξέρονται=διηγούνται — δεσμά=φυ-
λάκις, ἦν ὁμοῦ ὁ Ἡρόδοτος δὲν μνημονεύει (6,136) — ζημίαν· ταλάντων
50 (β. Περ. 33), τὴν δ' αἰτίαν ἰδὲ παρὰ Θεουκ. Β', 59. 65 — Πάχης· στρα-
τηγὸς ἀποσταλεὶς κατὰ τῆς Μυτιλήνης τῷ 427 π. Χ. καὶ ὑποτάξας αὐτήν,
εἶτα δὲ «εὐθύνας διδοὺς τῆς στρατηγίας ἐν αὐτῷ τῷ δικαστηρίῳ σπασάμε-
νος ξίφος ἀνεῖλεν ἑαυτὸν» ἐν β. Νικίου 6 — ὡς ἤλισκετο=ὡς ἔβλεπεν ὅτι
κατεδικάζετο· πρβλ. ἀλῶναι — θρῦλῶ=διαδίδω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ΄.

Καὶ μέντοι=καὶ πρὸς τούτοις, καὶ μάλιστα — Φαληροῦ· πρβλ. κερ. 1
«χωρίον Φ.» — ἐντάφια=τὰ πρὸς ταφήν ἀναγκαῖα χρήματα — πρυτανεῖον·
δημόσιον οἰκοδόμημα παρὰ τὴν ἀγορὰν, ἐν ᾧ ἔσιτοῦντο ἐκ τοῦ δημοσίου
οἱ πρυτάνεις τῆς βουλῆς, οἱ πρέσβεις ξένων πόλεων, οἱ Ὀλυμπιονῆται, οἱ
εὐεργετήσαντες τὴν πόλιν καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, ὡς ἐνταῦθα αἱ θυγατέρες
τοῦ Ἀριστείδου, αἵτινες ἀντὶ τῆς ἐν τῷ πρυτανεῖῳ σιτήσεως ἐλάμβανον
ἐτησίαν σύνταξιν δρ. 500 — ἐκδοθῆναι (ἐνν. εἰς γάμον)=ὑπανδρευθῆναι·
πρβλ. κερ. 1 «ἀνεκδότους γενομένας» — δημοσίᾳ· ἐνν. δαπάνῃ — ἐγγυῶ=
ὑπισχοῦμαι, μνηστεύω, ὑπανδρεύω (ὡς γονεὺς τὴν κόρην μου) — τσοαῦτα=
ἄλλα τόσα τ. ἔ. ἑκατὸν — πλέθρον· τὸ ἕκτον τοῦ σταδίου — ἀπέταξεν=ὡς

σύνταξιν ὄρισεν — *Καλλισθένης*· Ὀλύμπιος, συγγενὴς καὶ μαθητὴς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἠκολούθησε τὸν Ἀλέξανδρον κατὰ τὴν εἰς Ἀσίαν στρατείαν — *Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς*· ἰδὲ κεφ. 1 — *Ἰερώνυμος ὁ Ρόδιος*· μαθητὴς καὶ οὗτος τοῦ Ἀριστοτέλους — *Ἀριστόξενος*· ἐκ Τάραντος τῆς Ἰταλίας, διάσημος μουσικὸς τῶν χρόνων τοῦ Ἀλεξάνδρου, μαθητὴς καὶ οὗτος τοῦ Ἀριστοτέλους, οὔτινος σώζονται «*Ἀρμονικὰ στοιχεῖα*» καὶ μέρος τῶν «*Ρυθμικῶν στοιχείων*» — τὸ περὶ εὐγενείας βιβλίον δὲν σώζεται σήμερον — *θυγατριδῆ*· ἡ κόρη τῆς θυγατρὸς, ἡ ἐγγονή — *συνοικεῖν*· γίνεσθαι σύζυγον, ὑπανδρεύεσθαι πρβλ. β. Περικλ. 36 «*γυναικὶ νέᾳ συνοικῶν*» — *ἀναλαμβάνω*· λαμβάνω ὑπὸ τὴν προστασίαν μου, παραλαμβάνω — *ἐτέραν*· τὴν Ξανθίππην· ἀλλὰ τὰ ἱστορούμενα περὶ διγαμίας τοῦ Σωκράτους ἀπεδείχθησαν ψευδῆ καὶ ὑπὸ τῶν νεωτέρων — *ἐνδεομένην*· πρβλ. κεφ. 25 «*ἐνδεόμενον*» — *Παναίτιος*· ἰδὲ κεφ. 1 — *ὁ δὲ Φαληρεὺς*· ἐνν. ὁ Δημήτριος — *θυγατριδοῦς*· ὁ υἱὸς τῆς θυγατρὸς, ὁ ἐγγονὸς — *εὐ μάλα πέννης*· πενέστατος — *πινάκιον ὄνειροκριτικόν*· μικρὸς πίναξ περιέχων ἔρμηγείας ὄνειρων· πρβλ. Ἀλκίφρονος Ἐπιστολῶν 3, 49 «*παρ' ἓνα τῶν τὰ πινάκια παρὰ τὸ Ἰακχεῖον (=ναὸν τοῦ Ἰάκχου) προτιθέντων καὶ τὰ ὄνειρα ὑποκρίνεσθαι (=ἐρμηγεύειν, ἐξηγεῖν) ὑπὸ τῶν βούλομαι ἐλθῶν τὰς δύο ταύτας δραχμίας, ἃς οἶσθ' αἰετὸν ἔχοντα, καταβαλὼν τὴν φανείσαν ὄψιν μοι κατὰ τοὺς ὕπνους διηγῆσασθαι*», τὰ πινάκια δὲ ταῦτα ὁ Πλούταρχος ἐν «*Συγκρίσει Ἀριστείδου καὶ Κάτωνος*» 3 ἀποκαλεῖ «*ἀγρυπτικὸν πίνακα*» — *ἔβρασκε*· ἔτρεφε — *ἔπεισε*· τίς; — *τριώβολον*· τρεῖς ὀβολούς, ἤτοι ἡμίσειαν δραχμὴν — *νομοθετῶν*· ὅτε ὁ Κάσσανδρος ἀνέθηκεν αὐτῷ τὴν κυβέρνησιν τῶν Ἀθηνῶν (317-307 π. X.)· πρβλ. κεφ. 1 — *τάξαι*· ὀρίσαι· πρβλ. κεφ. 24 «*ταχθῆναι*», «*ἔταξεν*» — *τῶν ἐν ἄστει*· ἀξίων προστασίας ἀπογόνων μεγάλων ἀνδρῶν — *ὄπου*· ἀφ' οὗ· πρβλ. κεφ. 1 «*ὄπου καὶ Δάμων ἐξωστρακίσθη*» — *Ἀριστογείτονος*· τοῦ μετὰ τοῦ Ἀρμοδίου φονεύσαντος τὸν τύραννον Ἰππαρχον τῷ 514 π. X. — *ταπεινὰ πράττω*· δυστυχῶ — *ἀνδρὸς ἀποροῦσαν*· ἀνέκδοτον οὔσαν (κεφ. 1), ἀνύπανδρον οὔσαν — *συνοικίζω τινὰ ἀνδρὶ*· ὑπανδρεύω γυναῖκά τινα· πρβλ. τὸ *συνοικῶ* — *τῶν εὐγεγονότων*· τῶν εὐγενῶν· πρβλ. β. Θεμ. 1 «*τῶν εὐγεγονότων νεανίσκων*» — *τὸ Ποταμοῦ*· τὸ ἐν Ποταμῷ, δῆμῳ τῆς Λεωντίδος φυλῆς· πρβλ. κεφ. 1 «*Φαληροῖ*» — *φερνή*· προίξ· πρβλ. *πολύφεργος* — *ἐπέδωκαν*· τὸ ὄ. ἐπὶ τῶν διδόντων τὴν προίκα γονέων ἢ συγγενῶν — *καθ' ἡμᾶς*· πρβλ. κεφ. 1 «*οἱ καὶ καθ' ἡμᾶς ἐδείκνυντο*».

NATURAL

NATURAL

